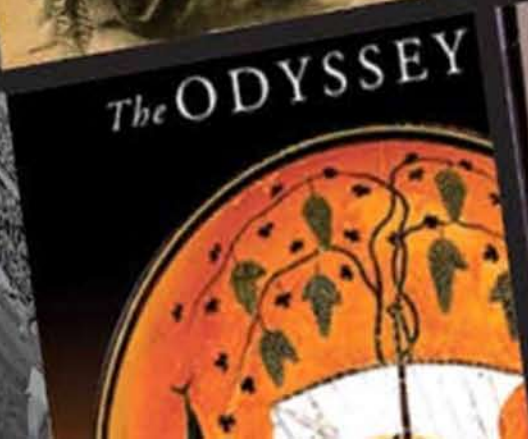

ჩემი

სამყარო

შურნალი ახალგაზრდებისათვის

იმპერიები

ზურაბ ღვინიაშვილი

რა არის იმპერია?

ცნება „იმპერია“ ყველასათვის ცნობილია და თითქოს დამატებით განმარტებას არ საჭიროებს. როდესაც ამ სიტყვას ვამბობთ, ვგულისხმობთ მძლავრ ზესახელმწიფოს, სადაც ერთი ხელისუფლების ქვეშ გაერთიანებულია სხვადასხვა ხალხი და ქვეყანა, რომელთა უმრავლესობა ძალით არის დამორჩილებული. ამასთანავე, ასეთი ზესახელმწიფოები მთავარ როლს თამაშობენ რეგიონულ და მსოფლიო პოლიტიკურ პროცესებში და ხშირ შემთხვევაში განსაზღვრავენ კიდეც მათ.

ასეთი წარმოდგენა სწორია და ფაქტობრივ ვითარებას ასახავს, მაგრამ როცა საქმე ეხება სამართლებრივ სტატუსს, განსხვავებულ რეალობებთან გვაქვს ხოლმე საქმე. არცთუ იშვიათად ისტორიაში ოფიციალური სახელწოდება „იმპერია“ ერქვა ქვეყნებს, რომლებიც იმპერიებად ვერც ერთი კრიტერიუმით ვერ ჩაითვლებოდნენ. კერძოდ, იმპერიად იწოდებოდნენ ვიეტნამი, ჰაიტი, კორეა, ეთიოპია (რომ აღარაფერი ვთქვათ 1204-1461 წლებში არსებულ ტრაპიზონის იმპერიაზე, რომელიც დიდი ხნის მანძილზე საქართველოს გავლენის ქვეშ იყო). კურიოზული იყო 1976 წელს ცენტრალური აფრიკის რესპუბლიკის დიქტატორის

ცენტრალური აფრიკის რესპუბლიკის დიქტატორი ბოკასა

ბოკასას გადაწყვეტილება, როცა ქვეყანა იმპერიად, ხოლო საკუთარი თავი იმპერატორად გამოაცხადა (იგი სამი წლის შემდეგ დაამხეს). დღეს მსოფლიოში ოფიციალურად იმპერატორის ტიტულს ატარებს ერთადერთი პიროვნება – იაპონიის იმპერატორი **აკიჰიტო**, მაგრამ მისი იმპერატორობა (ისევე, როგორც იაპონიის იმპერიობა) მხოლოდ წარსულის გამოძახილია და წმინდა სიმბოლური დატვირთვა აქვს.

აღსანიშნავია, ისეთ კლასიკურ იმპერიებს, როგორებიც იყვნენ არაბთა სახალიფო, მონღოლთა ულუსი, ოსმალეთი და ბრიტანეთი, იმპერიების სტატუსი არ ჰქონიათ და არც მათი მონარქები ინოდებოდნენ იმპერატორობად. **XX** საუკუნის მეორე ნახევარში კი, თუ რომელიმე ქვეყნის პოლიტიკას შეიძლება ვუნოდოთ იმპერიული, ხოლო ქვეყნებს – იმპერიები, ეს უდავოდ არის საბჭოთა კავშირი და ამერიკის შეერთებული შტატები. ჩვეულებრივ საუბარში და მასმედიაში ხშირად ვხვდებით გამოთქმას „საბჭოთა იმპერია“, „ამერიკის იმპერია“, თუმცა, რასაკვირველია, ამ გამოთქმებში იმპერიებისათვის დამახასიათებელი პოლიტიკა იგულისხმებოდა და არა სამართლებრივი სტატუსი, რადგან სამართლებრივად იმპერია მონარქიის ერთ-ერთი სახეობაა. შესაბამისად, რესპუბლიკური ნყობის სახელმწიფოს იმპერიის სამართლებრივი სტატუსი ვერანაირად ვერ ექნება.

ამგვარად, ერთმანეთისგან უნდა გავარჩიოთ **იმპერია, როგორც მონარქიული სახელმწიფოს ტიპი**, რომელსაც სათავეში უდგას იმპერატორი და **იმპერია, როგორც კოლონიური სახელმწიფო**, რომელსაც თავის შემადგენლობაში ან გავლენის ქვეშ მოქცეული ჰყავს სხვადასხვა ქვეყანა და ხალხი. ამჯერად ჩვენ გვინტერესებს იმპერიები ამ მეორე მნიშვნელობით, ანუ ზესახელმწიფოები, რომლებიც თავის თავში აერთიანებდნენ დაპყრობილ ტერიტორიებს და კოლონიებს, იმისდა მიუხედავად, ჰქონდათ მათ იმპერიის ოფიციალური სტატუსი და ჰყავდათ იმპერატორი თუ არა.

გეოპოლიტიკის კლასიკურ თეორიებში **ექსპანსიის** მიხედვით გამოყოფენ იმპერიების ორ ტიპს: **თელუროკრატიულს** (სახმელეთო, ანუ კონტინენტური) და **თალასოკრატიულს** (საზღვაო, ანუ ოკეანური). პირველის მაგალითია რუსეთი და გერმანია, რომელთა გაფართოება და ტერიტორიული ზრდა ხდებოდა მეზობელი ხალხების დაპყრობითა და შეერთებით (**ოკუპაცია და ანექსია**). მეორის მაგალითს კი წარმოადგენენ ბრიტანეთი და საფრანგეთი, რომლებიც, როგორც იმპერიები, ჩამოყალიბდნენ ზღვისგალმა ტერიტორიების დაპყრობისა და კოლონიზაციის გზით.

აღბათ არ იქნება ინტერესმოკლებული, თუ გადავხედავთ მსოფლიო ისტორიას და ყურადღებას გავამახვილებთ, თუ რა სახის იმპერიები წარმოადგენდნენ წამყვან ძალას სხვადასხვა ეპოქაში.

იაპონიის 225-ე იმპერატორი აკიჰიტო და მისი მეუღლე მიტიკო

იმპერიატი ძველ და შუა საუკუნეებში

სარგონ I, ბრინჯაოს ნიღაბი, ძვ. წ. 2300

რომელი ქვეყანა შეიძლება მივიჩნიოთ პირველ, ყველაზე ძველ იმპერიად მსოფლიო ისტორიაში – სადავო საკითხია. მეცნიერთა ნაწილი ფიქრობს, რომ **სარგონ I**-ის მიერ ჩამოყალიბებული **აქადის სახელმწიფო** (ძვ. წ. III ათასწლეულის შუა პერიოდი), რომელიც მესოპოტამიას და სირიას მოიცავდა და გასასვლელი ჰქონდა ხმელთაშუა ზღვაზე და სპარსეთის უბეზე, შეიძლება ჩაითვალოს ისტორიაში პირველ იმპერიად. ამ აზრის გაზიარების შემთხვევაში, სრული უფლება გვაქვს იმპერიებად მივიჩნიოთ **ბაბილონის ძველი სამეფო**, **ხეთების სახელმწიფო** და **ასურეთის სამეფო**, რადგან თითოეული მათგანი თავის შემადგენლობაში აერთიანებდა სხვადასხვა დაპყრობილ ხალხს და ქვეყანას. იგივე შეიძლება ითქვას **მაურიების სახელმწიფოზე** ინდოეთში და **ჯოუს სამეფოზე** ჩინეთში.

მკვლევართა უმრავლესობა თვლის, რომ პირველ, ნამდვილ იმპერიად უნდა მივიჩნიოთ **აქემენიანთა ირანი** (ძვ. წ. VI-IV სს.). ეს ოც **სატრაპიად** დაყოფილი, სამ კონტინენტზე გადაჭიმული უძლიერესი სახელმწიფო, რეგულარული ჯარით, სახელმწიფო რელიგიით (**ზოროასტრიზმი**) და მმართველობის გამართული სისტემით ნამდვილად აკმაყოფილებდა იმპერიის ყველა კრიტერიუმს. სწორედ სახელმწიფოს მმართველობის ამ ფორმის გამოსახატავად გამოიყენეს პირველად ბერძნებმა ტერმინი „**დესპოტია**“.

იმთარის კარიბჭე (რესტავრირებული), ბაბილონი, ერაყი, დაახლ. ძვ.წ. 575, ინახება ბერლინის პერგამონის მუზეუმში

სპარსეთის მეფე, პერსეპოლისის ბარელიეფი

აქემენიანთა იმპერიას ბოლო მოუღო და მთელ მის სამფლობელოებს დაეპატრონა **ალექსანდრე მაკედონელი** (ძვ. წ. IV ს.). **მაკედონელის იმპერია** ერთ-ერთი ყველაზე ხანმოკლე აღმოჩნდა ისტორიაში და იგი ალექსანდრეს სიკვდილისთანავე დაიშალა. მაგრამ მან განუზომელი როლი ითამაშა მსოფლიო კულტურის განვითარებაში. კლასიკური ბერძნული კულტურის და ადგილობრივი აღმოსავლური კულტურების შერწყმამ წარმოშვა მსოფლიო ცივილიზაციის ბრწყინვალე ფურცელი – **ელინიზმი**, რომელთანაც დაკავშირებულია მეცნიერების, ფილოსოფიის, ლიტერატურისა და ხელოვნების არაერთი შედეგი. იმპერიის დაშლის შედეგად გაჩენილი ქვეყნები **ელინისტური სახელმწიფოების** სახელით არის ცნობილი (პართია, ეგვიპტე, სირია, კილიკია, კაბადოკია, პონტო და სხვ.).

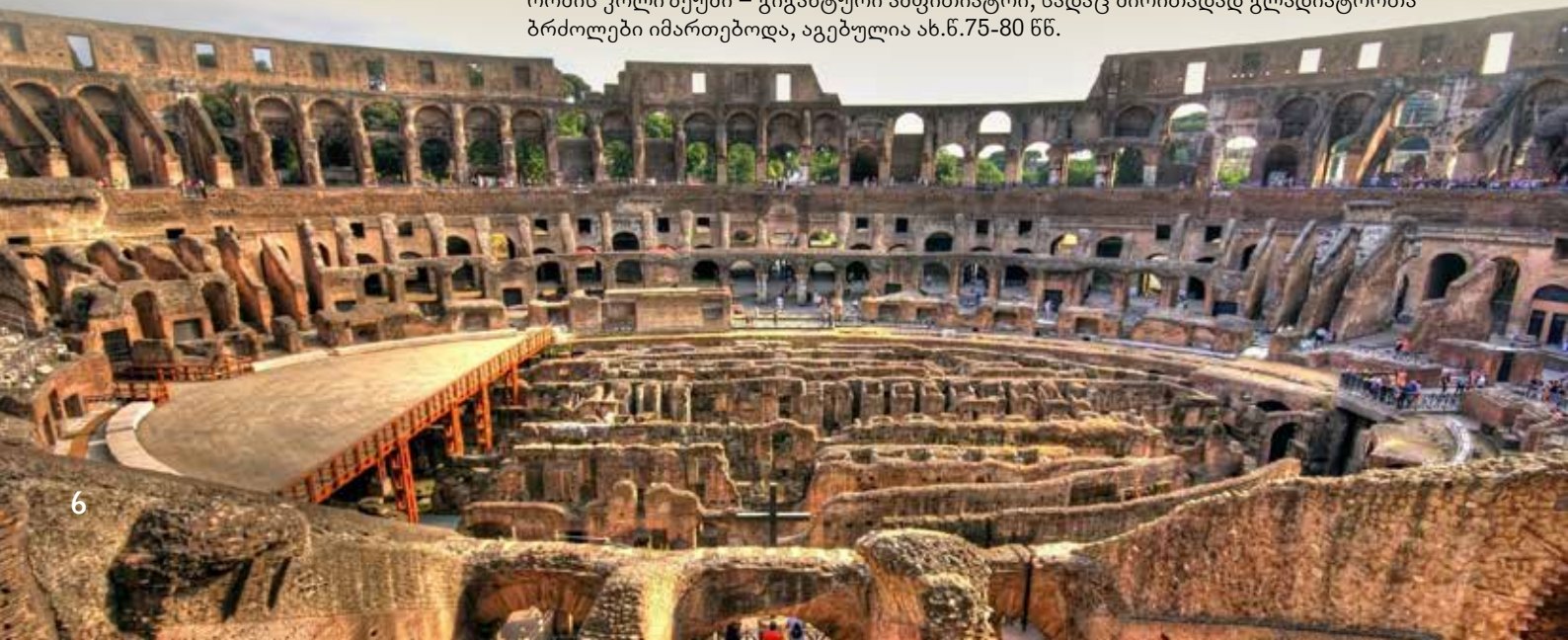
ალექსანდრე მაკედონელი, მოზაიკა პომპეიდან, დაახლ. ძვ.წ. I ს.

აღსანიშნავია, რომ პირველი სახელმწიფო, რომელიც ქვეშარით იმპერიას წარმოადგენდა არა მარტო არსით, არამედ სტატუსითაც, რომლის ოფიციალური სახელწოდებაც იმპერია გახდა და სახელმწიფოს მეთაურიც იმპერატორად იწოდებოდა, იყო **რომის იმპერია**. ალბათ ძნელია მოიძებნოს სხვა რომელიმე სახელმწიფო, რომელსაც მსოფლიო ისტორიაში ისეთი დიდი კვალი დაეტოვებინოს, როგორც რომის იმპერიას. აქედან იღებს სათავეს ევროპული სამართალი და პოლიტიკა, მეცნიერება და ხელოვნება, ლათინური ენა. რომმა თავის შემადგენლობაში მოაქცია ევროპის, აზიის და აფრიკის ვრცელი ტერიტორიები, რომლებიც გარს ერტყა ხმელთაშუა ზღვას და ეს უზარმაზარი ზღვა რომის „შიდა ტბად“ იქცა (ამიტომ უწოდებდნენ მას რომაელები „**Mare Nostrum**“-ს, ანუ ჩვენს ზღვას). ახ. წ. I-II საუკუნეებში რომის იმპერია ფაქტობრივად ერთადერთი სახელმწიფო იყო ევროპაში, ხოლო მსოფლიოში რომთან შესადარ სახელმწიფოდ მხოლოდ ჩინეთის იმპერია შეიძლება მოგვეზრებინა, რომელიც ძვ.წ. 221 წელს **ცინის (Cinis)** დინასტიის ფუძემდებელმა **ცინ შიხუადიმ** დააფუძნა. შემდეგ საუკუნეებში არაერთი დინასტია შეიცვალა (**ხანი, ტანი, იუანი, მინი, ცინი** და სხვ.), მაგრამ ჩინეთი იმპერიად რჩებოდა მანამ, სანამ 1911 წლის რევოლუციის შედეგად რესპუბლიკად არ გამოცხადდა.

395 წელს რომის იმპერია გაიყო **დასავლეთ რომის იმპერიად** და **აღმოსავლეთ რომის იმპერიად**. დასავლეთ რომის იმპერიამ სულ 80 წელი იარსება და 476 წელს გერმანელმა

რომის კოლიზეუმი – გიგანტური ამფითეატრი, სადაც ძირითადად გლადიატორთა ბრძოლები იმართებოდა, აგებულია ახ.წ.75-80 წწ.

მაცხოვარი, ბიზანტიის იმპერატორი კონსტანტინე IX მონომახი და მისი მეუღლე ზოია. მოზაიკური ფრესკა აია-სოფიიდან, XI ს.

ბარბაროსმა ტომებმა დაამხეს. აღმოსავლეთ რომის იმპერია (**ბიზანტია**) კი უმძლავრეს ზესახელმწიფოდ იქცა. VI საუკუნეში ის თავის საზღვრებში რომის იმპერიის ტერიტორიის უდიდეს ნაწილს აერთიანებდა, ხოლო დედაქალაქი **კონსტანტინოპოლი** მსოფლიო კულტურის მთავარ ცენტრად იქცა. მაგრამ შემდგომ ბიზანტია საგრძნობლად დასუსტდა. XI საუკუნეში თურქ-სელჯუკებმა მას მთელი აზიური ნაწილი წაართვეს. XIII საუკუნის დასაწყისში კი ჯვაროსნებმა საერთოდ დაამხეს ბიზანტიის იმპერია და მის ნანგრევებზე რამდენიმე პატარა „იმპერია“ (**ლათინთა, ნიკეას, ტრაპიზონის**) წარმოიშვა. მართალია, 1261 წელს იმპერია აღდგა, მაგრამ იგი ძველი ბიზანტიის საცოდავ აჩრდილს წარმოადგენდა. საერთო ჯამში ბიზანტიის იმპერიამ ათას წელზე მეტი იარსება (უპრეცედენტოდ დიდი დრო იმპერიისთვის) და საბოლოოდ თურქ-ოსმალებმა დაამხეს 1453 წელს.

VIII საუკუნის ბოლოს ფრანკთა მეფემ **კარლოს დიდმა** დასავლეთი და ცენტრალური ევროპის დიდი ნაწილი გააერთიანა და 800 წელს იმპერატორად ეკურთხა. მისმა შთამომავლებმა იმპერია გაინაწილეს და სამი დიდი სახელმწიფო (საფრანგეთი, ლოტარინგია და გერმანია) წარმოიშვა. იმპერატორის ტიტული აღმოსავლეთ ფრანკთა სახელმწიფოს (გერმანიის) მმართველზე გადავიდა. ეს სახელმწიფო თავს რომის იმპერიის მემკვიდრედ თვლიდა, რაც მის სახელწოდებაშიც აისახა – „**წმინდა რომის საღვთო იმპერია**“. მთელი შუა საუკუნეების განმავლობაში საღვთო იმპერია წარმოადგენდა უამრავი პატარა სამეფოს, სამთავროს, სათავადოს თუ საჰერცოგოს **კონგლომერატს**, სადაც ცენტრალური (იმპერატორის) ხელისუფლება ნომინალური იყო. ხოლო XVII საუკუნიდან, ოცდაათწლიანი ომის შემდეგ, ეს იმპერია წმინდა წყლის ფორმალობად იქცა. ოფიციალურად საღვთო იმპერია ნაპოლეონმა გააუქმა 1806 წელს და უკანასკნელი იმპერატორი (ჰაბსბურგთა დინასტიიდან) **ავსტრიის**

კარლოს დიდი, მხატვარი ალბრეხტ დიურერი 1513

არაბული სამყაროს რუკა

იმპერიის პირველ იმპერატორად მოგვევლინა.

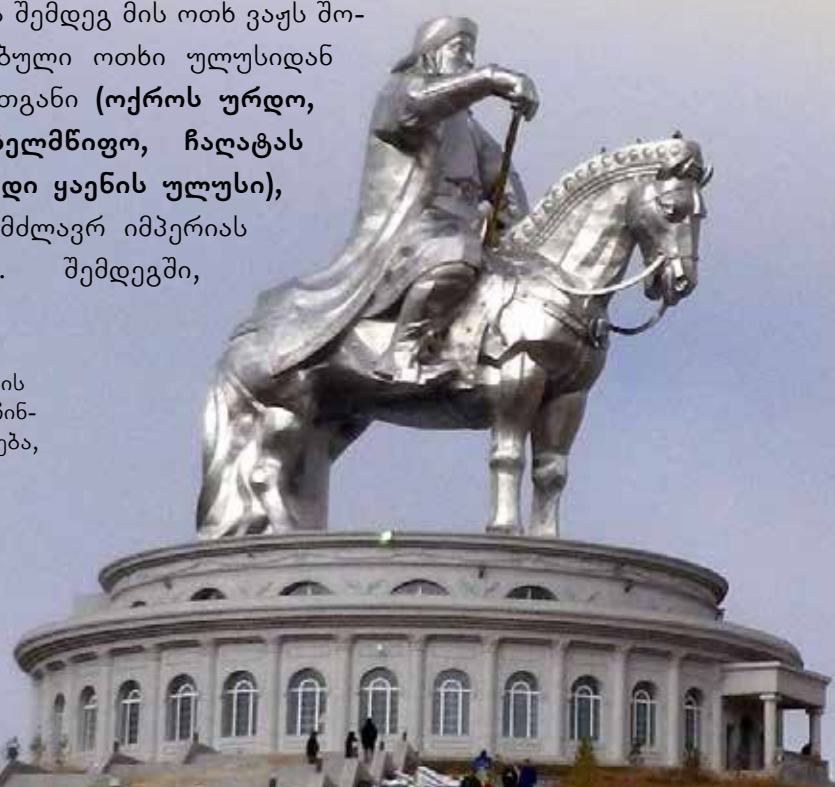
მძლავრი იმპერიები ცვლიდნენ ერთმანეთს აღმოსავლეთშიც. VII-VIII საუკუნეებში არაბებმა შექმნეს უზარმაზარი იმპერია ინდოეთიდან ესპანეთამდე (**არაბთა სახალიფო**). თუ უკიდურეს დასავლეთში მათ ბრძოლები ჰქონდათ ფრანკებთან (შუაგულ

საფრანგეთში), აღმოსავლეთით, ცენტრალურ აზიაში ისინი ჩინელებს ეომებოდნენ. თანაც ამ უზარმაზარ ტერიტორიაზე მათ არა მარტო ახალი რელიგია – ისლამი – გაავრცელეს, არამედ ადგილობრივი მოსახლეობის **ასიმილაცია** (**არაბიზაცია**) მოახდინეს. დღევანდელი არაბული სამყარო, რომელიც სპარსეთის უბიდან ატლანტის ოკეანემდეა გადაჭიმული და 18 სახელმწიფოს აერთიანებს, არაბთა დაპყრობების შედეგია.

XI საუკუნეში მთელი ცენტრალური აზია, ირანი, ერაყი, სირია, პალესტინა, მცირე აზია (ბიზანტიის აზიური ნაწილი) და კავკასია **თურქ-სელჯუკთა იმპერიის** შემადგენლობაში აღმოჩნდა. ამ უსასტიკესმა და უძლიერესმა იმპერიამ ცოტა ხანს იარსება და მალე დაიშალა, მაგრამ მაინც მოასწრო უმძიმესი დარტყმა მიეყენებინა ქრისტიანული სამყაროსათვის. ბიზანტიის იმპერიის და სომხეთის განადგურებამ საქართველო მარტო დატოვა ისლამურ მეზობლებს შორის, ხოლო იერუსალიმის აღებამ თავზარი დასცა ევროპას და ჯვაროსნულ ლაშქრობებს დაუდო სათავე.

XIII საუკუნეში მსოფლიო შეაზანზარა **მონღოლთა** დაპყრობებმა. ამ ჩამორჩენილმა, მომთაბარე ხალხმა მანამდე არნახული სიდიდის იმპერია შექმნა, რომელიც სამ კონტინენტზე იყო გადაჭიმული და წყნარი ოკეანიდან ვენამდე და ვენეციამდე აღწევდა. **ჩინგიზ-ყაენის** სიკვდილის შემდეგ მის ოთხ ვაჟს შორის განაწილებული ოთხი ულუსიდან თითოეული მათგანი (**ოქროს ურდო, ილხანთა სახელმწიფო, ჩაღატას ულუსი და დიდი ყაენის ულუსი**), თავის მხრივ, მძლავრ იმპერიას წარმოადგენდა. შემდეგში,

მონღოლთა იმპერიის პირველი ყაენის – ჩინგიზ-ყაენის ქანდაკება, მონღოლეთი

მონღოლური მხატვრობა, XIV ს.

როცა ეს იმპერიები დაიშალა, მათ ნანგრევებზე კიდევ ორი უძლიერესი იმპერია წარმოიშვა: XIV საუკუნეში – **თემურ-ლენგის სახელმწიფო** ცენტრალურ აზიაში და XVI საუკუნეში – **დიდ მოგოლთა იმპერია**, რომელიც თითქმის მთელ ინდოეთს მოიცავდა და 1858 წლამდე, ინგლისელების მიერ ინდოეთის სრულ დამორჩილებამდე იარსება.

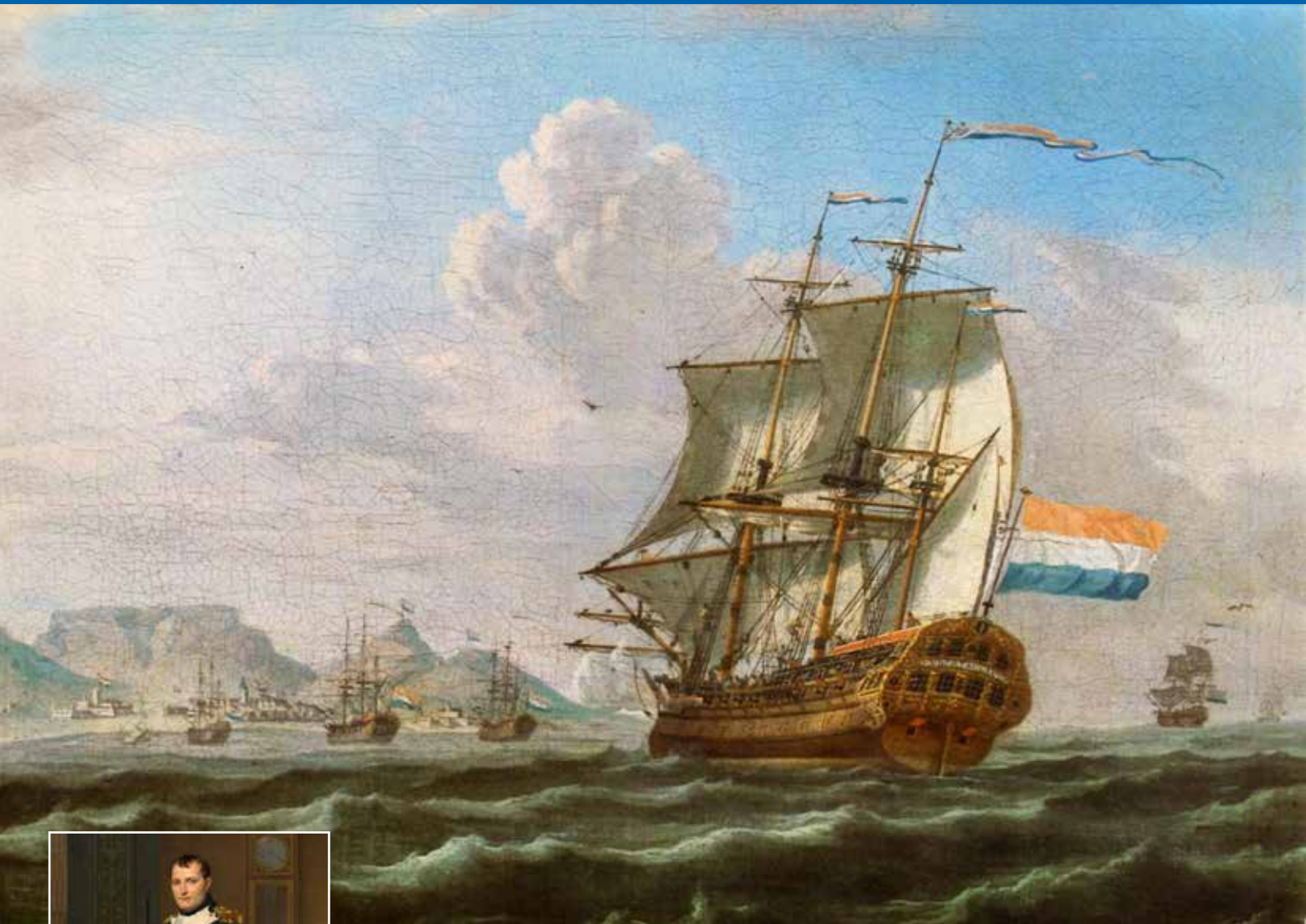
სელჯუკთა იმპერიის ნანგრევებზე XIV საუკუნეში წარმოშობილი **თურქ-ოსმალთა სახელმწიფო** მალე იქცა უძლიერეს იმპერიად. 1453 წელს ოსმალებმა ბოლო მოუღეს ბიზანტიას, აიღეს კონსტანტინოპოლი და თავიანთ სახელმწიფოს დედაქალაქად გამოაცხადეს სტამბოლის სახელწოდებით. XVI საუკუნე ოსმალეთის დიდების მწვერვალია. ეს იმპერია გადაჭიმულია მაროკოდან ირანამდე და მთელ სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, სამხრეთ-დასავლეთ აზიას და ჩრდილოეთ აფრიკას აერთიანებს. ოსმალეთი ისევე, როგორც მანამდე არსებული სხვა იმპერიები, **სახმელეთო (თელუროკრატიული) იმპერია** იყო. ოსმალებმა გადაკეტეს სახმელეთო გზა ევროპიდან ინდოეთამდე და აიძულეს ევროპული სახელმ-

ოსმალეთის იმპერიის რუკა, 1792

ნიფოები ეძებათ საზღვაო გზები აღმოსავლეთისაკენ. სწორედ ამან შეუწყო ხელი ახალი ტიპის – საზღვაო, ანუ თალასოკრატიული იმპერიების ჩამოყალიბებას.

იმპერიები ახალ და უახლეს ისტორიაში

ჰოლანდიური გემი კაპის კოლონიას უახლოვდება

იმპერატორი ნაპოლეონი, მხატვარი ჟაკ ლუი დავიდი, 1812

პირველი საზღვაო იმპერიები **პორტუგალია** და **ესპანეთი** იყვნენ. მათ მოახდინეს მსოფლიოს პირველი გადანაწილებაც. 1494 წელს დადებული **ტორდესილასის ხელშეკრულებით** ყველა ახლად აღმოჩენილი მიწა, დასავლეთ გრძედის 46 გრადუსიანი მერიდიანის დასავლეთით ცხადდებოდა ესპანეთის, ხოლო აღმოსავლეთით პორტუგალიის სამფლობელოდ. ასე აღმოჩნდა პორტუგალიელების ხელში აფრიკის ვრცელი ტერიტორიები, ცეილონი, ინდოეთისა და ინდონეზიის ცალკეული ნაწილები, აგრეთვე (ტორდესილასის ხელშეკრულების დარღვევით) უზარმაზარი ბრაზილია. ესპანელები კი მთელ სამხრეთ (ბრაზილიის გამოკლებით), ცენტრალურ და ჩრდილოეთ ამერიკის მნიშვნელოვან ნაწილს, დაეპატრონენ. მათ ხელში

აღმოჩნდა ფილიპინები და მიკრონეზიის კუნძულებიც (ასევე ხელშეკრულების დარღვევით).

XVII საუკუნის პირველი ნახევარი **ჰოლანდიის საზღვაო იმპერიის** ძლიერების მწვერვალია. ამ პატარა ქვეყანამ მოიპოვა რა ზღვაზე პირველობა, ვრცელი კოლონიები ჩაიგდო ხელში. ჰოლანდიელებმა აღმოაჩინეს ავსტრალია (რომელსაც ახალი ჰოლანდია უწოდეს) და ახალი ზელანდია. პორტუგალიელებს წაართვეს ინდონეზიის კუნძულები და ცეილონი (შრი-ლანკა), სამხრეთ აფრიკაში შექმნეს კაპის კოლონია, სადაც მილიონზე მეტი ჰოლანდიელი (ბური) გადასახლდა. მათვე სამხრეთ ამერიკაში დააარსეს კოლონია სურინამი, ხოლო ჩრდილოეთ ამერიკაში – ახალი ნიდერლანდები (დღევანდელი ნიუ-იორკი).

პეტრე პირველის პორტრეტი, მხატვარი პოლ დელაროში, 1838

XVII საუკუნის მეორე ნახევრიდან კი ასპარეზზე გამოდის ორი მძლავრი იმპერიული სახელმწიფო – **დიდი ბრიტანეთი** და **საფრანგეთი**. შემდეგი ორი საუკუნე მათი მსოფლიო ბატონობისთვის ბრძოლის ისტორიაა. თუ საფრანგეთი ევროპის კონტინენტზე წარმოადგენდა ჰეგემონს, დიდი ბრიტანეთი „ზღვათა მეფე“ გახდა და ვრცელ კოლონიებს დაეუფლა. XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან კი საგრძნობლად შეავიწროვა საფრანგეთი, დაატოვებინა რა მას ინდოეთი და კანადა. შელახული დიდების აღდგენას ემსახურებოდა **ნაპოლეონის** პოლიტიკა, რომელსაც საფრანგეთის მსოფლიო ჰეგემონად გადაქცევა ჰქონდა დასახული მიზნად. მან საფრანგეთი იმპერიად, ხოლო თავი იმპერატორად გამოაცხადა, თუმცა ევროპის ქვეყნების კოალიციასთან დამარცხების შემ-

რუსეთის იმპერიის რუკა

დეგ დაამხეს. ნახევარი საუკუნის შემდეგ მისმა ძმისშვილმა **ლუი ნაპოლეონ ბონაპარტემ** აღადგინა **საფრანგეთის იმპერია** და მისი იმპერატორიც გახდა, მაგრამ 1871 წელს პრუსიასთან დამარცხების შემდეგ ეს იმპერიაც დაემხო. ამის შემდეგ საფრანგეთმა აქცენტის კოლონიების დაპყრობაზე გადაიტანა, ვრცელი ტერიტორიები ჩაიგდო ხელში აფრიკასა და აზიაში და ბრიტანეთის შემდეგ ყველაზე მძლავრ საზღვაო იმპერიად იქცა.

XVI-XVII საუკუნეებში უზარმაზარ ტერიტორიაზე გადაიჭიმა **რუსეთის** სამეფო. 1721 წელს **პეტრე I** რუსეთის იმპერატორად გამოცხადდა. ეს ტიპური სახმელეთო იმპერია იყო, რომელიც თავისი მეზობელი ქვეყნებისა და ხალხების დაპყრობითა და მიერთების შედეგად ფართოვდება. ერთადერთი ზღვისგალმა ტერიტორია – ალასკა – რუსეთმა ვერ აითვისა და 1867 წელს აშშ-ს მიჰყიდა. რუსეთი თავს ბიზანტიის (აღმოსავლეთ რომის) იმპერიის მემკვიდრედ მიიჩნევდა და დასავლეთ რომის იმპერიის მემკვიდრის – **საღვთო იმპერიის** (1806 წლიდან **ავსტრიის**, ხოლო 1867 წლიდან **ავსტრია-უნგრეთის**) მეტოქედ მოიაზრებოდა, რომელიც ასევე სახმელეთო იმპერიას წარმოადგენდა.

1871 წელს, პრუსია-საფრანგეთის ომში საფრანგეთის დამარცხების შემდეგ, პრუსიის ჰეგემონობით ჩამოყალიბებულ გერმანულ სამეფო-სამთავროების კავშირის ბაზაზე გამოცხადდა ერთიანი **გერმანიის იმპერია**. იგი მოკლე ხანში გახდა ევროპის უძლიერესი, მილიტარისტული და აგრესიული სახელმწიფო, თელუროკრატიული იმპერია, რომლის მთავარი პოლიტიკური მიზანი მსოფლიოს ხელახალი გადანაწილება და გერმანიისთვის ვრცელი ზღვისგალმა კოლონიების ხელში ჩაგდება იყო. ამ ნიადაგზე გერმანია, ავსტრია-უნგრეთთან ერთად მუდმივ წინააღმდეგობაში იყო ძველ იმპერიულ სახელმწიფოებთან: ინგლისთან, საფრანგეთთან და რუსეთთან. სწორედ ამ წინააღმდეგობამ გამოიწვია პირველი მსოფლიო ომი.

პირველი მსოფლიო ომის შედეგად დაემხო ევროპის სამივე იმპერია – გერმანია, ავსტრია-უნგრეთი და რუსეთი. თითქოს უნდა დაბრუნებულიყო ძველი საზღვაო იმპერიების – ინგლისისა და საფრანგეთის ჰეგემონობის ხანა, მაგრამ ვითარება სხვაგვარად წარიმართა. რუსეთის იმპერიის ნანგრევებზე აღმოცენებული **საბჭოთა კავშირი**, მალე იქცა ტიპურ **ტოტალიტარულ** იმპერიად, რომლის ამბიციები გაცილებით ფართო იყო,

გერმანიისა და ავსტრია-უნგრეთის იმპერიების გერბები, პირველ მსოფლიო ომის პერიოდი

ვიდრე რუსეთის იმპერიისა და მთელი მსოფლიოს მშრომელების „გან-თავისუფლებას“ ისახავდა მიზნად. მსოფლიოზე ბატონობის მიზნები ჰქონდა გერმანიის ხელისუფლებაში არჩევნებით მოსულ ნაცისტურ პარტიას. შემთხვევითი არ იყო, რომ ნაცისტური ოფიციალური პროპაგანდა ქვეყანას უწოდებდა „**მესამე რაიხს**“ (ანუ იმპერიას). 20-30-იან წლებში უაღრესად მილიტარისტულ, იმპერიალისტურ პოლიტიკას ადგა **იაპონია** (1868 წლიდან ოფიციალურად იწოდებოდა იმპერიად, იმპერატორით სათავეში). მისი გეოპოლიტიკური ინტერესები მთელ აღმოსავლეთ აზიას და წყნარი ოკეანის კუნძულებს მოიცავდა. საკუთარი იმპერიული ინტერესები გაუჩნდა **ფაშისტურ იტალიასაც**. მეორე მსოფლიო ომის მთავარი მიზეზი მთავარ იმპერიულ სახელმწიფოებს შორის გეოპოლიტიკური ინტერესების დაპირისპირება იყო.

მეორე მსოფლიო ომმა ძირეულად შეცვალა ვითარება. დამარცხებული გერმანია, იტალია და იაპონია საბოლოოდ დაემშვიდობნენ იმპერიულ ამბიციებს და დემოკრატიულ სახელმწიფოებად გარდაიქმნენ (თუმცა იაპონიაში იმპერატორის თანამდებობა ფორმალურად შენარჩუნებულია). თითქმის ყველა ყოფილმა კოლონიამ დამოუკიდებლობა მოიპოვა, რის გამოც ინგლისისა და საფრანგეთის (ასევე პორტუგალიის, ჰოლანდიის, ბელგიის, ესპანეთის) საზღვაო იმპერიებმა არსებობა შეწყვიტეს. მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს ატარებს ბრიტანეთის ერთა თანამეგობრობა, რომელიც ბრიტანეთის დომინიონებს და ზოგიერთ ყოფილ კოლონიას აერთიანებს. ომის შედეგად მხოლოდ ორი ძალის პოლუსი – **ამერიკის შეერთებული შტატები** და **საბჭოთა კავშირი** დარჩა. შესაბამისად, საერ-

მსოფლიო 1914 წელს

თაშორისო სისტემა ორპოლუსიანი (**ბიპოლარული**) გახდა და გლობალური იმპერიული მიზნებიც ამ ორ სახელმწიფოს გაუჩნდა. მათ შორის დაპირისპირება „ცივი ომის“ სახელით არის ცნობილი. იგი 45 წელი გრძელდებოდა და საბჭოთა კავშირის დაშლითა და სოციალისტური სისტემის სრული კრახით დამთავრდა.

დღეს ერთადერთი ქვეყანა, რომლის გეოპოლიტიკური ინტერესები მთელ მსოფლიოს მოიცავს აშშ-ია. ბევრი მიიჩნევს, რომ ნამდვილი იმპერია დღესდღეობით მარტო ისაა. მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს რეგიონული იმპერიული ამბიციების მქონე სახელმწიფოებიც. თუმცა არცთუ ცოტაა ისინიც, ვინც თვლიან, რომ გლობალიზაციის ეპოქაში იმპერიებზე ლაპარაკი უაზრობაა.

იმპერიების პოლიტიკური მიზნები

იმპერია, უპირველეს ყოვლისა, ჰეგემონისტურ, ექსპანსიურ პოლიტიკასთან ასოცირდება. მართლაც, იმპერია მხოლოდ ისეთ სახელმწიფოს შეიძლება ვუწოდოთ, რომლის პოლიტიკაც სხვისი ტერიტორიების ხელში ჩაგდებისკენ ან მათზე საკუთარი გავლენის გავრცელებისკენ არის მიმართული. ცხადია, სხვადასხვა იმპერიას სხვადასხვა მიზანი ჰქონდა, რაც იმაზე იყო დამოკიდებული, თუ რა წარმოადგენდა მათთვის მთავარ სასიცოცხლო ინტერესებს, თუმცა იმპერიული პოლიტიკის არსი საერთოა.

იმპერიების ყველაზე უფრო ამბიციური მმართველები მსოფლიო ბატონობაზე ოცნებობდნენ, უმრავლესობის იმპერიული მადა კი რეგიონული ჰეგემონის როლით შემოისაზღვრებოდა. ძველი რომაელებისა და ჩინელებისთვის მათ გარდა ყველა სხვა ხალხი ბარბაროსი იყო და ამიტომ იმპერიის შემადგენლობაში მათი მოხვედრა მათთვისვე იყო „ბედნიერება“,

რადგან შანსი ეძლეოდათ ცივილიზაციას ზიარებოდნენ. იაპონურ იმპერიულ აზროვნებასაც მიაჩნდა, რომ იაპონიის მისია იყო აზიის „განათლება“ და ევროპელი კოლონიზატორებისაგან განთავისუფლება (რეალურად კი ევროპელების იაპონელებით ჩანაცვლება).

საზღვაო იმპერიების მიზანი რაც შეიძლება მეტი კოლონიის ხელში ჩაგდება იყო, რაც უზრუნველყოფდა მათი ეკონომიკის განვითარებას და ზესახელმწიფოების სტატუსის შენარჩუნებას. სწორედ კოლონიებისათვის და, შესაბამისად, მსოფლიოს გადანაწილებისათვის ბრძოლა გახდა ბოლო საუკუნეების მსოფლიო პოლიტიკური ისტორიის ძირითადი შინაარსი. ბრიტანეთის ხანგრძლივი მსოფლიო ჰეგემონობის მიზეზიც ხომ მისი კოლონიური იმპერია იყო. ისიც საკმარისია აღინიშნოს, რომ მეოცე საუკუნის დასაწყისში ბრიტანეთის დომინიონებისა და კოლონიების ფართობი 109-ჯერ აღემატებოდა საკუთრივ დიდი ბრიტანეთის ფართობს, შეადგენდა ხმელეთის 1/4-ს, სადაც თავმოყრილი იყო მსოფლიო მოსახლეობის თითქმის 30 პროცენტი.

გერმანიის იმპერია შედარებით გვიან ჩამოყალიბდა. მას „დააგვიანდა“ კოლონიებისათვის ბრძოლაში ჩაბმა და ამ მხრივ მკვეთრად ჩამორჩა ინგლისსა და საფრანგეთს. რუსეთისაგან განსხვავებით, მას მეზობლების ხარჯზე ტერიტორიული გაფართოების შესაძლებლობაც შეზღუდული ჰქონდა. ამიტომ გერმანიის მთავარი პრობლემა „სასიცოცხლო სივრცით“ (**Lebensraum**) უზრუნველყოფა იყო. ამ მიზნის მიღწევას ემსახურებოდა გერმანიის მიერ ორი მსოფლიო ომის გაჩაღება და მხოლოდ სასტიკმა მარცხმა ამოაგდო გერმანული პოლიტიკური მენტალიტეტიდან იმპერიული ამბიციები.

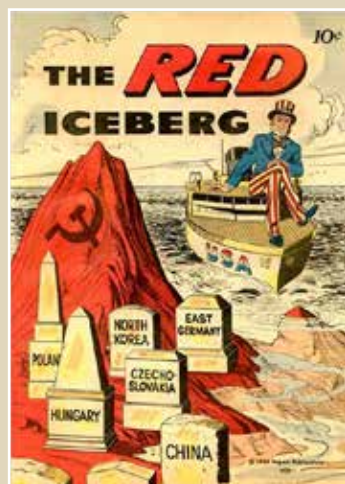
სამწუხაროდ, იმპერიული მიზნები არა თუ არ გამქრალა, თანდათან ძლიერდება კიდევ რუსულ პოლიტიკურ აზროვნებაში. ეს აზროვნება სათავეს იღებს XVI საუკუნიდან და დაკავშირებულია მოსკოვის, როგორც მესამე რომის იდეასთან. მას შემდეგ, რაც დაეცა მეორე რომი (კონსტანტინოპოლი), მოსკოვს დაეკისრა მესამე რომის, მართლმადიდებლური სამყაროს მეთაურის ფუნქცია. მეოთხე რომი აღარ იქნება და ამიტომ რუსეთი არის ქრისტიანობის მხსნელი, მესია, რომელსაც აკისრია დიდი განმათავისუფლებელი მისია. მან უნდა იხსნას ოსმალეთის უღლიდან თავისი ქრისტიანი მოძმე ხალხები. ამ, ერთი შეხედვით,

ჰუმანური და კეთილშობილური მიზნის უკან იმალება რუსეთის იმპერიული, გეოპოლიტიკური ინტერესი: მოიპოვოს გასასვლელი თბილ, გაუყინავ ზღვებზე და გააკონტროლოს ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეები. რუსულ წარმოდგენაში შეიქმნა მითი რუს ჯარისკაცზე, როგორც განმათავისუფლებელზე. ამიტომ ყველა დაპყრობითი ომი, რომელსაც რუსეთი სხვადასხვა რეგიონში აწარმოებდა, რუსეთში აღქმული იყო, როგორც განმათავისუფლებელი, კეთილშობილური, სადაც რუსები თავს სწირავენ არა საკუთარი ინტერესებისათვის, არამედ ადგილობრივი დაჩაგრული მოსახლეობის გადასარჩენად.

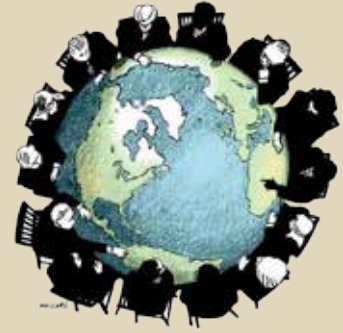
საბჭოთა კავშირი რუსეთის იმპერიის ისტორიის ერთ-ერთ ეტაპად შეიძლება მივიჩნიოთ. მიუხედავად შეცვლილი იდეოლოგიისა და პოლიტიკური სისტემისა, მას ერთი წუთითაც არ უთქვამს უარი იმპერიულ განზრახვებზე. პირიქით, ის ბევრად უფრო აგრესიული და საშიში გახდა. თუ რუსეთის იმპერიის გეოპოლიტიკური მიზნები მაინც რეგიონული იყო, საბჭოთა იმპერიის (დასავლეთში მას „ბოროტების იმპერიას“ უწოდებდნენ) ინტერესების სფეროში მთელი მსოფლიო მოხვდა. ახლა უკვე მართლმადიდებელი ძმების ხსნაზე კი არ იყო საუბარი, არამედ მთელი მსოფლიოს მშრომელების განთავისუფლებაზე კაპიტალიზმის მარწუხებისაგან.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რუსეთის ფედერაცია ვეღარ შეძლებდა გლობალური მასშტაბით ჰქონოდა ამბიციები. მაგრამ არის რეგიონულ ჰეგემონად დარჩენის მისწრაფება და სწრაფადაც ძლიერდება. დღეს რუსეთის მთავარი პოლიტიკური ინტერესია დარჩეს ზესახელმწიფოდ. ამისათვის კი აუცილებელია მისი გავლენის ქვეშ იყვნენ პოსტსაბჭოთა ქვეყნები. ის, ვინც რუსეთის ამ მიზნებს ეწინააღმდეგება, სასტიკად ისჯება (საქართველო, მოლდოვა, უკრაინა).

რუსეთი ცდილობს დაიბრუნოს გლობალური დონის სუპერძალის ფუნქცია. რამდენად შესძლებს ეს ამას, დამოკიდებულია მსოფლიო საზოგადოების, დასავ-

ლეთის ქვეყნების და განსაკუთრებით აშშ-ის მხრიდან წინააღმდეგობის ხარისხზე.

მეორე მსოფლიო ომის შედეგად საბჭოთა კავშირის უსაზღვრო გაძლიერებამ და ევროპული დიდი სახელმწიფოების კატასტროფულმა დასუსტებამ აიძულა ამერიკის შეერთებული შტატები მკვეთრად შეეცვალა საგარეო პოლიტიკა, უარი ეთქვა ტრადიციულ იზოლაციონიზმზე და კომუნიზმისა და საბჭოთა ექსპანსიის შეჩერების მიზნით თავის თავზე აეღო. ამერიკის პოლიტიკის მთავარი მიზანი გახდა დაეცვა ლიბერალური და დემოკრატიული ღირებულებები მთელ მსოფლიოში და არ დაეშვა კომუნისტური რეჟიმების ძალით თავს მოხვევა. ცივი ომის დასრულებისა და სოციალისტური სისტემის კრახის შემდეგ აშშ ერთადერთ სუპერსახელმწიფოდ რჩება მსოფლიოში. ის ერთადერთი ქვეყანაა, რომლის პოლიტიკური ინტერესები გლობალური მასშტაბისაა და დედამიწის ყველა რეგიონს მოიცავს. ასეთ პირობებში ბევრი მას მიიჩნევს თანამედროვეობის ერთადერთ იმპერიად, რომელიც ლიბერალიზმის, დემოკრატიის, ადამიანის უფლებების დაცვის და სხვა ჰუმანური ღირებულებების სახელით ახორციელებს თავის იმპერიულ პოლიტიკას, აძლიერებს თავის გავლენას და მთელ მსოფლიოს ახვევს თავს ამერიკული ცხოვრების წესს. სწორედ ეს არის თანამედროვე **გლობალიზაციის** ჭეშმარიტი სახე, რომელიც სულ უფრო და უფრო იღებს **ამერიკანიზაციის** ფორმას.

ცხადია, ასეთი შეფასება გადაჭარბებულია. უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ მიუხედავად ამერიკის როლის ზრდისა, იმპერიული პოლიტიკა აქ არაფერ შუაშია. ეს ბუნებრივი პროცესია, რომელიც გლობალიზაციას სდევს თან. მიმდინარეობს პოლიტიკის, ეკონომიკის და კულტურის დაახლოება და შერწყმა, სადაც ძლიერი ელემენტის უპირატესობა იკვეთება. დღევანდელ გლობალურ სამყაროში იმპერიების ადგილი აღარ არის და ისინი წარსულის კუთვნილებათ.

კაცი, რომელმაც შექმნა თანამედროვე თურქეთი

ზურაბ პატიაშვილი

მსოფლიო ისტორიაში ალბათ ძნელად მოიძებნება პიროვნება, რომელმაც ისე რადიკალურად შეცვალა საკუთარი ქვეყნის გეზი, როგორც ეს ათათურქმა მოახერხა.

ათათურქს იმ პერიოდში მოუწია ცხოვრება და მოღვაწეობა, რომელსაც თავისუფლად შეიძლება ეწოდოს „ბელადების ეპოქა“. იმ დროს სწორედ ერთეულები წყვეტდნენ ერების, სახელმწიფოებისა და მთელი მსოფლიოს ბედს.

თურქეთისთვის საბედნიეროდ ქვეყანას ერთ-ერთ ყველაზე გადამწყვეტ მომენტში სათავეში ჩაუდგა უდიდესი შინაგანი ძალისა და შემართების პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანი, რომელმაც რევოლუცია მოახდინა თურქეთა თვითშეგნებაში. სწორედ ამიტომ ითვლება ათათურქი არა მარტო თანამედროვე თურქეთის რესპუბლიკის დამაარსებლად და პირველ პრეზიდენტად, არამედ ერის მხსნელად და მამად.¹

ათათურქის ფენომენი იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ერთდროულად იყო სახელმწიფო მოღვაწეც, სამხედროც და რევოლუციონერიც. ეს სამი საქმე ერთმანეთს ხელს არ უშლიდა, პირიქით, იმ დროინდელი პირობების გათვალისწინებით, წარმატების ერთ-ერთ ძირითად მიზეზად სწორედ მათი ერთ პიროვნებაში შეთავსება უნდა მივიჩნიოთ.

¹ მოგვიანებით, როდესაც თურქეთის პარლამენტმა მიიღო კანონი გვარების შემოღების შესახებ, მუსტაფა ქემალს მიენიჭა გვარი ათათურქი, რაც თურქეთა მამას ნიშნავს. ამასთან, აიკრძალა სხვა მოქალაქეებისთვის ამ გვარის მინიჭება.

ახალგაზრდობა

მუსტაფა დაიბადა 1881 წელს (მისი დაბადების ზუსტი თარიღი უცნობია. მოგვიანებით, როდესაც ათათურქს დაბადების თარიღი ჰკითხეს, მან უპასუხა, რომ დაიბადა 19 მაისს – დღეს, როდესაც ათათურქმა წამოიწყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლა.) ქ. სალონიკში (დღევანდელ საბერძნეთში), რომელიც მაშინ ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში შედიოდა.

მამამისი, ალი რიზა ეფენდი, ადგილობრივი საშუალო ფენის წარმომადგენელი იყო. იმავე კლასს ეკუთვნოდა დედამისიც – ზუბეიდე ჰანიმი. მშობლებს შორის აზრთა სხვადასხვაობა იყო ვაჟის მომავალი პროფესიის თაობაზე. დედას სურდა, რომ მისი შვილი სასულიერო პირი გამხდარიყო, მამა კი უფრო თანამედროვე განათლების მიღებას ემხრობოდა. მუსტაფა სალონიკში იმ დროისთვის ყველაზე პრესტიჟულ „შემსი ეფენდის სკოლაში“ შევიდა, მაგრამ მამამისი მალევე გარდაიცვალა და ოჯახს მატერიალურად ძალიან გაუჭირდა.

მუსტაფამ 1893 წელს სწავლა განაგრძო სალონიკის სამხედრო სასწავლებელში, სადაც მათემატიკური ნიჭი გამოამჟღავნა. სწორედ მათემატიკის მასწავლებელმა შეარქვა მას მეორე სახელად ქემალი, რის შემდეგაც ის უკვე მუსტაფა ქემალად იწოდებოდა.

ორი წლის შემდეგ მუსტაფა ქემალი სწავლას აგრძელებს ბიტოლას (დღევანდელ მაკედონიაში) კადეტთა კორპუსში, სადაც ინტერესდება ლიტერატურითა და ორატორული ხელოვნებით. მუსტაფა ქემალი 1905 წელს შტაბის კაპიტნის ჩინით ასრულებს სწავლას სტამბოლის გენერალური შტაბის აკადემიაში. უმაღლეს სამხედრო სასწავლებელში სწავლისას

თურქები ბალკანეთის მეორე ომში (1912-1913)

გაიტაცა თანზიმათის (1834-1876 წწ. – ოსმალთა იმპერიაში ზომიერი პროგრესული რეფორმების) პერიოდის თურქ ნაციონალისტთა იდეებმა და პარალელურად დაუკავშირდა სულთან აბდულჰამიდ II-ის მიმართ ოპოზიციურად განწყობილ ოფიცრებს.

აკადემიის დამთავრების შემდეგ მუსტაფა ქემალმა 1906 წელს ქ. დამასკოში, შემდეგ კი სხვა ქალაქებშიც თანამოაზროვნეებთან ერთად დააარსა გასაიდუმლოებული რევოლუციური ორგანიზაცია „სამშობლოსა და თავისუფლების საზოგადოება“, რომელიც შემდეგ შეუერთდა „ერთიანობისა და პროგრესის კომიტეტს“. მოგვიანებით ათათურქი მონაწილეობდა იტალია-ოსმალეთის (1911-1912) და ბალკანეთის მეორე (1912-1913) ომებში. წარმატებულად დაწყებული სამხედრო კარიერის გამო იგი 1913 წელს დანიშნეს ოსმალეთის სამხედრო ატაშედ ბულგარეთში (ქ. სოფია), საიდანაც 2 წელიწადში ისევ მოქმედ არმიაში გადაიყვანეს.

პირველი მსოფლიო ომი, კავკასიის ფრონტი

I მსოფლიო ომი

I მსოფლიო ომი დიდი გამოცდა იყო ოსმალეთის იმპერიისთვის. მუსტაფა ქემალი, რომელსაც ამ დროისათვის უკვე სერიოზული სამხედრო გამოცდილება ჰქონდა, ხვდებოდა, რომ გერმანია და მისი მოკავშირეები ამ ომში დამარცხდებოდნენ. ამიტომ იგი ნეიტრალიტეტის მომხრე იყო. თუმცა მის აზრს იმ მომენტისთვის ჯერ კიდევ არ ჰქონდა გადამწყვეტი მნიშვნელობა და ხელმძღვანელობის გადაწყვეტილებებს ემორჩილებოდა. იგი I მსოფლიო ომში სხვადასხვა ფრონტზე იბრძოდა, ყველაზე მნიშვნელოვანი კი აღმოჩნდა დარდანელის ბრძოლები, რომლის დროსაც ბრიტანეთის იმპერია და მისი მოკავშირეები ცდილობდნენ სრუტეებისა და ქ. სტამბოლის აღებას, რითაც სურდათ ოსმალეთის გამოთიშვა I მსოფლიო ომიდან. ბრძოლები თითქმის 300 დღე გაგრძელდა და ისტორიაში შევიდა, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე სისხლიანი ფურცელი – ორივე მხრიდან ოპერაციებში მონაწილეობდა თითქმის 1 მილიონი ჯარისკაცი, მათგან ნახევარზე მეტი ბრძოლის ველზე დაეცა. საბოლოოდ გამარჯვება ოსმალებს დარჩათ და ამაში დიდი იყო მუსტაფა ქემალის დამსახურება. სწორედ დარდანელის ბრძოლებისას წარმოთქვა მან თავისი ცნობილი სიტყვები თურქი სამხედროების მიმართ – „მე თქვენ გიბრძანებთ სიკვდილს!“

მუსტაფა ქემალ ფაშა სამხედრო ფორმაში, 1918

ამ წარმატების მიუხედავად, ანტანტელი მოკავშირეები სწრაფად მიიწვედნენ წინ სამხრეთისა და აღმოსავლეთის (*კავკასიის*) ფრონტებზე, რასაც შესაძლოა ოსმალეთის იმპერიის აღსასრული გამოეწვია. ამიტომ უკვე ფაშას, ანუ გენერლის ჩინს მიღწეული მუსტაფა ქემალი სულთან მეჰმედ VI-ისგან (*ვაჰიდედინი*) დაჟინებით მოითხოვდა, რომ ამ უკანასკნელს იგი თავდაცვის მინისტრად დაენიშნა. გენერლის ეს სურვილი არ დაკმაყოფილდა.

ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლა

მძიმე მდგომარეობაში მყოფმა სულთანმა მუსტაფა ქემალს სხვა დავალება მისცა – იგი ანატოლიაში ჯერ მე-9, შემდეგ კი მე-3 არმიის ინსპექტორად დაინიშნა. ბრძანების შესაბამისად, იგი 1919 წლის 19 მაისს ქ. სამსუნში კი ჩავიდა, მაგრამ მალევე გამოვიდა სულთნის დაქვემდებარებიდან და უკვე დამოუკიდებლად დაიწყო მოქმედება.

მან სასწრაფოდ მოიწვია კონგრესები სივასსა და რუსებისგან უკვე დაცლილ არზრუმში, სადაც იგი წარმომადგენლობითი ორგანოს თავმჯდომარედ აირჩიეს. ანატოლიელი თურქებისათვის მუსტაფა ქემალი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ლიდერად,

სტამბოლის მთავრობისთვის კი აჯანყებულ სამხედროდ იქცა. მისუსტებულ ცენტრალურ ხელისუფლებას მისი დაპატიმრება უკვე აღარ შეეძლო და ქემალის მოძრაობა ანატოლიაში დღითიდღე ძლიერდებოდა.

ათათურქი ხედავდა, რომ სწრაფად უნდა ემოქმედა და ძალიან მოკლე პერიოდში შეძლო ბრძოლისუნარიანი არმიის ჩამოყალიბება. თუ 1921 წლის დასაწყისში თურქეთის ჯარის რაოდენობა 20 000 იყო, ერთი წლის შემდეგ მას უკვე 186 000 ჯარისკაცი ჰყავდა. სწორედ სწრაფი მოქმედებებით შეძლო ათათურქმა დაემარცხებინა და გაეძევებინა ქვეყნის სიღრმეში შემოჭრილი მონინააღმდეგეთა (დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, იტალია, საბერძნეთი და სომხეთი) ძალები.

ბევრმა არ იცის, რომ ათათურქის ყველაზე დიდი მოკავშირე ლენინი იყო. საბჭოთა რუსეთმა, რომელსაც თავად ძალიან უჭირდა, გადამწყვეტ მომენტში, 1920 წელს, თურქეთს გაუგზავნა 6 000 თოფი, დაახლოებით 5 მილიონი ვაზნა, 17 600 ჭურვი და 200 კგ ოქროს ზოდები და ეს რაოდენობა 2 წლის შემდეგ კიდევ გაზარდა. საბჭოთა რუსეთი ასევე იყო პირველი ქვეყანა, რომელმაც ხელშეკრულება დადო ქემალისტურ თურქეთთან, რაც ამ უკანასკნელისათვის დიპლომატიურ გარღვევას ნარმოადგენდა. საბჭოთა რუსეთისა და თურქეთის მოკავშირეობას განაპირობებდა საერთო ინტერესები – ერთობლივი ბრძოლა დიდი ბრიტანეთისა და მისი მომხრეების წინააღმდეგ. თუმცა, როგორც შემდგომში ურთიერთობების გაცივებამაც აჩვენა, ეს მოკავშირეობა უფრო ტაქტიკური ხასიათის იყო, ვიდრე სტრატეგიული.

მას შემდეგ, რაც ინგლისელებმა დეპუტატთა პალატა სტამბოლში გარეკეს, მუსტაფა ქემალმა 1920 წლის 23 აპრილს დიდი ეროვნული კრება (პარლამენტი) ანკარაში მოიწვია,

რომელმაც იგი აირჩია პარლამენტისა და მინისტრთა კაბინეტის თავმჯდომარედ (ამ ორ თანამდებობას იგი თითქმის 1 წლის განმავლობაში ითავსებდა).

1921 წლის აგვისტოში თურქეთისთვის გადამწყვეტი მომენტი დადგა. თურქებმა მუსტაფა ქემალის სარდლობით მდ. საქარიასთან რამდენიმეკვირიანი ბრძოლების შედეგად დაამარცხეს დასავლეთ ანატოლიაში შეჭრილი საბერძნეთის არმია, რის გამოც თურქეთის დიდმა ეროვნულმა კრებამ მას მარშლის წოდება მიანიჭა. იქიდან მოყოლებული, თურქეთი ყოველი წლის 30 აგვისტოს (საბერძნეთის არმიაზე გადამწყვეტი უპირატესობის მოპოვების თარიღი) აღნიშნავს გამარჯვების დღესასწაულს.

1922 წელს ინტერვენტებზე საბოლოო გამარჯვების შემდეგ მთელი რეალური ძალაუფლება ათათურქის ხელში აღმოჩნდა და ამ უკანასკნელმა შეძლო ძირეულად შეეცვალა სახელმწიფო სისტემა, რაც ისტორიაში ქემალისტური რევოლუციის სახელით შევიდა.

ათათურქი თურქეთისთვის არა მარტო გუშინდელი დღეა. ამ პიროვნებამ მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა ქვეყნის დღევანდელი და ხვალისდელი დღეც. მის მიერ ჩამოყალიბებული პრინციპები, რომელიც ქემალიზმის სახელითაა ცნობილი, საფუძვლად უდევს თურქეთის სახელმწიფოებრიობას.²

ათათურქი საბერძნეთთან გამარჯვების შემდეგ, 1921

ქემალიზმი

ქემალიზმის პრინციპებია: რესპუბლიკურობა, ნაციონალიზმი, ხალხურობა, ეტატიზმი, ლაიციზმი და რევოლუციურობა.

რესპუბლიკურობა. 1924, 1961 და 1982 წლების კონსტიტუციების მიხედვით, თურქეთში რესპუბლიკური მმართველობის ფორმაა. კანონით დაუშვებელია მისი შეცვლა ან ამ საკითხის განსახილველად დაყენებაც კი. ათათურქი ქვეყნის მართვის ყველაზე მისაღებ და მოსახერხებელ მოდელად რესპუბლიკური მმართველობის ფორმას მიიჩნევდა. სწორედ ამის გამო გააძევეს ქვეყნიდან ოსმალეთის უკანასკნელი სულთნის ოჯახის წევრები, რომლებსაც ბოლო დრომდე ეკრძალებოდათ თურქეთში დაბრუნება.

ნაციონალიზმი. ათათურქი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ამ პრინციპს, რადგან მისი საშუალებით ხდებდა თურქი ერის ერთიანობის დაცვა. იგი ამბობდა: „ჩვენი ნაციონალიზმი არავითარ შემთხვევაში არ არის ეგოისტური და ამპარტავნული ნაციონალიზმი“. ამასთან, მკვეთრად ასხვავებდა ერთმანეთისგან ნაციონალიზმსა და ნაციზმს. თანახმად ათათურქის განმარტებისა, ბუნებრივი და ისტორიული ფაქტორები, რომლებიც ქმნის ერს, ეს არის:

² იგი ასევე ცნობილია „ექესი ისრის“ პრინციპის სახელითაც, რომელიც არის ათათურქის მიერ დაარსებული „სახალხო-რესპუბლიკური პარტიის“ (CHP) იდეოლოგია. ეს პარტია დღეს თურქეთის ყველაზე დიდი პოლიტიკური ოპოზიციური გაერთიანებაა.

ათათურქი ქ. ბურსაში სიტყვით გამოსვლისას, 1924 წ.

საერთო ენა, საერთო სამშობლო, საერთო წარმოშობა და რასობრივი ერთიანობა, ისტორიული ერთიანობა, ზნეობრივი საფუძვლების ერთიანობა. ამასთან, ათათურქმა დაამკვიდრა ცნობილი ფრაზა, რომელიც დიდი ასოებით წერია თურქეთის ნებისმიერი სკოლის კედლებზე: „რა ბედნიერია ის, ვინც ამბობს, რომ თურქია“.³

ხალხოსნობა. ათათურქის მიხედვით, ხალხოსნობა დემოკრატიულობაა, არ ცნობს პიროვნებებს შორის პრივილეგიებს და არ ეთანხმება კლასობრივ ბრძოლას.

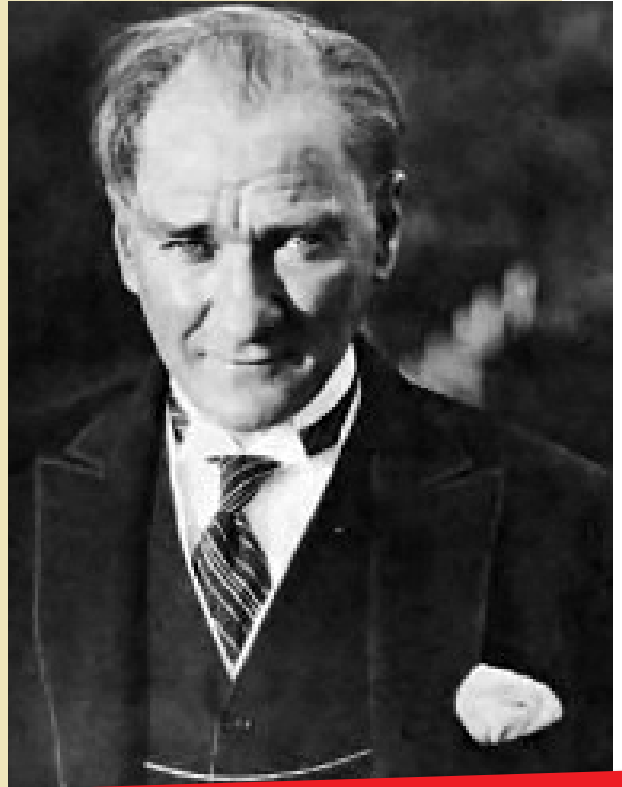
ეტატიზმი (წარმოდგება ფრანგული სიტყვიდან *“État”* – სახელმწიფო). ამ პრინციპს ორი განმარტება აქვს. ფართო გაგებით იგი ნიშნავს ეკონომიკისა და სოციალურ-კულტურული აღორძინების პოლიტიკის გატარებას, ვინრო გაგებით კი – სახელმწიფოს წარმმართველ როლს ეკონომიკაში. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ყველაფერს სახელმწიფო აწარმოებს.

ლაიციზმი (წარმოდგება ფრანგული სიტყვიდან *“Laïcité”*, რაც საერო ხასიათს ნიშნავს). იგი გულისხმობს რელიგიის გამოყოფას სახელმწიფოსგან, რაც თურქეთს ათწლეულების განმავლობაში ანიჭებდა მოდელის სტატუსს რეგიონში. ათათურქი ამბობდა: „ჩვენ პატივს ვცემთ რელიგიას. არ ვენინააღმდეგებით არავის აზრებს და აზროვნების წესს. ჩვენ მხოლოდ ვცდილობთ, რომ რელიგიური და სახელმწიფო საქმეები არ აირიოს ერთმანეთში“.

³ დააკვირდით ფორმულირებას: „ვინც ამბობს, რომ თურქია“ და არა „ვინც თურქია“, რაც ერის ერთად შეკვირისთვის მეტად ეფექტური დებულება გამოდგა.

რევოლუციურობა. იგი, ერთი მხრივ, გულისხმობს საზოგადოების მუდმივ განვითარებას და მეორე მხრივ, ქემალისტური რევოლუციის სახელით აერთიანებს ყველა ზემოხსენებულ პრინციპს.

ქემალიზმის ექვსივე დებულება მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული და ერთმანეთიდან გამომდინარეობს. მაგრამ ამის მიუხედავად, ზოგიერთი მკვლევარი მიიჩნევს, რომ ქემალიზმი არ არის მწყობრი თეორიული სისტემა და წარმოადგენს სხვადასხვა ევროპული იდეების ჯამს. ამასთან, თურქეთში არ იყო ასეთი თანმიმდევრობა – ჯერ რევოლუციური თეორია, შემდეგ – რევოლუცია. თურქეთში მოხდა პირიქით: ჯერ რევოლუცია და მხოლოდ ამის შემდეგ, უკვე რევოლუციის მსვლელობისას შეიქმნა ქემალიზმი.

რევოლუციური რეფორმები

გამარჯვებულმა ათათურქმა სწრაფი ტემპით განახორციელა რევოლუციური ხასიათის ცვლილებები:

- გააუქმა სასულთნო და სახალიფო;
- ჩამოაყალიბა დიდი ეროვნული კრება (*პარლამენტი*);
- თურქეთისთვის დამამცირებელი სევრის ხელშეკრულება, რომელიც გულისხმობდა ტერიტორიების კატასტროფულ დაკარგვას, შეცვალა ლოზანის ხელშეკრულებით, რითაც განისაზღვრა თანამედროვე თურქეთის საზღვრები;
- სამხედრო მოსაზრებების გამო დედაქალაქი სტამბოლიდან ანკარაში გადაიტანა;
- შექმნა მემარცხენე-ცენტრისტული მიმართულების „სახალხო-რესპუბლიკური პარტია“ (*CHP*), ხელი შეუწყო ოპოზიციური პარტიების ჩამოყალიბებას;⁴
- 1923 წლის 29 ოქტომბერს გამოაცხადა რესპუბლიკა და ეს დღე იქცა მთავარ ეროვნულ დღედ;
- შემოიღო გვარები, რაც მანამდე უცხო იყო მუსლიმური თემებისთვის. ამასთან, აკრძალა ისეთი მიმართვის ფორმები, როგორებიცაა „ეფენდი“, „ხოჯა“, „ხაჯი“, „ბეიეფენდი“ და ა.შ.

⁴ იმ პერიოდისთვის ოპოზიციური პარტიების წახალისების იდეამ არ გაამართლა, რადგან ისინი კონსერვატიული ძალების თავშესაფრად იქცა. ეს პარტიები მალევე აიკრძალა და ათათურქის სიცოცხლის ბოლომდე ერთპარტიული სისტემა შენარჩუნდა.

- რელიგია გამოყო სახელმწიფოსგან; გააუქმა საკონსტიტუციო დებულება, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფო რელიგია ისლამი იყო;
- მიიღო კანონი ტანისამოსის შესახებ, რითაც ტრადიციული აღმოსავლური ჩაცმულობა ევროპული ტანსაცმლით ჩანაცვლდა;
- ჰიჯრის კალენდარი შეცვალა გრიგორიანულით, შეცვალა თვეების დასახელება. ტრადიციული მუსლიმური პარასკევის ნაცვლად დასვენების დღეებად გამოაცხადა შაბათი და კვირა. დაამკვიდრა ევროპაში არსებული ზომისა და წონის ერთეულები;
- გააუქმა თექეები (*დერვიშთა თავშეყრის ადგილები*) და აშარი (*ისლამური გადასახადის სახეობა – მეთედი*);
- გააუქმა შარიათის კანონები და შვეიცარიის მაგალითზე შემოიღო ახალი სამოქალაქო და სისხლის სამართლის კოდექსი. ქალებს მიანიჭა საარჩევნო უფლებები;
- არაბული ანბანი ლათინურით შეცვალა, რის გამოც ქვეყანაში სწრაფად გაიზარდა წერა-კითხვის მცოდნეთა რაოდენობა;
- დააარსა თურქეთის ისტორიისა და თურქული ენის საბჭოები (*ინსტიტუტები*).

უკანასკნელი წლები

ათათურქმა გატარებული რეფორმების გამო ბევრი მოსიხლემტერი გაიჩინა. კონსერვატიული ძალები პოლიტიკური საშუალებებით არაერთხელ შეეცადნენ ხელისუფლებიდან მის ჩამოშორებას, თუმცა წარუმატებლად. მას ბევრჯერ შეთქმულებაც მოუწყვეს, მაგრამ ათათურქი ყოველთვის გამარჯვებული გამოდიოდა.

მუსტაფა ქემალ ათათურქს სერიოზული ავადმყოფობის ნიშნები 1937 წელს აღმოაჩნდა. თურქმა ექიმებმა მას ღვიძლის ციროზის დიაგნოზი დაუსვეს. ექიმებმა მისი სიცოცხლის გადარჩენა ვერ შეძლეს და იგი 1938 წლის 10 ნოემბერს 57 წლის ასაკში გარდაიცვალა ქ. სტამბოლში. ამ დროიდან მოყოლებული ყოველი წლის 10 ნოემბერს დიდი მონივნებითა და პატივისცემით აღინიშნება ათათურქის ხსოვნის დღე. იგი დაკრძალულია ქ. ანკარაში სპეციალურად მისთვის აგებულ მავზოლეუმში.

ათათურქის სიკვდილის შემდეგ მისმა მემკვიდრეებმა შეასრულეს მუსტაფა ქემალის ანდერძი – „მშვიდობა ქვეყანაში, მშვიდობა მსოფლიოში“ და არ ჩაერთნენ II მსოფლიო ომში, რითაც ქვეყანა დიდი განსაცდელისგან იხსნეს.

ათათურქი მეუღლესთან ერთად

ათათურქი შვილობილთან ერთად

ოჯახი და პირადი ცხოვრება

ათათურქის ბებია-ბაბუის სახლი სოფელ კოძაძიკში, მაკედონია

მუსტაფა ქემალ ათათურქი ერთხელ იყო დაქორწინებული. 1923 წელს მან ცოლად შეირთო იზმირელი გემთფლობელი მაგნატის მუამერ უშიქიზადეს (უშიქლიგილი) ქალიშვილი ლატიფე, რომელსაც განათლება სორბონის უნივერსიტეტში ჰქონდა მიღებული. ლატიფე, როგორც იმ დროის ერთ-ერთი ყველაზე პროგრესული პიროვნება, ფლობდა უცხო ენებს და საკმაოდ ემანსიპირებული ქალიც იყო. მას ბევრ საკითხზე ჰქონდა საკუთარი აზრი, რაც შესაძლოა გახდეს კიდევ წყვილის უთანხმოებისა და განქორწინების (1925 წელს) მიზეზიც. საინტერესოა, რომ სასამართლომ აკრძალა ლატიფეს დღიურების გამოქვეყნება.

ათათურქს ამ ქორწინებიდან შვილი არ ჰყოლია. მან ცხოვრების განმავლობაში იშვილა ერთი ვაჟი

და თორმეტი გოგონა. მათ შორის ყველაზე ცნობილია საბიჭვა გოქ-ჩენი⁵, რომელიც გახდა პირველი თურქი მფრინავი ქალი.

ათათურქს უყვარდა კითხვა, ჯირითი, ჭადრაკი, ცეკვა და ცურვა. ფლობდა ფრანგულ და გერმანულ ენებს. მიღებული აქვს მრავალი ჯილდო. შეაგროვა მდიდარი პირადი ბიბლიოთეკა. ათათურქი თვითონაც წერდა. მისი ავტორობითა და რედაქტორობით გამოცემულია 9 წიგნი. მათ შორის ყველაზე ცნობილია მისი გამოსვლების კრებული (“Nutuk”).

მუსტაფა ქემალი გემოვნებიანადაც იცვამდა. მისი პირადი ნივთები და წიგნები გამოფენილია ქ. ანკარაში ათათურქის მავზოლეუმის მუზეუმში.

ეს საინტერესოა

უპრეცედენტო შემთხვევა დიპლომატიის ისტორიაში

ქართველებთანაა დაკავშირებული უპრეცედენტო შემთხვევა დიპლომატიის ისტორიაში, რომელიც 1921 წელს მოხდა თურქეთში. ორი ლეიპცი ძმა – სიმონ და ბუდუ მდივნები ერთდროულად იყვნენ ორი სხვადასხვა ქვეყნის (შესაბამისად, საქართველოსა და საბჭოთა რუსეთის) ელჩები ერთ ქვეყანაში (თურქეთში).

მართალია, ძმები ერთმანეთს არ ელაპარაკებოდნენ და საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის დაკარგვის გამო სიმონ მდივნის ელჩობაც ქ. ანკარაში ხანმოკლე აღმოჩნდა, მაგრამ თავად ფაქტი ფაქტად რჩება – ამ მაჩვენებლის არათუ გაუმჯობესება, გამეორებაც კი ვერავინ შეძლო.

⁵ მისი სახელი მინიჭებული აქვს სტამბოლის სიდიდით მეორე აეროპორტს.

ათათურქი ქანდაკება ქ. იზმირში, ავტორი იტალიელი მოქანდაკე პიეტრო კანონიკა, 1932

ქართული ხალხური მუსიკა

მაია სიგუა

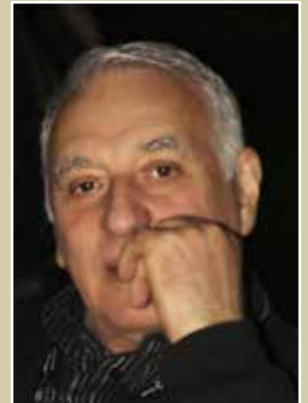
თუკი ვიკითხავთ, რა არის ის, რითაც ქართული კულტურა განსაკუთრებით გამოირჩევა მსოფლიო კულტურებს შორის, რა არის ის, რითაც ყველა ჩვენგანს შეუძლია თამამად იამაყოს, ერთ-ერთი პირველი, რასაც ყველა დაასახელებს, ქართული ხალხური მუსიკა და საეკლესიო საგალობელია. ეს აქსიომაა, რომელსაც ხანდახან მექანიკურადაც კი ვიმეორებთ და, შესაძლოა, არც კი დავფიქრებულვართ, თუ რატომ.

„ერთი დღეა, რაც საქართველოდან დავბრუნდი და რაც უკვე მენატრება, ესაა არაჩვეულებრივი ხალხური სიმღერები, რომელიც იქ ნებისმიერ დროს, ნებისმიერი ადამიანისგან, ნებისმიერ ადგილას შეიძლება გაიგონოთ“, – წერდა ნაცნობი ამერიკელი მუსიკოსი სოციალურ ქსელში და, ვინ იცის, ეს მერამდენე უცხოელია, ვისაც ასეთი რამ აოცებს. არადა, სიმღერა ქართველი ადამიანისთვის ყოველდღიური ცხოვრების განუყოფელი და თან განსაკუთრებული ნაწილია.

ხალხური მუსიკა ჩვენთვის მშობლიურია, მთელი ცხოვრება თან გვდევს, ჩვენი ეროვნული იდენტობის ნაწილია და ამიტომაც განსაკუთრებით ძვირფასია, მაგრამ რა აქვს ქართულ ხალხურ სიმღერას ისეთი, რაც ყოველდღიურად იზიდავს შემსრულებლებს, მკვლევრებს, უბრალოდ მოყვარულებს მსოფლიოს ნებისმიერი წერტილიდან? რა განაპირობებს მათი რიცხვის ყოველწლიურ ზრდას? ამ კითხ-

ვაზე სრულად პასუხის გაცემა ძალზე რთულია ან იქნებ შეუძლებელიც, მაგრამ მაინც ვეცადოთ და ნაწილობრივ მაინც გავერკვეთ, რათა მხოლოდ ბრმად კი არ გვიყვარდეს, არამედ გააზრებულადაც დავაფასოთ მისი შესანიშნავი მხარეები.

ანზორ ერქომაიშვილი

„ხალხური მუსიკა... ოდითგანვე ერის სულიერ საზრდოდ იქცა და ქართველი კაცის სამეურნეო თუ ყოფითი საქმიანობის ყველა სფეროს ორგანულად დაუკავშირდა. სიმღერა იყო ის ამოუცნობი ძალა, რომელიც ადამიანს გაჭირვებას უქარვებდა და ბედის უკუღმართობასთან ბრძოლას უადვილებდა, სასონარკვეთის ჟამს მხნეობასა და სულის სიმტკიცეს მატებდა, ბოროტის ძლევასა და კეთილის გამარჯვებაში ეხმარებოდა. ამიტომაც ქართველი ხალხი, მიუხედავად ისტორიული ბედუკუღმართობისა, დიდი რუდუნებით უვლიდა თავის მრავალსაუკუნოვან და თვითმყოფად მუსიკალურ ენას, მისი დაკარგვა ან დაკნინება მშობლიური ენის შეცვლისა და დაკარგვის ტოლფასად მიაჩნდა“, – კუკური ჭოხონელიძე, ქართველი ეთნომუსიკოლოგი.

მრავალფეროვნება და მრავალხმიანობა – ეს ის ორი უმნიშვნელოვანესი თავისებურებაა, რომლებიც თავის თავში შეიცავენ სხვა შინაგან და გარეგან მახასიათებლებს. ამ წერილში სწორედ მათზე დაყრდნობით მინდა მოგითხროთ ქართულ ტრადიციულ მუსიკაზე*.

საქართველო პატარა ქვეყანაა. იგი კიდევ უფრო პატარა კუთხეებისაგან შედგება. თითოეულ ამ კუთხეს, საერთო ქართულთან ერთად, მხოლოდ თავისთვის დამახასიათებელი ბუნება, ცხოვრებისა და საქმიანობის წესი, მეტყველების მანერა, ადათები, ტრადიციები, ცეკვა-სიმღერა და ზეპირსიტყ-

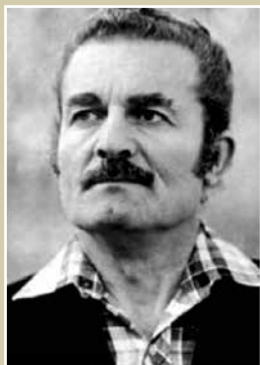
* ქართულ ტრადიციულ მუსიკას უწოდებენ ძველ ფოლკლორულ და საეკლესიო მუსიკას.

ტერმინი დიალექტი ლინგვისტიკაში აღნიშნავს გარკვეული ლიტერატურული ენის არასტანდარტულ ვარიანტს, მის რეგიონულ-კუთხურანსალაპარაკო ფორმას, რომელიც ამავე ენის სხვა დიალექტებისგან გარკვეული რაოდენობის ლექსიკური, სინტაქსური თუ ფონეტიკური თავისებურებებით განსხვავდება. მას იყენებს მოსახლეობის შედარებით მცირე ნაწილი, თუმცა იგი ძირითადად გასაგებია სტანდარტული ენის მატარებლებისთვის.

ვიერება აქვს. მათი ერთობლიობა ქმნის პატარა საქართველოს კულტურის სიდიადეს და განუმეორებლობას.

მეცნიერებაში ხალხური შემოქმედების შესახებ – ფოლკლორისტიკაში – სხვადასხვა კუთხისათვის დამახასიათებელ მღერის მანერას დიალექტს უწოდებენ. ქართულ მუსიკალურ ფოლკლორში 15-დან 17-მდე დიალექტი გამოიყოფა. ესენია: ქართლ-კახური, ხევსურული, ფშაური, თუშური, მოხეურ-მთიულური, გუდამაყრული, მესხური, ჰერული, რაჭული, ლეჩხუმური, სვანური, იმერული, მეგრული, გურული, აჭარულ-შავშური, აფხაზური, ლაზური*.

თუკი თქვენ თითოეული ამ კუთხისა და დიალექტის თუნდაც ერთ სიმღერას მოუსმენთ, იოლად შენიშნავთ განსხვავებას არა მხოლოდ მათ ხასიათში (დინჯი, მკვირცხლი, ლირიკული თუ ამალღებული), არამედ მუსიკალური ქსოვი-

ჰამლეტ გონაშვილი (1928-1985)

ლის აგებასა და განვითარებაშიც. ამავდროულად, მათ შორის რაღაც საერთოს შემჩნევაც არ გაგიჭირდებათ. ეს „რაღაც საერთო“ ქართულია, განმასხვავებელი კი – თითოეული ამ დიალექტის საკუთარი მახასიათებლები.

აქ დროებით შევჩერდეთ მრავალფეროვნებაზე (მას მოგვიანებით კიდევ დავუბრუნდებით) და ვისაუბროთ მრავალხმიანობაზე – ქართული ტრადიცი-

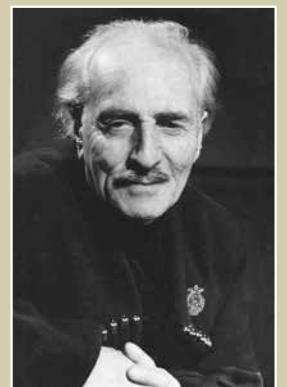
* უნდა ითქვას, რომ სხვადასხვა მეცნიერი დიალექტების სხვადასხვაგვარ რაოდენობას და დაჯგუფებებს განიხილავს.

ული მუსიკის მეორე განსაკუთრებულ თვისებაზე.

მრავალხმიანობა, ზოგადად, შეიძლება ყველგან შეგვხვდეს, სადაც მრავალი ადამიანი თავმოყრილი და ერთად ასრულებს რაიმეს. მაგრამ ეს არაორგანიზებული, ანუ მოუნესრიგებელი მრავალხმიანობაა. მოწესრიგებული მრავალხმიანობა, რომელსაც პოლიფონიასაც უწოდებენ, მუსიკალური ხელოვნების ერთ-ერთი უდიდესი მიღწევაა და აი, რატომ: პოლიფონიაში თითოეული ხმა თავისთავად წარმოადგენს ცალკე სრულფასოვან მელოდიურ ხაზს – ჰორიზონტალს. ამავე დროს მათი ერთობლივი ჟღერადობის შედეგად მიიღება ვერტიკალიც, რომელიც ასევე სრულყოფილად და ბუნებრივად უნდა ჟღერდეს. ჰორიზონტალისა და ვერტიკალის ერთიანობით მიიღება დასრულებული

ვარლამ სიმონიშვილის
გუნდი

არტემ ერქომაიშვილი
(1887-1967)

მრავალხმიანი ნაწარმოები, რომლის მთელ სირთულეებს ადამიანი მხოლოდ მაშინ ხვდება, თუკი მას ამ ელემენტების მიხედვით დაანაწევრებს და ყურადღებით დააკვირდება.

ევროპულ მუსიკაში პოლიფონია იმთავითვე ეკლესიის წიაღში განვითარდა და ეს პროცესი დაახლოებით XII-XIII საუკუნეში დაიწყო. ცხადია, ევროპის ქვეყნებს მანამდეც, სასიმღერო ფოლკლორშიც ჰქონდათ მრავალხმიანობის მარტივი ფორმები, მაგრამ პოლიფონია, როგორც ასეთი, ევროპაში დასაბამიდანვე პროფესიული ნიშნით ვითარდებოდა და უმაღლესი მიღწევები ცალკეული ავტორების შემოქმედებაში ჰქონდა. ფრანგების – ლეონინის და პეროტინის, ნიდერლანდური სკოლის ბრწყინვალე წარმომადგენლების – დიუფაის, ოკეგემის, ობრეხტის, იტალიელი პალესტრინას და სხვათა მიერ გაკვალული გზა XVII-

XVIII საუკუნეების მიჯნაზე გენიალური პოლიფონისტის – იოჰან სებასტიან ბახის შემოქმედებით დაგვირგვინდა, რომელიც დღემდე პოლიფონიის უმაღლეს მწვერვალადაა მიჩნეული.

ქართულ ტრადიციულ მუსიკაში კი ეს ყველაფერი შედარებით ადრე დაიწყო და ორგანიზებული მრავალხმიანობის შესახებ წერილობითი დოკუმენტი ქართველმა ფილოსოფოსმა იოანე პეტრიწმა XI საუკუნეში დაგვიტოვა. იგი ქართული საგლობლის სამი ხმის – მზახრის, ჟირისა და ბამის – ჰარმონიულ და განუყოფელ ერთობლიობას ადარებს, არც მეტი არც ნაკლები, მამის, ძისა და სულიწმინდის განუყოფელ ერთობლიობას წმინდა სამებად. ეს ცნობა კი ადასტურებს, რომ საქართველოში XI საუკუნეში უკვე მაღალგანვითარებული პოლიფონია არსებობდა. მეტიც, ავსტრიელ-ბრიტანელი ანთროპოლოგი და მუსიკისმცოდნე ზიგფრიდ ნადელი, რომელიც ქართული ფოლკლორის ერთ-ერთი პირველი უცხოელი მკვლევარი იყო, ქართულ მრავალხმიანობას „ევროპული მრავალხმიანობის საფუძვლად“ მიიჩნევდა და ვარაუდობდა, რომ შესაძლოა დასავლეთ

სოფელ ზემო აკეთის გუნდი „შვიდკაცა“, ანუ ხუხანაშვილები-სგუნდი

ევროპაში მრავალხმიანობა საქართველოდან გავრცელებულიყო. ამავე იდეას იზიარებდა მეორე დიდი მეცნიერიც – მარიუს შნაიდერი. მიუხედავად იმისა, რომ ეს მხოლოდ ვარაუდია, რომელსაც დამტკიცება სჭირდება, იოლად შეამჩნევთ, თუ რა დიდი მსგავსებაა ქართლ-კახურ სიმღერებსა და ადრეულ ევროპულ პოლიფონიას ანდა კორსიკულ ხალხურ და საეკლესიო მრავალხმიანობას შორის, რომელიც დღემდე აქტიურად სრულდება.

ძუკუ ლოლუა (1877-1924)

მრავალხმიანობა იმდენად დამახასიათებელი, ბუნებრივი და ორგანული იყო ქართველისათვის, რომ ყოველდღიური ხალხური ყოფიდან ეკლესიის მკაცრი კანონიკით დაცულ სივრცეში შეიჭრა და არა მარტო დამკვიდრდა, განსაცვიფრებლად მაღალგანვითარებული ნიმუშებიც და, რაც ყველაზე საინტერესოა, ჩანერის, ანუ ნოტირების ორიგინალური სისტემაც დაამკვიდრა.

ეს ყველაფერი იმისათვის დამჭირდა, რომ მეჩვენებინა, თუ რა ძლიერია ქართველი ადამიანის მუსიკალურ აზროვნებაში მრავალხმიანობის წილი. მრავალი ქართველი და უცხოელი მეცნიერის დაკვირვებით როცა ორი ან სამი ქართველი ერთად მღერის, უმეტეს შემთხვევაში ისინი მღერიან ან ცდილობენ იმღერონ სხვადასხვა ხმაში და არა უნისონში – ერთ ხმაში. ცნობილმა ეთნომუსიკოლოგმა იზალი ზემცოვსკიმ არაერთ გამოკვლევაში მიუთითა, რომ მრავალხმიანი მუსიკალური აზროვნება ქართველებისათვის გენეტიკურადაა დამახასიათებელი, ანუ ბუნებრივად თანდაყოლილი თვისებაა. მან ქართველებს ხატოვნად „ჰომო პოლიფონიკუსებიც“ – მრავალხმიანად მოაზროვნე ადამიანები – უწოდა. და თუკი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მრავალხმიანობა მსოფლიო მუსიკალური შემოქმედების ერთ-ერთი უმაღლესი მიღწევაა, ლოგიკურად გამოდის დასკვნა, რომ ქართული ტრადიციული მუსიკაც სწორედ ასეთია.

მაგრამ ეს ყველაფერი არ არის. ახლა კვლავ უნდა დაგუბრუნდეთ მრავალფეროვნებას და ამჯერად ორივე თვისებაზე ერთდროულად ვილაპარაკოთ.

ლადო აღნიაშვილის გუნდი, ლოტბარი ივანე რატილი

საქმე ის გახლავთ, რომ მრავალხმიანობის სხვადასხვაგვარი სახე არსებობს, ქართული ფოლკლორის მრავალხმიანობაც მრავალფეროვანია. ამ პატარა ტერიტორიაზე გვხვდება როგორც მრავალხმიანობის ჩანასახოვანი ფორმები, ისე უკიდურესად განვითარებული ოთხხმიანი ნიმუშები. ამგვარად, დღესაც კი შესაძლებელია იოლად წარმოვიდგინოთ ქართული მრავალხმიანობის განვითარების ისტორიული გზა, თუკი ერთმანეთს შევადარებთ ხევისურულ ან ფშაურ ერთხმიან ჰანგებს და დასავლეთ საქართველოს ბარის, განსაკუთრებით კი, გურიის ურთულეს პოლიფონიას. პირველ შემთხვევაში, როგორც მკვლევრები წერენ, მოცემული გვაქვს ერთხმიანი, მაგრამ ხშირად ე.წ. „კონტაქტური“ მელოდიები (რაც ნიშნავს იმას, რომ ისინი თავის თავში შეი-

იმპროვიზაცია მუსიკალური შემოქმედების განსაკუთრებული სახეა, მას ახასიათებს შემოქმედებითი თხზვა უშუალოდ შესრულების პროცესში. იგი მომდინარეობს ხალხური შემოქმედებიდან, დღესდღეობით აქტიურად გამოიყენება ჯაზში.

(ცავენ გაორხმეიანების აშკარა რესურსს), ხოლო მეორე შემთხვევაში, გურულ სიმღერებში, მუსიკალური ხაზის განვითარება იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ტექსტიც კი უკანა პლანზე იწევს. მაგალითად, გურულებს შეუძლიათ მთელი მუსიკალური ფრაზა ააგონ ერთი მარცვლის გამღერებაზეც კი, ანდა ხანდახან ტექსტად გამოიყენონ ერთმანეთთან სრულიად დაუკავშირებელი წინადადებები და შექმნან ფანტასტიკური პოლიფონიური იმპროვიზაცია.⁴

ეს უკანასკნელი და მუსიკაში ძალზე დაფასებული თავისებურება ფოლკლორის კიდევ ერთი დამახასიათებელი თვისებაა. ეს ბუნებრივია: უძველესმა ხალხურმა შემოქმედებამ ხომ ჩვენამდე ზეპირი ტრადიციის წყალობით მოაღწია. ეს კი ნიშნავს, რომ თუკი შეგირდი ოსტატისაგან რაიმე სიმღერას სწავლობდა, იგი აუცილებლად რაღაც ახალს, მისეულს მატებდა მას და დახელოვნებული მომღერლებიც ერთსა და იმავე სიმღერას ყოველ ჯერზე სხვადასხვანაირად მღეროდნენ – იმპროვიზაციას აკეთებდნენ. სიმღერის ძირითადი აღნაგობა უცვლელი რჩებოდა, იცვლებოდა მხოლოდ დეტალები. დღეს ჩვენამდე მოღწეულია ერთი სიმღერის რამდენიმე სხვადასხვა ვარიანტი, რომლებსაც ამა თუ იმ ცნობილი ფოლკლორული მომღერლის ან ლოტბარის სახელი ჰქვიათ, მაგალითად, „დედას ლევანას ვარიანტი“, „არტემ ერქომიშვილის ვარიანტი“, „ძუკუ ლოლუას ვარიანტი“ და ა.შ. იმპროვიზაციულობა კი განაპირობებს მრავალფეროვნებას არა მხოლოდ ქართული ფოლკლორისა ზოგადად, არამედ ერთი სიმღერის შესრულებისასაც კი.

მიხეილ ხავთასის გუნდი

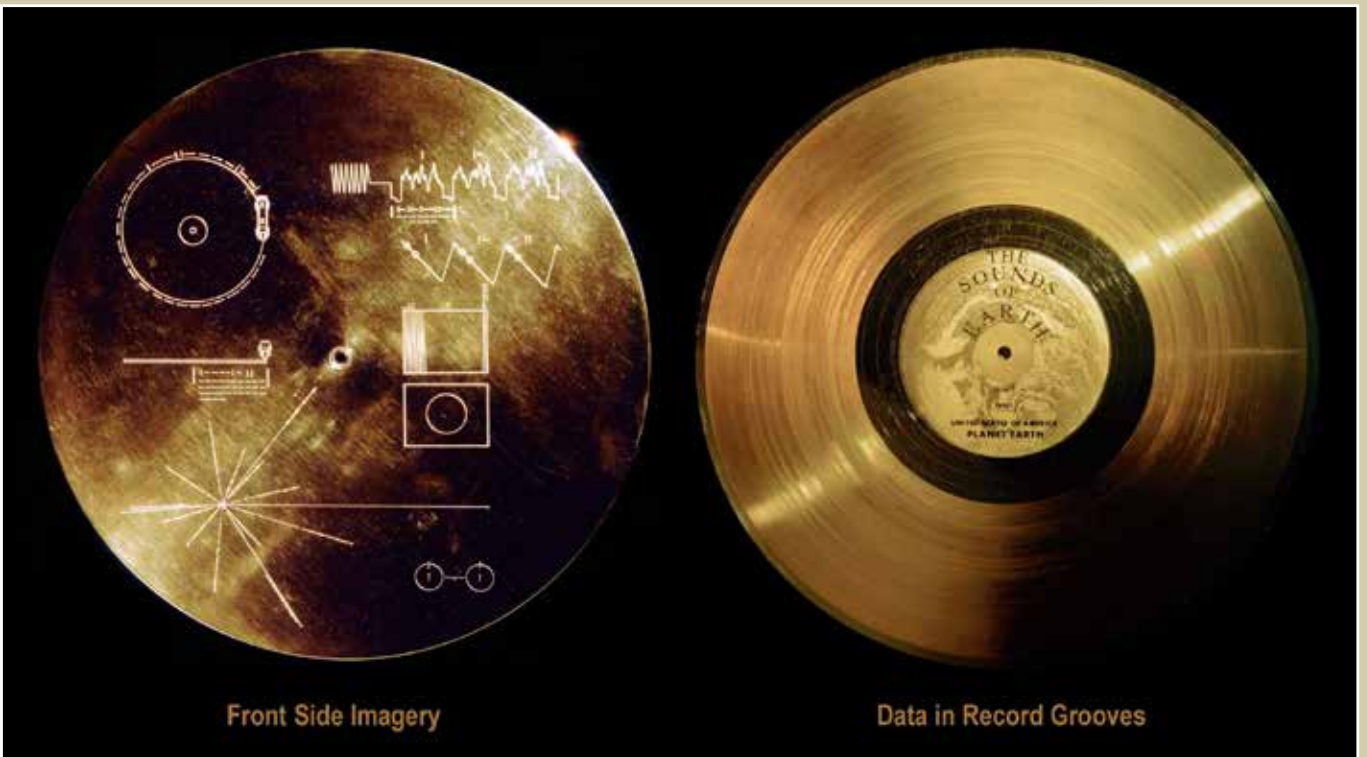

დედას ლევანა – ლევან ასაბაშვილი

დავუბრუნდეთ მრავალხმიანობის მრავალფეროვნებას. ქართულ ტრადიციულ მუსიკას ახასიათებს თითქმის ყველა ტიპის მრავალხმიანობა. ძირითადად გამოყოფენ სამ ნაირსახეობას: ბურდონულს, როცა გაბმული ბანის ფონზე ზედა ორი ხმა იმპროვიზაციულად ასრულებს ძირითად ჰანგსა და ტექსტს. ამ ტიპის მრავალხმიანობა განსაკუთრებით

ქართლ-კახური სიმღერებისთვისაა დამახასიათებელი და მასვე მიეკუთვნება ცნობილი კახური სუფრული სიმღერა „ჩაკრულო“; კომპლექსურ-

1977 წელს ავტომატურ საპლანეტაშორისო სადგურებზე გაუშვეს გრამფირფიტა სახელწოდებით „დედამინის ხმები“, ზედ ჩანერილი სხვადასხვაგვარი ინფორმაციით კაცობრიობის შესახებ. ჩანანერი განკუთვნილი იყო კოსმოსში შესაძლო არსებული ცივილიზაციებისათვის და მიზნად ისახავდა მათთვის დედამინის შესახებ წარმოდგენის მიცემას. კაცობრიობის მიერ ყველა დროს შექმნილ შედეგებს შორის, ამერიკელი მუსიკოლოგის ალან ლომაქსის ძალისხმევითა და შერჩევით, ამ ფირფიტაზე კახური „ჩაკრულოც“ მოხვდა.

პარალელურს, როცა ყველა ხმა თანაბარი მანძილით ერთნაირად მოძრაობს და ასეთ მრავალხმიანობას ყველაზე ხშირად სვანურ დიალექტში ვხვდებით, მაგალითად, შეიძლება გაიხსენოთ ცნობილი მზის სადიდებელი „ლილე“ და პოლიფონიის ერთ-ერთ ყველაზე რთულ ტიპს – კონტრასტულ მრავალხმიანობას. იგი ძირითადად დასავლეთ საქართველოს დიალექტებში გვხვდება და მისთვის დამახასიათებელია სამივე ხმის ერთმანეთისგან განსხვავებული მოძრაობა – ცალ-ცალკე წარმოად-

ქართული ხალხური სიმღერის სახელმწიფო აკადემიური ანსამბლი ანზორ კავსადის ხელმძღვანელობით, ასრულებს „ჩაკრულოს“, სოლისტები ილია ზაქაიძე და როსტომ საგინაშვილი.

გენენ რა სრულფასოვან ჰანგს, ისინი ერთმანეთს სულაც არ ჰგვანან, მაგრამ ვერტიკალში მწყობრ და ჰარმონიულ მთლიანობას ქმნიან. კონტრასტული მრავალხმიანობის ბრწყინვალე ნიმუშებს გურულ ფოლკლორში ვხვდებით, ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო ნიმუში „ხასანბეგურაა“.

„ბოლო დროის ჩემი ერთ-ერთი უდიდესი შთაბეჭდილება იყო შონბერგის „იაკობის კიბე“ და ქართული ხალხური პოლიფონიური სიმღერების ჩანაწერები. მუსიკის აქტიური შესრულების ეს ტრადიცია, სათავეს უძველესი დროიდან რომ იღებს, შესანიშნავი მიგნებაა, რომელიც შესრულებისთვის გაცილებით მეტს იძლევა, ვიდრე თანამედროვე მუსიკის ყველა მონაპოვარი... იოდლი, რომელსაც საქართველოში „კრიმანჭული“ ეწოდება, საუკეთესოა, რაც კი ოდესმე მსმენია“ – იგორ სტრავინსკი, ახალი მუსიკის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ყველა დროის ერთ-ერთი უდიდესი კომპოზიტორი.

ეს ჩამონათვალი სულაც არ ნიშნავს, რომ ქართულ მუსიკალურ დიალექტებში მხოლოდ ერთი რომელიმე ტიპის მრავალხმიანობაა გავრცელებული. როგორც წესი, პირიქით, მათში ხშირადაა შერწყმული სწორედ სხვადასხვა ტიპის მრავალხმიანობის თვისებები. ეს მუსიკას უფრო მრავალფეროვანსა და საინტერესოს ხდის.

დასაწყისში აღვნიშნე, რომ ქართული დიალექტების მუსიკალური თვისებებისათვის თვალის გადავინება კარგად გვაჩვენებს იმ ისტორიულ პროცესებს, რომელიც ჩვენმა მრავალხმიანობამ უძველესი დროიდან დღემდე გამოიარა. იმავეს გამეორება შეგვიძლია, თუ დავაკვირდებით მუსიკალური ფოლკლორის ჟანრებსაც. მათი წყალობით იოლად შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ, თუ როგორ ცხოვრობდნენ, აზროვნებდნენ, რისი სჯეროდათ ჩვენს შორეულ წინაპრებს. ცნობილი ქართველი ეთნომუსიკოლოგი კუკური ჭოხონელიძე წერს, რომ ქართულ ხალხურ მუსიკალურ შემოქმედებაში „მაღალგანვითარებულ, მსოფლიო შედეგებად აღიარებულ სასიმღერო ნიმუშებთან ერთად შორეული საუკუნეებიდან მომდინარე არქაული შრეებიცაა შემორჩენილი, რაც მუსიკალური აზროვნების ისტორიული განვითარების ცალკეულ ეტაპებზე თვალის გადავინების საშუალებას იძლევა. საქართველოში დღემდე შეინიშნება უძველესი სარწმუნოების კვალი... ქართულ სოფელში დღესაც კი შეიძლება მოისმინოთ მაგიური შელოცვები, ამინდის ღვთაების სადიდებელი საგალობლები, აგრარული ღვთაებისადმი მიმართული მოწოდება, მზის სადიდებელი ჰიმნი, მაგიურ ძალთა საამებლად განკუთვნილი ვედრებანი* და სხვა. მათი შესწავლა საშუალებას გვაძლევს წარმოვიდგინოთ, თუ როგორ ცხოვრობდნენ ჩვენი წინაპრები 2-3 ათასი წლის წინ“.

ცნობილია რომ, ფრანგული სიტყვა „ჟანრი“ სახეობას, გვარს ნიშნავს. მის სრულყოფილ განმარტებაზე დღემდე მუშაობენ მეცნიერები. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ჩვენ მას ვიყენებთ გარკვეული დანიშნულების მქონე სიმღერების ერთობლიობის აღსანიშნავად, მაგალითად, აკვნის ნანას ჟანრი, სუფრული, შრომის ან საწესჩვეულებო ჟანრები და სხვ.

* მაგალითად: „ლაზარე“ – წვიმის ან დარის „მომყვანი“ სიმღერა; „აგუნა“ – მეღვინეობის ღვთაების მოხმობა; მზისადმი მიძღვნილი „ლილე“; ბატონების „საბოდიშო“, „ია-ბატონებო“ ან „ღვთის კარზე სათქმელი იავნანა“ და სხვები.

დაბოლოს, მინდა იცოდეთ, რომ ის, რაც ზემოთ წაიკითხეთ, მხოლოდ ძალიან განზოგადებული და მცირე ნაწილია იმ დიდი და უაღრესად საინტერესო ინფორმაციისა, რომელიც დღეს უკვე ძალიან იოლად შეგიძლიათ ქართული ხალხური სიმღერის შესახებ მოიპოვოთ. ეს ინფორმაცია კი კიდევ უფრო გააღრმავებს ჩვენი დიდი წინაპრებისა და ნამდვილი ტრადიციებისადმი პატივისცემას, ოღონდ გააღრმავებს არა ბრმად და იმიტომ, რომ „ასეა საჭირო“, არამედ შეგნებულად, გააზრებულად. თუკი თქვენ, ახალგაზრდა მკითხველი, ბევრს მოუსმენთ ჩვენს ტრადიციულ მუსიკას, აუცილებლად შეიყვარებთ მას და იოლად შეძლებთ გამოარჩიოთ დღეს სამწუხაროდ პოპულარული, ძალზე საეჭვო ღირებულების „გათანამედროვეებული ვერსიები“, სინამდვილეში კი – „ფალსიფიცირებული“ ფოლკლორის ხალხური შემოქმედების ნამდვილი მარგალიტებისაგან, რომელიც ჩვენამდე უცნობმა წინაპრებმა ან ცნობილმა ფოლკლორულმა მომღერლებმა მოიტანეს და რომლითაც სამართლიანად და თამამად შეგვიძლია ვიამაყოთ.

ანდრო სიმაშვილი

ანსამბლი ქართული ხმები

ქართული სიმღერის „მარგალიტები“, რომლებიც დღემდე აოცებს და აღაფრთოვანებს მსოფლიოს სულ უფრო მეტ ნაწილს, მეოცე საუკუნის დასაწყისში დიდი ფოლკლორული მომღერლების: ძუკუ ლოლუას, სამუელ ჩავლეიშვილის, სანდრო კავსაძის, გიგო და არტემ ერქომაიშვილების, ივანე მარგიანის, ლევან მულალაშვილის და სხვათა მიერ იქნა ზეპირი ტრადიციით შემონახული და თავიანთი საქმის ერთგული მუსიკოსების მიერ ჩაწერილი და დაცული. ფოლკლორული ანსამბლები დღესაც მათი აუდიოჩანაწერებით ანდა ძველი, ზეპირი ტრადიციით სწავლობენ მოხუცი ოსტატების: ანდრო სიმაშვილის, პოლიკარპე ხუბულავას, ისლამ ფილფანის, გური და ტრისტან სიხარულიძეების, ოთარ ბერძენიშვილის და სხვათაგან.

რას ნიშნავს ძლიერი ქვეყანა

ალექსანდრა რონდელი

ყოველდღიურ ცხოვრებაში ლაპარაკისას ხშირად ვამბობთ: „ძლიერი ქვეყანა“, „ძლიერი სახელმწიფო“, „სუსტი ქვეყანა“, „სუსტი სახელმწიფო“ და არ ვუფიქრდებით, რომ ეს ტერმინები ერთსა და იმავეს არ ნიშნავს. მართალია, ქვეყანა სახელმწიფოა და შეიძლება იყოს ან ძლიერი და ან სუსტი, მაგრამ როცა ეს ქვეყნის შესახებ ითქმის, მაშინ მის სამხედრო, პოლიტიკური თუ ეკონომიკური ძლიერება იგულისხმება და არ არის აუცილებელი, რომ ეს მისი სახელმწიფოებრიობის სიმტკიცესა და მდგრადობას ნიშნავდეს.

ქვეყანა შეიძლება იყოს სუსტი სამხედრო-პოლიტიკურად, მაგრამ ძლიერი და მდგრადი სახელმწიფოებრიობის თვალსაზრისით. საბჭოთა კავშირი მსოფლიოს ერთ-ერთი უძლიერესი, კბილებამდე შეიარაღებული ქვეყანა იყო, მაგრამ სწრაფად ჩამოიშალა, რადგან მისი სახელმწიფოებრიობა აგებული იყო ხელოვნურ, ანტიადამიანურ პრინციპებზე და მოსახლეობის დატერორებისა და დაშინების ძალით არსებობდა. გარდა ამისა, სსრკ არარუსები-სათვის მაინც დამთრგუნველი რუსეთის იმპერია იყო და როგორც კი მარნუხები მოეშვა, სახელმწიფოც დაიშალა. საბჭოთა კავშირის მოსახლეობას თავისი ქვეყნის პატივისცემა და ერთგულება რომ ჰქონოდა, ეს უზარმაზარი ქვეყანა არ დაიშლებოდა.

მოსახლეობას საკუთარი სახელმწიფოს მიმართ პატივისცემა და ერთგულება მაშინ უჩნდება, როცა საკუთარ სახელმწიფოში ხედავს თავისი და ეროვნული ინტერესების დამცველს, უსაფრთხოების გარანტს და საკუთარი არსებობისთვის კანონიერი გარემოს უზრუნველმყოფს. როდესაც ქვეყანა დამოუკიდებლობას მოიპოვებს, ის, როგორც წესი, არის არეული და ღარიბი, მისი სახელმწიფოებრიობა კი – მყიფე. ამ დროს განსაკუთრებული თავგადადება მართებთ სწორედ იმ თაობებს, რომელთა ზურგზეც უნდა გადაიაროს ახალგაზრდა ქვეყნის მშენებლობამ, მათ უნდა ეყოს პატრიოტიზმი, ვაჟკაცობა, გონიერება და მოთმინება, რომ ახალი ქვეყნის შექმნის პასუხისმგებლობა იკისრონ. ახალი ოჯახის შექმნაა ძნელი და რაღა უნდა ითქვას ახალი ქვეყნის შექმნაზე! ქვეყნის აღმშენებლობის დაწყება, სწორი გზის არჩე-

ვა, სახელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბება და მისი დაცვა უძნელესი ამოცანაა ნებისმიერი ხალხისთვის. ფაქტობრივად, უნდა შეიქმნას ურთულესი მყარი კონსტრუქცია, რომელშიც ადამიანებისათვის არსებობის, განვითარებისა და საკუთარი მიზნებისა და იმედების რეალიზების შესაძლებლობები იქნება. ეს რომ ურთულესი და ძალზე მტკივნეული პროცესია, კარგად ჩანს დამოუკიდებელი საქართველოს მაგალითზეც. როდესაც ვლადიმერ პუტინი, მდგრადი სახელმწიფოების შესახებ, მხედველობაში გვაქვს ბევრი ისეთი ქვეყანა, რომლებსაც არც ატომური იარაღი აქვთ, არც დიდი და ძლიერი შეიარაღებული ძალებით გამოირჩევიან და არც ტერიტორიისა თუ მოსახლეობის სიდიდით დაიტრახებენ. ავიღოთ, მაგალითად, ფინეთი, შვეიცარია, შვეცია, დანია, ნიდერლანდები, ნორვეგია, კოსტა-რიკა და სხვა ქვეყნები, რომლებიც სახელმწიფოებრიობის განსაკუთრებული სტაბილურობით გამოირჩევიან, სამხედრო-პოლიტიკური თვალსაზრისით სუსტები არიან, მაგრამ აქვთ ძლიერი, მდგრადი და დახვეწილი დემოკრატიული სახელმწიფოებრიობა. მათი მოსახლეობის უდიდესი უმრავლესობა კმაყოფილია საკუთარი ქვეყნის დემოკრატიული სახელმწიფო ინსტიტუტებითა და კანონის უზენაესობით. მოსახლეობას ისიც ესმის, რომ მისი ეკონომიკური კეთილდღეობა სახელმწიფოს დემოკრატიულად ფუნქციონირების შედეგია.

ქვეყანაზე ჯერ კიდევ მრავლად არიან ისეთი ადამიანები, ვინც ძლიერებას დიდი რაოდენობით თანამედროვე იარაღისა და დიდი, ძლიერი შეიარაღებული ძალების ფლობასთან აიგივებენ. რა თქმა უნდა, კარგია იყო ძლიერი და თავს გრძნობდე უსაფრთხოდ, მაგრამ ნამდვილი, ჭეშმარიტი ძლიერება ქვეყნის მოსახლეობის საკუთარი სახელმწიფოს მიმართ ლოიალურობასა და კანონმორჩილებაში, სახელმწიფო ინსტიტუტების უწყვეტად და სტაბილურად ფუნქციონირებაშია. ამგვარი ქვეყანა ოკუპირებული რომც გახდეს, ოკუპაციის დასრულების შემდეგ სწრაფად აღორძინდება და მისი სახელმწიფოებრიობაც სრულყოფი-

ლად აღდგება. ამის საუკეთესო მაგალითია ბალტიის ქვეყნები (ესტონეთი, ლიტვა და ლატვია), რომლებმაც დამოუკიდებელ, სუვერენულ სახელმწიფოებად რეალურად მხოლოდ ოცდაერთი წელიწადი (1918-1940) იარსებეს, შემდეგ მათი დამოუკიდებლობა საბჭოთა იმპერიამ შეინარა (1940), მაგრამ საბჭოთა ოკუპაციური რეჟიმის დასრულების (1991) შემდეგ ამ ქვეყნებმა სწრაფად შეძლეს საკუთარი სახელმწიფოებრიობის აღდგენა, შედეგიანად განვითარება და სამივე

დღეისათვის ევროპის კავშირისა და ნატოს წევრი ქვეყნებია.

რატომ აჯობეს ბალტიის ყოფილმა საბჭოთა რესპუბლიკებმა დანარჩენებს და სახელმწიფო მშენებლობაში წარმატებას ასე სწრაფად როგორ მიაღწიეს? უპირველეს ყოვლისა, ეს იმის გამო მოხდა, რომ აქ ქვეყნების მოსახლეობის ისტორიულ მეხსიერებაში სუვერენული სახელმწიფოების დამოუკიდებელი არსებობის გამოცდილება დაილექა და ადამიანებს ცხოვრებაში მხოლოდ ამ გამოცდილების ხელახლა გამოყენება მოუხდათ. მთავარი მიზეზი სწორედ ეს იყო.

ჩვენმა სამშობლომ, საქართველომ, უკვე 20 წელიწადზე მეტია, რაც დამოუკიდებლობა დაიბრუნა. მისი წინა დამოუკიდებლობა (1918-1921) ძალზე ხანმოკლე იყო სუვერენული სახელმწიფოებრიობის გამოცდილების დაგროვებისა და მოსახლეობის ისტორიულ მეხსიერებაში დამკვიდრებისათვის. ამიტომაც მოვანდომეთ დიდი ხანი ახალი სახელმწიფოებრიობის შექმნასა და დახვეწას. ამ პროცესში იყო ბევრი დაბრკოლება და სისხლიც ბევრი დაიღვარა, რადგან ჩვენი ერის მეხსიერებას უფრო მითები შემორჩენოდა, ვიდრე რეალური, სუვერენული სახელმწიფოებრიობის გამოცდილება.

დღეისათვის დამოუკიდებლობისა და სახელმწიფო მშენებლობის 20 წელზე მეტმა გამოცდილებამ მყარი საფუძველი შეუქმნა საქართველოს სუვერენიტეტს, მის მომავალ განვითარებას. ყველაზე უფრო რთული პერიოდი დამოუკიდებელმა საქართველომ უკვე გაიარა, საძირკველი ჩაყრილია – სახელმწიფოებრიობა აღდგენილია და შენდება თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფო.

ზოგის აზრით, საკმარისია გქონდეს დიდი ტერიტორია და გყავდეს მრავალრიცხოვანი მოსახლეობა და უკვე ძლიერი სახელმწიფო ხარ. დიდი ქვეყანა თითქოს დიდ არმიასა და სამხედრო-პოლიტიკურ ძლიერებას გულისხმობს. ნაწილობრივ ასეც არის, მაგრამ ქვეყნის ძლიერების არანაკლები პირობა მაინც ძლიერი და მყარი სახელმწიფოებრიობაა. რა თქმა უნდა, დიდ ქვეყანას, მრავალრიცხოვანი მოსახლეობით, ძლიერ ქვეყანად ქცევის დიდი პოტენციალი აქვს, მაგრამ მდგრადი, მყარი სახელმწიფოებრიობის გარეშე ამგვარი ქვეყანა ჭეშმარიტად ძლიერ ქვეყნად ვერ ჩამოყალიბდება.

ზოგი ფიქრობს, რომ თუ ქვეყანას ბევრი და მრავალფეროვანი ბუნებრივი რესურსი აქვს, მისი ძლიერება გარანტირებულია. ბევრ და მრავალრიცხოვან ბუნებრივ რესურსებზე უარს არავინ იტყვის, მაგრამ მხოლოდ ბუნებრივი რესურსების სიმრავლე არ ქმნის ძლიერებას. ამ რესურსებს ჭკუით და რაციონალურად გამოყენება სჭირდება. ბევრია ისეთი ქვეყნები, რომლებსაც დიდი რაოდენობით აქვთ ბუნებრივი რესურსები, მაგრამ არც ძლიერნი არიან და ხშირად სხვათა სანედლეულო დანამატის როლს სჯერდებიან.

ნებისმიერი ქვეყნის ყველაზე მნიშვნელოვანი რესურსი მისი მოსახლეობაა, განსაკუთრებით კი – განათლებული და მაღალკვალიფიციური ადამიანების სიმრავლე. განვითარებულმა, განათლებულმა მოსახლეობამ რესურსების უკმარისობის პირობებშიც კი იცის, როგორ შეინახოს თავი და როგორ შექმნას ქვეყანაში კეთილდღეობა. ისტორია გვიჩვენებს, რომ თუკი საზოგადოებამ დროულად მიაქცია ყურადღება განათლებას და ამ მხრივ წარმატებასაც მიაღწია, ქვეყნის თითქმის ყველა პრობლემისა თუ გამოწვევის დაძლევა შედარებით ადვილად მოხერხდება. განათლება განვითარებისა და აღმავლობის გადამწყვეტი პირობა და ფაქტორია.

განათლება, რა თქმა უნდა, აღზრდასაც გულისხმობს. მომავალი თაობისათვის აღზრდა-განათლება ხელმისაწვდომი და, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მაღალი ხარისხისა უნდა იყოს. ღირსეულ მოქალაქედ აღზრდილი და პროფესიული ცოდნითა და უნარ-ჩვევებით შეიარაღებული ადამიანი წარმატებას ნებისმიერ სფეროში მიაღწევს. ეს კი ქვეყნის შედეგიანი განვითარების საწინდარია. თუ გადავხედავთ წარმატებული ქვეყნების ისტორიას, ადვილად დავინახავთ, რომ მცირე გამოწვევის, განსაკუთრებით ნავთობით მდიდარი ქვეყნების ნაწილის, გარდა ყველა დანარჩენმა ეს წარმატებული სახელმწიფოებრიობისა და შედეგიანი ეკონომიკური განვითარების გზით მოახერხა.

განვითარებული სახელმწიფოებრიობის შექმნასა და შენარჩუნებას უნარიანი, საკმარისი პოლიტიკური კულტურისა და ზნეობის მქონე ელიტა ესაჭიროება. ამის მიღწევა კი სასკოლო განათლების კარგი სისტემისა და კარგი უნივერსიტეტების გარეშე შეუძლებელია. რა თქმა უნდა, ქვეყნის ახალგაზრდობის გარკვეულმა (ჩვეულებრივ საკმარისად მცირემ!) ნაწილმა შეიძლება განათლება უცხოურ უნივერსიტეტებში მიიღოს, მაგრამ წარმოუდგენელია ქვეყანა განვითარებულ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბდეს, თუკი თავად არ ექნება კარგი უმაღლესი განათლების მიცემის საშუალება.

ჩვენში სიტყვას „ბიუროკრატია“ უფრო უარყოფითი მნიშვნელობით იყენებენ, მაგრამ ბიუროკრატია არის სახელმწიფო მანქანა, საჯარო სამსახური. თუ ის კარგი ხარისხის არ არის და ცუდად ფუნქციონირებს, სახელმწიფო ვერ ვითარდება, რჩება ჩამორჩენილი, ღარიბი და უმწეო. კარგი ბიუროკრატის შექმნის მთავარი პირობა კი სწორედ ეფექტიანი განათლების სისტემაა.

დღესაც, XXI საუკუნეში, შეიარაღებული ძალები და მათი საძირკველი – ქვეყნის ოფიცერთა კორპუსი – ნებისმიერი ქვეყნის აუცილებელი კომპონენტია. ქვეყნის ოფიცერთა კორპუსი, რომელშიც იგულისხმება შეიარაღებული ძალების, სპეცსამსახურებისა და პოლიციის ოფიცრები, ეს ის ადამიანებია, რომლებიც მშვიდობიან დროს ქვეყნის უსაფრთხოების გარანტები არიან, ომში კი, ქვეყანა მათი ვაჟკაცობისა და პროფესიონალიზმის იმედად არის. ბუნებრივია, კარგი ოფიცრები, უპირველეს ყოვლისა, პატრიოტებად, მოქალაქეებად აღზრდილი ადამიანებისგან მიიღება, რომელთაც შემდგომ საუკეთესო სამხედრო სასწავლებლები ესაჭიროებათ.

დღეს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში უდიდესი, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მაღალი დონის ტექნოლოგიებს, ტექნოლოგიურ სიახლეებს. გლობალიზაციის პირობებში ნებისმიერი ტექნოლოგიური სიახლე, თუ ის პერსპექტიულია, მასობრივი მოთხოვნის საგანი ხდება და მსოფლიოს თითქმის 7-მილიარდიანი მოსახლეობის ბაზარზე სალდება. „ნოკია“, „სამსუნგი“, „სონი“, „ეპლი“ და ბევრი სხვა ბრენდი ამის საუკეთესო მაგალითია.

მაღალი დონის წარმოებას, ახალ ტექნოლოგიას არა მხოლოდ საუკეთესო უმაღლესი განათლება, არამედ ასევე ძვირად ღირებული კვლევითი ცენტრები და ლაბორატორიები სჭირდება. დღეისათვის კვლევით ცენტრში ერთი სამუშაო ადგილის სხვადასხვა მონყობილობით აღჭურვაზე საშუალოდ 1 მლნ. დოლარი იხარჯება. ტექნოლოგიურ პროგრესს, ძვირადღირებულ განათლებას და კვლევით სამუშაოებს ღარიბი, სუსტი განათლების სისტემის მქონე ქვეყნები ვერ ქმნიან და უკან რჩებიან. უკანასკნელი ათწლეულების მანძილზე სამრეწველო წარმოებისა და ახალი ტექნოლოგიების თვალსაზრისით დაწინაურდნენ ისეთებიც, რომლებიც ადრე ან სხვის კოლონიებს, ან განუვითარებელ, ჩამორჩენილ ქვეყნებს წარმოადგენდნენ – იქნება ეს სინგაპური, ტაივანი, ჰონკონგი, სამხრეთ კორეა თუ ზოგიერთი სხვა ქვეყანა. შვეიცარია, დანია, შვეცია, ბელგია, ჰოლანდია, ლუქსემბურგი, ავსტრია, ფინეთი, ირლანდია შედარებით მომცრო ქვეყნებია, მაგრამ თავიანთი წარმოებითა და უახლესი ტექნოლოგიებით მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებს შორის დგანან. მათი ეკონომიკური წარმატების ერთ-ერთი საწინდარი მდგრადი დემოკრატიული სახელმწიფოებრიობაა.

როდესაც ეროვნული ძლიერების შესახებ ვინყებთ საუბარს, საჭიროა ვიცოდეთ, რომ ქვეყნის ძლიერება მისი გეოგრაფიის თავისებურებებიდანაც გამომდინარეობს. ტერიტორიის სიდიდე, მდებარეობის თავისებურებები, რელიეფი და ჰავა, ცალ-ცალკე და ერთად, განსაზღვრავენ ქვეყნის ძლიერ და სუსტ მხარეებს, მის უსაფრთხოებას თუ მოწყვლადობას. მართალია, თანამედროვე ტექნიკა (ტრანსპორტი, კომუნიკაციის საშუალებები, იარა-

ლი და ა.შ.) გეოგრაფიული, ბუნებრივი პირობებისა და ფაქტორების გავლენას ასუსტებს, მაგრამ კარგი ბუნებრივი ზღუდეები, მონინაალმდეგის ჯარისათვის რთულად გასავლელი რელიეფი (მთები, უდაბნოები, მდინარეთა ქსელი, ჭაობები და ა.შ.) ქვეყნის უსაფრთხოებას, დაცულობას ზრდის, ხოლო იგივე ფაქტორები, ზოგიერთ შემთხვევაში, არ უწყობს ხელს ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობას. პოლონეთი, რომელიც გერმანიასა და რუსეთის იმპერიას (შემდეგ საბჭოთა კავშირს) შორის მდებარეობდა და ძირითადად ვაკეს წარმოადგენს, თავისი ორი ძლიერი მეზობლის – რუსეთისა და გერმანიის – არმიების სათარეშო ტერიტორია იყო. ავღანეთი კი იმის გამო, რომ უმეტესწილად მთაგორიანია, ყოველთვის იყო ძალზე ძნელად დასაპყრობი.

ნებისმიერი ქვეყნის ძლიერების უმნიშვნელოვანესი საძირკველი, მყარ სახელმწიფო ინსტიტუტებთან ერთად, მისი ეკონომიკური ძლიერებაა. ნებისმიერმა ქვეყანამ რომ იარსებოს, უნდა აწარმოოს რაც შეიძლება ბევრი და სხვებისათვის საჭირო მაღალხარისხიანი, ღირებულებით პროდუქცია. დღევანდელი ქვეყანა, განსაკუთრებით პატარა, აქტიურად უნდა იყოს ჩაბმული საერთაშორისო ვაჭრობაში. მისი ექსპორტი უნდა იყოს ქვეყნის კეთილდღეობისა და შემდგომი განვითარების ერთ-ერთი მთავარი პირობა. ამგვარი ქვეყანა არა მხოლოდ სხვა ქვეყნებს სჭირდება, არამედ თავადაც ვითარდება და ძლიერდება.

ძლიერი ქვეყანა ის ქვეყანაა, რომელშიც ეკონომიკა არა მხოლოდ ბევრს და ხარისხიანს ქმნის, არამედ არის მოქნილი და დინამიკური, ანუ სწრაფად შეუძლია ახალი ტექნოლოგიების ათვისება, ახალი საწარმოო დარგების შექმნა და საერთაშორისო ბაზრის ცვლილებებთან სწრაფად შეგუება. ამას კი მაღალკვალიფიციური მუშახელი, მეცნიერები, ინჟინრები, მენარმეები ესაჭიროება. აქაც ყველაფერი ქვეყნის მოსახლეობის ხარისხზეა დამოკიდებული. თუ არა გყავს განათლებული, კვალიფიციური მოსახლეობა, ვერ გახდები განვითარებული და ძლიერი ქვეყანა.

ნებისმიერი ქვეყნის წინსვლა-განვითარება და, რა თქმა უნდა, ძლიერება დამოკიდებულია ქვეყნის მოსახლეობის ყველაზე განათლებულ, ყველაზე განვითარებულ ნაწილზე, რომელსაც ხშირად ელიტას უწოდებენ. სიტყვები „ელიტა“, „ელიტარული“ ჩვენში ხშირად უადგილოდ იხმარება და ამიტომ კარგავს კიდევ თავის ნამდვილ მნიშვნელობას. ელიტა მოსახლეობის ის შედარებით მცირე ნაწილია, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებებს, წარმართავს ერის ცხოვრების სხვადასხვა სფეროს, იღებს პასუხისმგებლობას საშინაო და საგარეო პოლიტიკაზე, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მიზნებსა და მათი მიღწევისათვის საჭირო სტრატეგიაზე, უზრუნველყოფს თავისი ქვეყნის ეროვნულ უსაფრთხოებას და ღირსეულ ადგილს საერთაშორისო თანამეგობრობაში. თუ ქვეყანას ჰყავს ნამდვილი ელიტა, მაშინ ბევრად უფრო ადვილი ხდება ქვეყნის წინაშე მდგარი პრობლემების გადაჭრა და გამონვევებთან გამკლავება. ჭეშმარიტი, უნარიანი ელიტის შექმნას არა მხოლოდ კარგი აღზრდა-განათლება, არამედ სტაბილურად და ეფექტურად მომუშავე სახელმწიფო მანქანა და სათანადო დრო ესაჭიროება. თუ ქვეყანაში ვერ გაიზარდა, ვერ ჩამოყალიბდა პასუხისმგებელი და მომზადებული ნადვილი ელიტა, ამ ქვეყანას კარგი მომავალი ვერ ექნება.

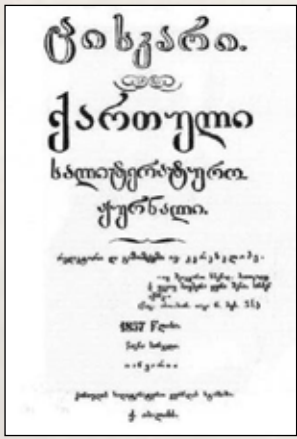

იაკობ გოგებაშვილი

გეგა ქურხული

სოფელი ვარიანი ქართლში, გორსა და ცხინვალს შორის, მდებარეობს. სწორედ ამ სოფელში დაიბადა მწერალი, პედაგოგი, საზოგადო მოღვაწე და, რაც მთავარია, „დედა ენის“ შემდგენელი და ავტორი იაკობ გოგებაშვილი 1840 წლის 27 სექტემბერს.

40-იანი წლები ძალიან მნიშვნელოვანი და ნიშანდობლივი აღმოჩნდა ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში. ერთი მხრივ, მე-19 საუკუნის შუა გახლდათ დრო, როდესაც საქართველოში სრული მდუმარება, ნიჰილიზმი და უიმედობა იყო გამეფებული, მეორე მხრივ კი, ამ წლებში ქვეყნიერებას მოევლინენ ადამიანები რომლებმაც ნამდვილი გადატრიალება მოახდინეს ერის ცნობიერებაში: 1837 წელს დაიბადა ილია ჭავჭავაძე, 1840 წელს – აკაკი წერეთელი და ისე გამოვიდა, რომ სწორედ ამ სამეულმა, იაკობ გოგებაშვილმა, ილია ჭავჭავაძემ და აკაკი წერეთელმა, სხვა არანაკლებ მნიშვნელობის და კალიბრის მწერლებთან, მეცნიერებთან და საზოგადო მოღვაწეებთან ერთად, ძირეულად შეცვალეს იმდროინდელი პოლიტიკური თუ საზოგადო ცხოვრება და მე-19 საუკუნის სამოციანი წლებიდან, ვიდრე მე-20 საუკუნის 10-20-იან წლებამდე მთელი ეპოქა შექმნეს.

ქვეყანაში მართლა უმძიმესი ვითარება იყო. „ცარიელი მშვიდობა მინაშიც გვეყოფისო“ და სწორედ ეს „ცარიელი მშვიდობა“ იყო მთელ საქართველოში გამეფებული, რომელიც გაცილებით საშიში და შეუქცევადი გზა იყო სრული დაღუპვის, გაქრობის და გადაშენებისაკენ, ვიდრე ყველაზე სასტიკი შემოსევები, ხმლების ჯახაჯუხი და სისხლიანი ბრძოლები.

თავიდან სულ სხვანაირად იყო საქმე: 1801 წელს რუსეთის იმპერიის მიერ ქართლ-კახეთის სამეფოს ანექსიას, ზედიზედ რამდენიმე აჯანყება და შეთქმულება მოჰყვა. ამათგან ყველაზე ცნობილი 1804 წლის მთიულეთის და 1812 წლის შეიარაღებული ამბოხება, 1832 წლის შეთქმულება და იმერელი ეპისკოპოსების მიერ ქართული ეკლესიის რუსიფიკაციის წინააღმდეგ გამოსვლა, ე.წ. „ცერკოვნი ბუნტი“ იყო, რომელშიც, სხვათა შორის, აკაკი წერეთლის ბაბუა დედის მხრიდან, თავადი აბაშიძეც მონაწილეობდა. ყველა ეს აჯანყება თუ გამოსვლა მარცხით დამთავრდა და სისხლით ჩაახშვეს. ამ პერიოდს ერთი საინტერესო თქმულებაც უკავშირდება, თითქოს რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ პირველს მისმა მთავარმა მინისტრმა ჩერნიშევმა ურჩია: ყოველ ხუთ-ათ წელიწადში ერთხელ ქართველების ბუნტის ჩახშობას სჯობს ჩინ-მენდლები და ნოდებები დაფურიგოთ და ყოველგვარი ზედმეტი ძალისხმევის, ხარჯის და გართულებების გარეშე დავიმორჩილებთო. ახლა ძნელია იმის თქმა, მართლა ითქვა ასეთი რამ თუ არა, მაგრამ ეს სენტენცია რომ ძალიან ზუსტად ახასიათებს იმდროინდელ სიტუაციას და ქართულ მენტალიტეტს, ცხადია.

მართლაც, აქედან მოყოლებული ამდენი დამარცხებებით გულგატეხილი ქართველები მასობრივად შევიდნენ რუსეთის იმპერიის სამსახურში და ან გენერლის ეპოლეტები დაიზომეს, ან ყურებჩამოყრილი შეჰყურებდნენ თვალელებში რუსის მთავარმართებელს, ნამესტნიკებს და ჩინოვნიკებს, ჯილდოს გამოიმეტებს თუ მათრახსო.

და აი, სწორედ ამ დროს მოდის თაობა – ე.წ. სამოციანელები, იგივე „თერგდალეულები“: იაკობ გოგებაშვილი, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ივანე მაჩაბელი, ნიკო ნიკოლაძე, სერგეი მესხი, ცოტა მოგვიანებით – ვაჟა-ფშაველა და ალექსანდრე ყაზბეგი, რომლებიც მკვეთრად დაუპირისპირდნენ, როგორც პრორუსულ იდეოლოგიას, ასევე რუსეთის იმპერიის სამსახურში მყოფ ქართველ სამხედრო და სამოქალაქო პირებს. სწორედ აქედან იღებს სათავეს მე-19 საუკუნის განთქმული „მამათა და შვილთა ბრძოლა“.

მანამდე კი თბილისის და ქუთაისის გუბერნიად ქცეულ საქართველოში ქართული მხოლოდ ჟურნალი „ცისკარილა“ შემორჩენილიყო, რომელსაც ივანე კერესელიძე რედაქტორობდა. ივანე კერესელიძეს კი ერთი კარგი სადილი თავს ერჩია და იმდენად გულუბრყვილო კაცი იყო, რომ როცა ახალმა, „თერგდალეულების“ თაობამ შემოუთვალა, ჟურნალს მიმართულება შეუცვალეთო, გულნატკენმა განაცხადა: სწორედ ახირებული ახალგაზრდობა მოდის, თქვენ ნუ მომიკვდებით, რაც მთხოვეს შევეუსრულე, ჩემო ბატონო, ადრე სხვა მიმართულებით ვაგზავნიდი ჟურნალს სტამბაში და ახლა სულ სხვა გზით ვაგზავნი, მაგრამ მაინც ვერ მოვიგე მათი გული, რალა უნდათ, რალას მერჩიანო. ადვილი წარმოსადგენია, ასეთი პასუხი რა გუნებაზე დააყენებდა „ახირებულ ახალგაზრდობას“!

სამოციანელების აბსოლუტური უმრავლესობის მსგავსად, იაკობ გოგებაშვილზეც წარუშლელი კვალი დატოვა მშობლიურმა სოფელმა და იქ გატარებულმა ბავშვობამ, რომელსაც მთელი ცხოვრება საოცარი სიყვარულით, სითბოთი, ნოსტალგიითა და გულისტკივილით იგონებდა.

იაკობ გოგებაშვილის
სახლი ვარიანში

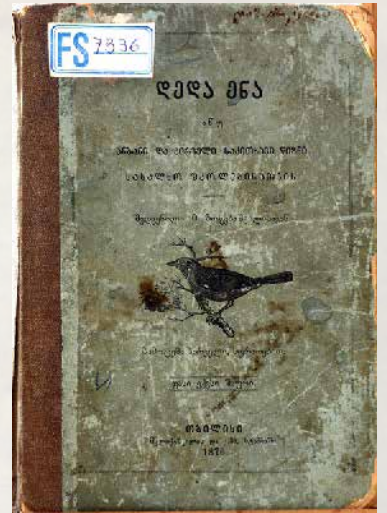
იაკობის მამა, სვიმონ გოგებაშვილი, მღვდელი გახლდათ. იმდროინდელი სოფლისთვის და იქ მცხოვრები გლეხებისთვის, რომლებმაც წერა-კითხვა თითქმის არ იცოდნენ, მღვდელს და მის ავკარგიანობას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც ინფორმაციის, განათლების, საყოფაცხოვრებო და სულიერი საზრდოს ერთადერთ წყაროს.

სვიმონ მღვდელი უყვარდათ ვარიანში. მამა სვიმონი, თვითონაც ჩვეულებრივი გლეხი, წერა-კითხვას ასწავლიდა სოფლის ბავშვებს. თანასოფლელებს სამეურნეო საქმიანობაში ეხმარებოდა და, როგორც მოგონებებში ჩანს, თანასოფლელების კეთილგანწყობას, მათ კარგ დამოკიდებულებას მისთვისაც ძალიან დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა.

იაკობ გოგებაშვილი რვა წლამდე ჩვეულებრივი სოფლის ბიჭვით იზრდებოდა. თავიდანვე ჩართული იყო სასოფლო საქმიანობაში, დედ-მამას და უფროს ძმებს ეხმარებოდა, მოცალეობის ჟამს კი ფეხშიშველა დატანტალებდა ფშანში და ლიახვის პირას თევზაობდა, ლერწმის მსუბუქი კალათით, რომელიც უფროსმა ძმამ მოუწინა. „თევზის ჭერას ისე გატაცებით მივდევი, რომ ხშირად მთელ დღეს ფშანებში ვალამებდი და მარტო ხმელა პურის ანაბარა ვრჩებოდი, – იგონებს იაკობ გოგებაშვილი, – თევზს საჭმელად ძალიან ნაკლებად ვენყობოდი, მაგრამ ჯერ სასიქადულო საქმედ მიმაჩნდა, ყოჩალობადა ვთვლიდი და მერე მშობლებისთვის თევზი სანატრელი საჭმელი იყო, ხოლო მე მათს სიამოვნებას და ქებას ძვირად ვაფასებდი“. მხოლოდ ერთ რამეზე სწყდებოდა გული, რომ ვერც ერთხელ ვერ მოახერხა კალმახის დაჭერა. თევზაობას კი თავი მას შემდეგ დაანება, რაც თევზაობისას წყალში წყლის უზარმაზარი წითელი გველი შემოეხვია და ფშანიდან სახლამდე გულგახეთქილმა გადაირბინა ტრიალი მინდორი. ამის შემდეგ სამუდამოდ აიღო ხელი თავისი ბავშვობის საყვარელ საქმიანობაზე.

საერთოდ, იაკობ გოგებაშვილის ბავშვობის მოგონებები, აკაკი წერეთლის „ჩემს თავგადასავალსა“ დავაჟა-ფშაველას მოგონებებთან ერთად, ძალიან მნიშვნელოვანი წარმოებია და მხატვრულ ღირებულებასთან ერთად უნიკალურ დოკუმენტურ მასალას წარმოადგენს

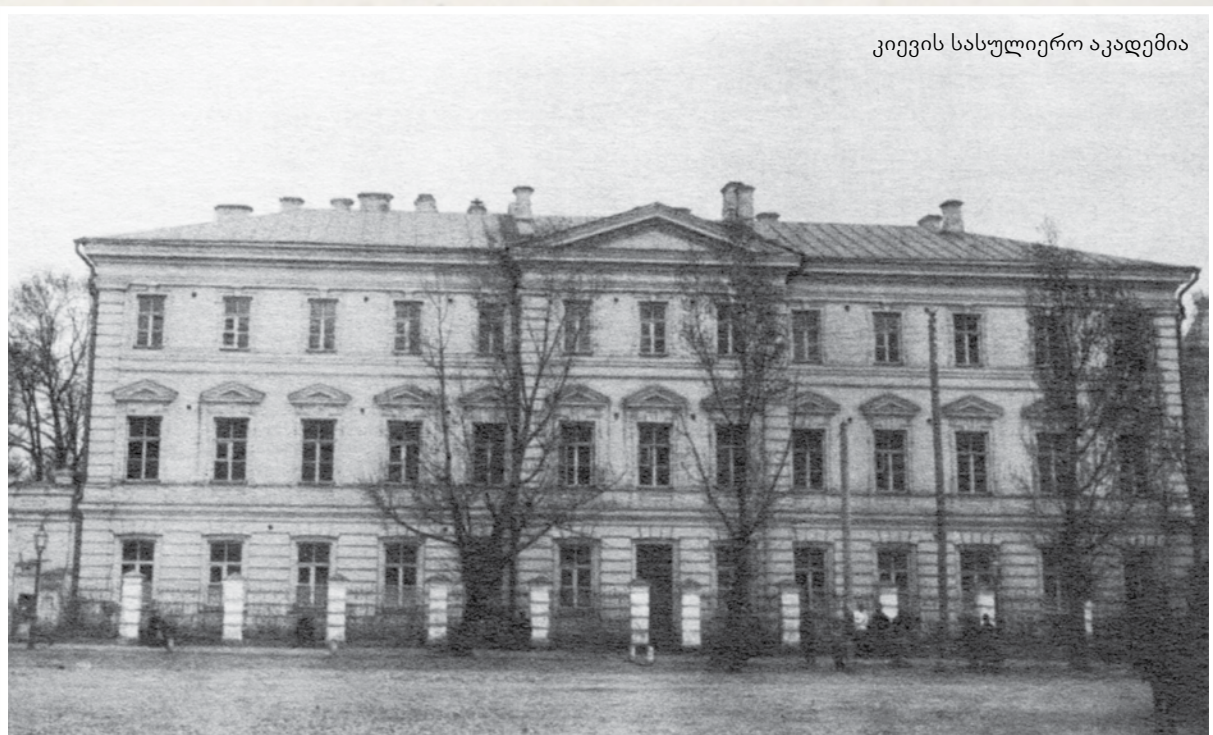
იმდროინდელი ქართლის, იმერეთის თუ ფშავის წეს-ჩვეულებებზე, ყოფასა თუ ცხოვრებაზე. „თუ რამ კარგია ჩემში, სულ იქიდან, რომ სოფელში და გლეხებში აღვიზარდე“, – წერდა აკაკი წერეთელი.

სოფელში აღზრდამ, როგორც ჩანს, საკმაოდ დიდი და სასიკეთო გავლენა იქონია იაკობ გოგებაშვილზეც და ალბათ, არც ის არის შემთხვევითი, რომ „დედა ენის“ ავტორი შიდა ქართლში, ლიახვის პირას დაიბადა, იმ მხარეში, სადაც ტრადიციულად ყველაზე გამართულად მეტყველებენ და წმინდა ქართულად ლაპარაკობენ. მას შემდეგ, რაც იაკობ გოგებაშვილი რვა წლის გახდა, მამამ გორში, სასულიერო სასწავლებელში მიაბარა. სწორედ აქ შეამჩნიეს პირველად, რომ ბავშვს სუსტი ჯანმრთელობა ჰქონდა. საერთოდ სუსტმა აგებულებამ და ჯანმრთელობის პრობლემებმა იაკობ გოგებაშვილის მთელ შემდგომ ცხოვრებას ძალიან დიდი დაღი დაასვა. როგორც კი იაკობ გოგებაშვილის უფროსმა ძმამ, ივანემ, მისი ავადმყოფობის შესახებ გაიგო, სტაცა ხელი, სწავლა მიატოვებინა და უკან, სახლში, ამოიყვანა გამოსაშუშებლად. თითქმის ერთი წლის შემდეგ კი იაკობ გოგებაშვილი პირდაპირ თბილისის სასულიერო სასწავლებელში შეიყვანეს, რომლის წარჩინებით დამთავრების შემდეგაც სწავლა თბილისის სასულიერო სემინარიაში განაგრძო. იაკობ გოგებაშვილი თავდაპირველად მისთვის დამახასიათებელი გულმოდგინებით სწავლობდა ღვთისმეტყველებას და ეკლესიის ისტორიას და მამის გავლენით მღვდლად კურთხევისთვის ემზადებოდა. თუმცა მას შემდეგ, რაც სამეცნიერო განათლება მიიღო, გადაჭრით უარყო სასულიერო კარიერა და საზოგადოებრივი და პედაგოგიური საქმიანობისთვის დაიწყო მზადება.

1861 წელს, თბილისის სასულიერო სემინარიის დასრულების შემდეგ, იაკობ გოგებაშვილი, მიუხედავად ჯანმრთელობის პრობლემებისა, რის გამოც, სხვათა შორის, მან კატეგორიული უარი თქვა დაოჯახებაზე, რადგან ეწინოდა, ცოლ-შვილი ქვრივ-ობოლი და ოხერი არ დამრჩესო, კიევის სასულიერო აკადემიაში გაემგზავრა უმაღლესი განათლების

კიევის სასულიერო აკადემია

მისაღებად. აქ მან საბოლოოდ გადაიფიქრა სასულიერო მოღვაწეობა და გამალებით შეუდგა სამეცნიერო-პედაგოგიურ საქმიანობას. საფუძვლიანად გაეცნო დარვინს, ჰუმბოლდტს, კანტს, ჰეგელს. მის მსოფლმხედველობაზე გავლენა იქონიეს რუსმა ე.წ. „ზაპადნიკებმა“ და „ნაროდნიკებმა“ – ბელინსკიმ, ჩერნიშევსკიმ, შჩედრინმა და სხვებმა.

იაკობ გოგებაშვილი გულმოდგინედ იძენდა განათლებას და ძალიან ბევრს მუშაობდა. მას კვლავ შეახსენა თავი ავადმყოფობამ, რადგან ძალიან რთულად გადაჰქონდა ჩრდილოეთის ცივი ჰავა. დაახლოებით იგივე პრობლემა ჰქონდა სანქტ-პეტერბურგში ილია ჭავჭავაძესაც, რომელიც იქიდან გამოგზავნილ წერილში თავის დას შესჩივის: „რა საშინელი ქვეყანაა ეს პეტერბურდი. დღეები ისე გავა, მზეს ვერ დაინახავ“. იაკობ გოგებაშვილი ერთ ზამთარს ორჯერ გაცივდა, ფილტვების ანთება დაემართა, რაც ტუბერკულოზში გადაეზარდა. ამის შემდეგ იგი იძულებული გახდა კიევში ორწლიანი ყოფნის შემდეგ კვლავ სამშობლოში დაბრუნებულიყო.

1863 წელს იაკობ გოგებაშვილმა თბილისამდე ჩამოაღწია. აქ მას საგრძნობლად გაუუმჯობესდა ჯანმრთელობა და კვლავ ენერგიულად შეუდგა საქმიანობას.

სწორედ ამ პერიოდისთვის დაინახა იაკობ გოგებაშვილმა, რა მძიმე დღეში იყო როგორც ქართული ენა და მწიგნობრობა, ისე მთლიანად ქართული კულტურა. მდგომარეობას ართულებდა ისიც, რომ რუსეთის იმპერიამ შემოსვლისთანავე გააუქმა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია და აქედან გამომდინარე, ქართულმა ენამ დაკარგა როგორც რელიგიური, ასევე სახელმწიფოებრივი და ლამის საყოფაცხოვრებო მნიშვნელობაც კი და სრული გაქრობის წინაშე დადგა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ვინმე გიორგი მუხრანსკი, გარუსებული ქართველი და შავრაზმელი მონარქისტი, „მეცნიერულად“ ასაბუთებდა რუსულის მიერ სხვა ენების და მათ შორის ქართულის შთანთქმას და ამას შეუქცევად და მისასაღმებელ მოვლენად აფასებდა.

ამ დროს კი, ქართველებს და ქართულ ენას, იმ უზარმაზარი კულტურული მემკვიდრეობის გარდა, რომელიც თითქოს სამუდამოდ დარჩა საუკუნეთა მიღმა, რეალურად თანა-

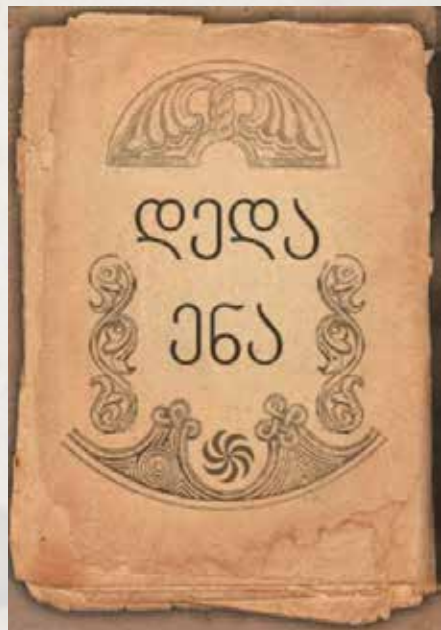
მედროვე პირობებში ხელში აღარაფერი ეჭირათ პლატონ იოსელიანის, ივანე კერესელიძის და პეტრე უმიკაშვილის ქართული ენის სახელმძღვანელოების გარდა. ეს სახელმძღვანელოებიც უკვე საკმაოდ მოძველებული იყო მეთოდურადაც და ლექსიკითაც. აშკარად საჭირო გახდა ახალი მეცნიერულ-პედაგოგიური ნაშრომი, როგორც არგუმენტი და იარაღი სულ უფრო მომძლავრებული რუსიფიკატორული პოლიტიკის წინააღმდეგ.

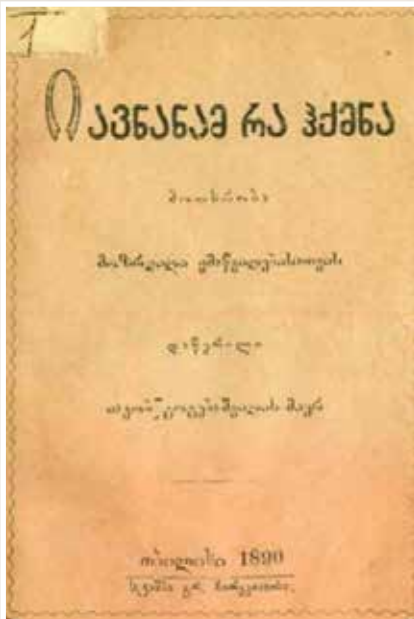
და აი, ამ ურთულეს და უმძიმეს საქმეს საკუთარ თავზე იღებს ქლექით დაავადებული, კიევის სასულიერო სემინარიიდან ჩრდილოეთის სიცივეებს გამოქცეული ვარიანელი მღვდლის შვილი, 25 წლის ახალგაზრდა, რომელმაც ამავე 1865 წელს გამოსცა სახელმძღვანელო ქართული სახალხო სკოლისათვის „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი ნიგნი“. 1868 წელს კი გამოიცა „ბუნების კარი“, რომელიც არა მარტო ბუნების, არამედ გეოგრაფიის სახელმძღვანელოდაც მოიაზრება. ნიგნში აღწერილი იყო ამერიკის კონტინენტი და მისი ქვეყნებიც. „დიდი ბრიტანეთიდან რომ დასავლეთისკენ წახვიდე ხომალდით, ატლანტის ოკეანეზე და პირდაპირ იარო, ორი კვირის მოგზაურობის შემდეგ მიადგები ერთს მეტად გრძელს ხმელეთსა, რომელსაც ეწოდება ამერიკა“, – აღწერს ი. გოგებაშვილი. მას მოხსენებული აქვს კუნძული „ყუბაც“ (იგულისხმება კუბა), აღწერს აგრეთვე აფრიკას და აფრიკის მოსახლეობას: „სამხრეთით ხმელთაშუა ზღვისა სძევს ვეებერთელა ხმელეთი, რომელსაც საზოგადო სახელად აფრიკა ჰქვია. აფრიკა უმეტეს ნაწილად დასახლებულია შავ კანა ზანგებითა, რომელნიც დღემდინ ველურს მდგომარეობაში იმყოფებიან. ამ სიველურეს ხელს უწყობს ცხელი ჰავა აფრიკისა“.

თანამედროვეობისთვის და დღევანდელი დღისთვის ცოტა არ იყოს გულუბრყვილო და ღიმილის მომგვრელი ტექსტით შედგენილი სახელმძღვანელო იმ დროისთვის უმნიშვნელოვანესი ნაშრომი გახლდათ, ხოლო ტყვეობასა და ვაკუუმში მოყოლილი საქართველოს საზოგადოებისთვის და ახალგაზრდობისთვის კი – ნამდვილი გარღვევა დასავლეთისა და ევროპისკენ. იმდენად, რომ ეს სახელმძღვანელო თავად რუსეთის განათლების სამინისტროს სასწავლო კომიტეტმაც კი მოიწონა.

1876 წელს უკვე გამოიცა იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენის“ პირველი სახელმძღვანელო, რომელიც იმ დროისათვის ძირითადი საბაზისო ნაშრომი იყო დაწყებითი კლასების მოსწავლეებისთვის და, ვფიქრობ, ახლაც, 150 წლის შემდეგაც, არ დაუკარგავს თავისი პირვანდელი ხიბლი და მნიშვნელობა. საერთოდ, გენიალურ ნაწარმოებებს და კულტურულ თუ მატერიალურ ძეგლებს დროის ფაქტორი ნაკლებად ეხება.

ამას გარდა, იაკობ გოგებაშვილი წერს მოთხრობებს, მათ შორის ისეთ ნაწარმოებებს, რომლებიც მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურის კლასიკად არის აღიარებული: „იავნანამ რა

ჰქმნა“, „მეფე ერეკლე და ინგილო ქალი“ „ასპინძის ომი“ და ა.შ. ამავე პერიოდში დაინერა იაკობ გოგებაშვილის 150-მდე მოთხრობა.

რასაკვირველია, იაკობ გოგებაშვილის ასეთი აქტიური საქმიანობა შეუმჩნეველი არ დარჩენილა არც მისი თანამოაზრეებისა და თანამებრძოლებისთვის და არც მისი მოწინააღმდეგეებისა და არაკეთილისმსურველებისთვის. ერთი მხრივ, იაკობ გოგებაშვილი დაუახლოვდა მაშინდელ

ქართველ მოწინავე ინტელიგენციას. 1866 წლიდან თანამშრომლობდა გაზეთ „დროებასთან“ და მის რედაქტორთან, ცნობილ ლიტერატორ გიორგი წერეთელთან, იყო იოსებ მამაცაშვილის ლიტერატურული სალონის აქტიური წევრი, სადაც მის გარდა გაერთიანებული იყვნენ: დიმიტრი ბაქრაძე, კონსტანტინე მამაცაშვილი, ანტონ ფურცელაძე, ნიკო ცხვედაძე და სხვები. მეორე მხრივ კი, მას აშკარა დევნა დაუწყეს რუსეთის იმპერიის ჩინოვნიკებმა, რომლებმაც პირდაპირ დასდეს ბრალი, რომ იაკობ გოგებაშვილი აწყობს „ახალგაზრდობის ფარულ კრებებს“, „ბავშვებს უარყოფითი მიმართულების წიგნებს აკითხებს და მათ პოლიტიკურ ორგულობას და სეპარატიზმს უღვივებს“.

იაკობ გოგებაშვილის წინააღმდეგ მიმართული დემარში მხოლოდ იდეოლოგიური ბრძოლით არ შემოიფარგლა. ცარიზმის ოხრანკის აგენტებმა მას ფინანსურ მაქინაციებშიც კი დასდეს ბრალი, ხელთ იგდეს სასწავლებლის საბუღალტრო ანგარიშები, რევიზია და დაინყო გამოძიება თანხების გაფლანგვისა და შემოსავლების ლეგალურობის დასადგენად (ცნობისათვის: იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები 60000 და 150000-იანი ტირაჟითაც კი იყიდებოდა, რაც, დამეთანხმებით, არა მარტო მაშინ, ახლაც საკმაოდ დიდი ციფრია). ყველაზე სანყენი და სამარცხვინო ის იყო, რომ იაკობ გოგებაშვილს რუსეთის ჩინოვნიკების დევნასთან ერთად არც საკუთარი თანამემამულეების შური, ქილიკი და დაცინვა აკლდა. ეძახდნენ „მოგებაშვილს“, ყბად იყო აღებული მისი მოკრძალებული ცხოვრება, სუფრისა და ნადიმებისადმი სრული გულგრილობა და ავადმყოფობაც კი – ჩვილი ბავშვივით რძეს გეახლებათო.

რევიზიის მუშაობამ, რომელსაც ე.წ. უწმინდესი სინოდის რწმუნებული ბერი ვინმე კერსკი ხელმძღვანელობდა, მართალია, ხელმოსაჭიდი ვერაფერი ნახა და, რა თქმა უნდა, ვერც ნახავდნენ, მაგრამ თავისას მაინც მიაღწია. იაკობ გოგებაშვილი ჩამოაშორეს თავის საქმიანობას „პოლიტიკურად არასაიმედოობის ბრალდებით“.

ასეთმა დევნამ იაკობ გოგებაშვილი ძალიან დაზაფრა და სრულ სასონარკვეთილებაში ჩააგდო. დარწმუნებული იყო, რომ რუსეთის იმპერიაში, ამ „ხალხთა საპყრობილეში“, სამართალს ვერსად გაარკვევდა. რევიზიებსა და დევნას ისიც დაემატა, რომ ტუბერკულოზმა კვლავ შეახსენა თავი – ფილტვებიდან სისხლს ალებინებდა. ინტრიგებისა და ავად-

მყოფობისგან ფსიქიკური და ნერვული აშლილობის ზღვარზე მყოფმა და მაღალი სიცხისგან გათანგულმა იაკობ გოგებაშვილმა ვერის ხიდამდე ჩააღწია და მტკვარში გადახტა. ამ დროს სანაპიროზე, სრულიად შემთხვევით, იაკობ გოგებაშვილის უახლოესი მეგობრის, ნიკო ცხვედაძის ძმამ, სანდრომ, გამოიარა, რომელმაც დაინახა, რომ მტკვარში ვიღაც გადახტა და თავს იხრჩობდა. სანდრო სასწრაფოდ შევარდა მდინარეში და სწორედ მაშინ მისწვდა იაკობს, როდესაც იგი წყალმა სრულიად დაფარა. როდესაც სანდრო ცხვედაძემ წყალნაღებული ნაპირზე გამოიყვანა, მხოლოდ მაშინ დაინახა, რომ იაკობ გოგებაშვილი გადაერჩინა.

ამის შემდეგ მძიმედ დაავადებული და ფსიქიკააშლილი იაკობ გოგებაშვილი თვეზე მეტი ინვა ნმინდა მიხეილის ნერვულ დაავადებათა საავადმყოფოში (ანუ თანამედროვე ენით რომ ვთქვათ, ფსიქიატრიულში). საავადმყოფოდან გამოწერისთანავე უსამსახუროდ და უბინოდ დარჩენილი იაკობ გოგებაშვილი მისმა უახლოესმა მეგობარმა, ნიკო ცხვედაძემ, შეიფარა, მოუარა და უპატრონა.

ამის შემდეგ, 1875 წლის გაზაფხული და ზაფხული იაკობ გოგებაშვილმა აბასთუმანში, 1876 წლის ზამთარი კი სოხუმში გაატარა. სარეაბილიტაციო კურსის დამთავრების შემდეგ ის თავის მშობლიურ ვარიანში ჩავიდა და მთელი ზაფხული იქ დაჰყო.

ამხელა განსაცდელის მიუხედავად, და შეიძლება ბევრისთვისაც მოულოდნელად, იაკობ გოგებაშვილი 1876 წლის შემოდგომაზე კვლავ დაბრუნდა თბილისში. მიუხედავად ხელმოკლეობისა, მან ვერაზე „კალიუჩკა-ბალკაზე“ თვეში 3 მანეთად ერთი ნახევრად ბნელი ოთახი იქირავა. ჯერ ცეცხლი წაუკიდა და დაწვა სახელმწიფო აკადემიიდან თუ სამსახურიდან მიღებული ყველა დიპლომი, სიგელი თუ დოკუმენტი, შემდეგ კი გაათმაგებული ენერჯითა და სუფთა ქართლური სიჯიუტით შეუდგა ლიტერატურულ, საზოგადო და პედაგოგიურ საქმიანობას. როდესაც კვლავ იგრძნობდა რუსეთის იმპერიის ჩინოვნიკთა წნეხს, მაშინ დასახმარებლად მძიმე არტილერიას – ილია ჭავჭავაძეს მიმართავდა ხოლმე. სწორედ მისი თხოვნით დაწერა ილიამ პოლემიკური სტატიების მთელი სერია იანოვსკისა და რუსეთის იმპერიის სხვა მოხელეთა წინააღმდეგ. საერთოდ, ილია ჭავჭავაძეს ძალიან უყვარდა იაკობ გოგებაშვილი, ძალიან აფასებდა, მეგობრობდა და გარკვეულწილად მფარველობდა კიდევ მას.

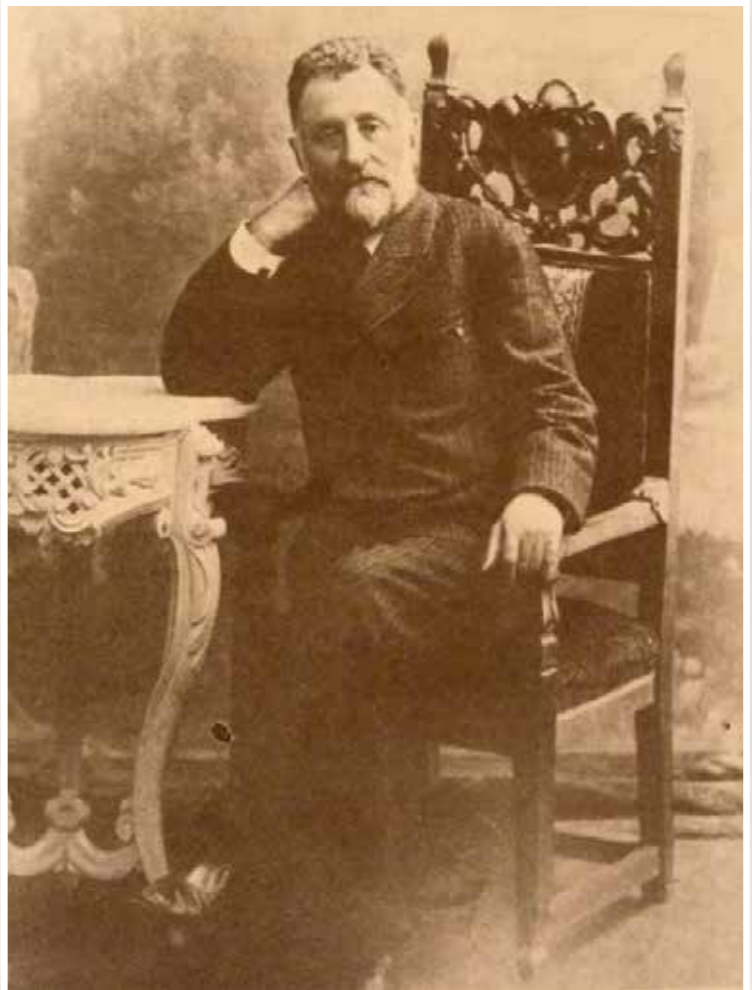
იაკობ გოგებაშვილის საფლავი მთაწმინდაზე

იმავე 1876 წელს იაკობ გოგებაშვილმა, კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი საქმე გააკეთა: ნიკო ცხვედაძესთან ერთად საფუძველი ჩაუყარა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“. ამ ორგანიზაციამ მომავალში უზარმაზარი როლი ითამაშა საქართველოს საგანმანათლებლო საქმიანობაში. საზოგადოებას სათავეში დიმიტრი ყიფიანი ჩაუდგა, როგორც ადამიანი, „რომელსაც დიდი სახელი და პატივი აქვს ქართულ საზოგადოებაშიც და მთავრობის წრეებშიც.“ საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ საზოგადოების წესდებაზე ხელმომწერთა შორის, სადაც ხელს აწერენ ილია ჭავჭავაძე, ბესარიონ ლოლობერიძე, ვახტანგ თულაშვილი, თავად საზოგადოების დამაარსებლის – იაკობ გოგებაშვილის ხელმოწერა არ არის – „როგორც პოლიტიკურად არასაიმედოსი“, რომ საზოგადოების საქმიანობას ხელი არ შეშლოდა.

როდესაც ილია ჭავჭავაძისა და იაკობ გოგებაშვილის მეგობრობასა და თანადგომაზე ვლაპარაკობთ, არ შეიძლება არ

აღინიშნოს ის საქველმოქმედო საქმიანობა, რომელსაც დაუღალავად ეწეოდა იაკობ გოგებაშვილი. 1900 წლისათვის მან „დედა ენისა“ და „ბუნების კარის“ გამოცემა-გავრცელების განსაკუთრებული უფლება გადასცა თავისივე დაარსებულ „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“; მისივე ინიციატივით „წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ შემოიღო მასწავლებლების პრემიალური ანაზღაურება. მან ამ ფონდში პირველი შესატანი 150 მანეთი შეიტანა. საერთოდ, იაკობ გოგებაშვილი გულშემატკივრობდა და განსაკუთრებულ დახმარებას უწევდა ნაკლებად შეძლებულ და ხელმოკლე მოსწავლეებს. ახლა ალბათ ძალიან ცოტას ახსოვს, რომ იაკობ გოგებაშვილის დახმარებით მინიჭებული სტიპენდიით გაემგზავრნენ სასწავლებლად ზაქარია ფალიაშვილი და დიმიტრი არაყიშვილი. აგრეთვე დიდ მატერიალურ დახმარებას უწევდა ხელმოკლე და მისავით ტუბერკულოზით დაავადებულ ეგნატე ნინოშვილს. დღემდეა შემონახული ეგნატე ნინოშვილის წერილი იაკობ გოგებაშვილისადმი, სადაც ის მადლობას უხდის ფულადი გზავნილისთვის, რომლის მეშვეობითაც ეგნატე აბასთუმანში მიდიოდა სამკურნალოდ. საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ამ დროს ეგნატე ნინოშვილი და იაკობ გოგებაშვილი ერთმანეთს არ იცნობდნენ. ასევე საგულისხმოა მიმონერა აკაკი წერეთელსა და იაკობ გოგებაშვილს შორის, საიდანაც ნათლად ჩანს მათი გულითადი მეგობრობა. აკაკი წერეთელთან მეგობრობა კი არც ისე იოლი იყო და მხოლოდ გამორჩეული გონებისა და სულიერების ადამიანს შეეძლო. სხვათა შორის, აკაკი წერეთელი ერთ წერილში მადლობას უთვლის იაკობ გოგებაშვილს მატერიალური დახმარებისთვის და კიდევ უფრო მეტად ქართული ენის გამო ასეთი თავდადებული ბრძოლის-

თვის: „ვერ დაგიფარავ, ჩუბინაშვილის სიკვდილმა შემაშინა. განა სიკვდილმა, იმან უფრო, რომ ვიფიქრე, ვაითუ მეც ასე რუსულად დამძახონ თავზე და წამპილწონ კაკალი კაცი-თქო... [ანუ პანაშვიდზე, ჩუბინაშვილის მსგავსად, მეც რუსულად არ ამიგონ წესიო] „ივერიის“ და „ჯეჯილის“ გამონერის საშუალება არა მაქვს და მაგაზედ მწყდება გული, ან ამდენ მგლებს, ექიმებსა და აფთექებს რაღა გადაურჩებოდაო.“

იაკობ გოგებაშვილი აკაკი წერეთელზე სამი წლით ადრე, 1912 წლის 12 აპრილს, გარდაიცვალა. მანამდე კი თავისი უძრავ-მოძრავი ქონება „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ გადასცა, ანუ მისივე ანდერძის ტექსტის თანახმად, „რაც ხალხს ეკუთვნოდა ხალხსვე დაუბრუნდა“. ას-ასი მანეთი დაუტოვა „სინდისიერ ასოთამწყობს ლადო მახვილაძეს და სხვა თანამშრომლებს“. ანდერძითვე დაუტოვა აკაკი წერეთელს ყოველწლიური თანხა „დედა ენაში“ გამოქვეყნებული ლექსების ჰონორარის სახით. თავის ანდერძში მოიხსენიებს „ღარიბი მშობლების ნიჭიერ ყმაწვილებს“, მაჰმადიანთა და სომეხთა საქველმოქმედო ორგანიზაციებს, ეკატერინე გაბაშვილის სახელობის ქალთა სკოლას და ა.შ.

იაკობ გოგებაშვილი დიდუბის პანთეონში დაკრძალეს.

დასაფლავების დღეს საქართველოს სხვადასხვა ქალაქებიდან, მათ შორის ცხინვალიდან და სოხუმიდანაც, მოვიდა სამგლოვიარო წერილები. სოხუმიდან მოსული სამგლოვიარო წერილი ასე მთავრდებოდა: „ვიგლოვოთ, იაკობ გოგებაშვილზე უკეთესი არავინ მოგვიკვდება...“

არაბები და მათი წვლილი მსოფლიო უცდურაში

გიორგი ლოპხანიძე

არაბებს, ჩვეულებრივ, სემიტურ მოდგმას მიაკუთვნებენ. სემიტური ან სემური მოდგმა პირობითი სახელწოდებაა და სათავეს იღებს ბიბლიური სემის სახელიდან. ტერმინი XVIII საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს შემოიტანეს გერმანელმა მეცნიერებმა ა. ლ. შლოცერმა და ი. ჰ. ეიხჰორნმა, რათა მისით აღენიშნათ ხალხები, რომლებიც ხასიათდებოდნენ ერთნაირი სტრუქტურის ენით, განსახლების საერთო არეალითა და მატერიალური ყოფა-ცხოვრების მეტ-ნაკლებად მსგავსი წესით.

ყველაზე უფრო გავრცელებული შეხედულების მიხედვით, ძვ.წ. IV ათასწლეულის ბოლოსა და III ასწლეულის დასაწყისისათვის, ენობრივი თვალსაზრისით, სემიტები ორ შედარებით დიდ ჯგუფად გაიყვნენ: *აღმოსავლურ და დასავლურ ჯგუფებად*.

აღმოსავლური (ჩრდილო-აღმოსავლური ჯგუფი) თავდაპირველად მოსახლეობდა სამხრეთ შუამდინარეთის ჩრდილოეთ ნაწილში, სადაც ისინი ძვ. წ. III ათასწლეულში აქტიურად ერეოდნენ შუმერებში. ეს ჯგუფი ლაპარაკობდა აქადურ ენაზე. ამავე ათასწლეულის შუა ხანებში აქადელები აღწევნენ შუამდინარეთის სამხრეთ ნაწილში და მალე სემიტთა ჩრდილო-აღმოსავლური ჯგუფის ენა განდევნის შუმერულს.

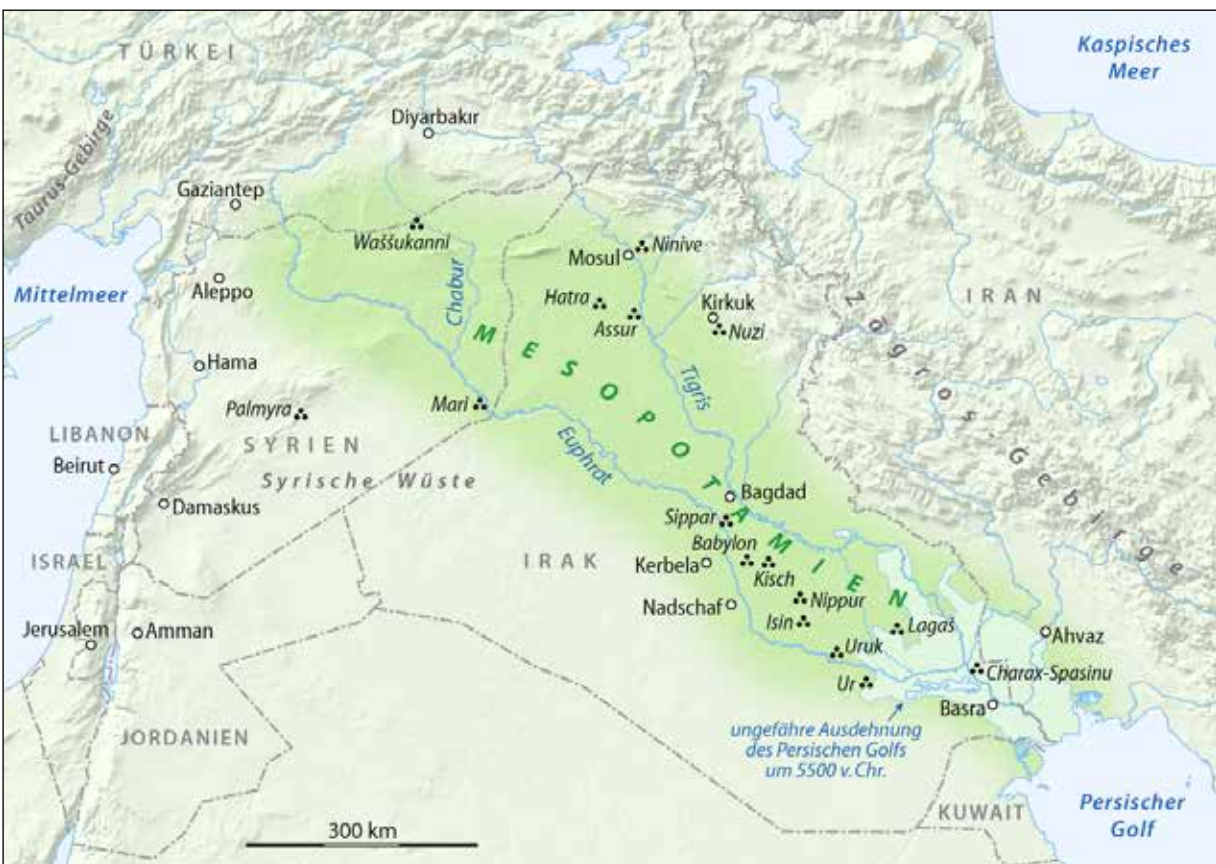
სემიტების *დასავლური ჯგუფი*, თავის მხრივ, იყოფოდა ორ ან სამ ქვეჯგუფად. ერთი მათგანი, *ჩრდილო-დასავლური ქვეჯგუფი*, დასახლდა ქანაანში (ისრაელში), სირიასა და

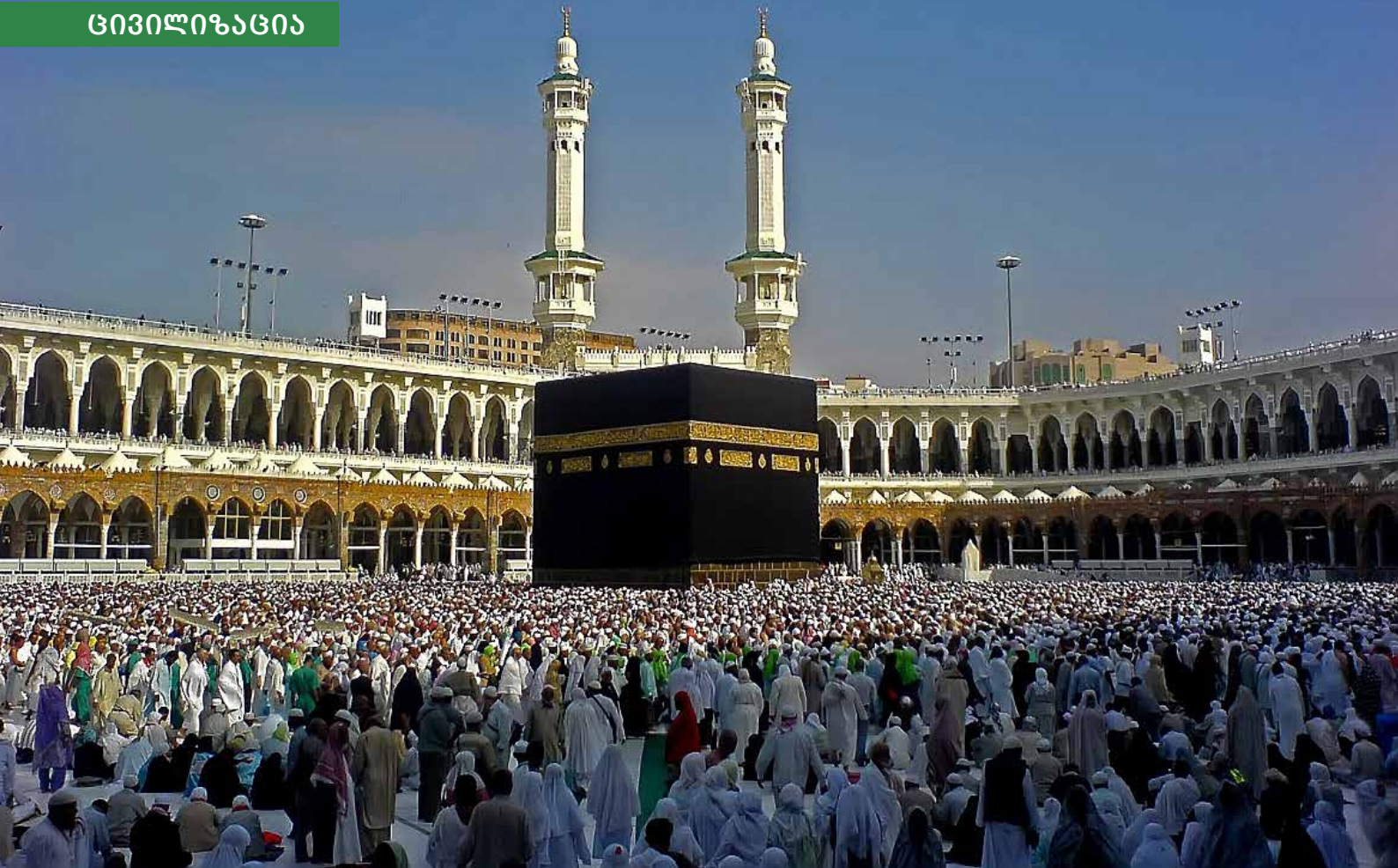
მესოპოტამიის ჩრდილოეთში. გადასახლება ორ ძირითად ტალღად მოხდა. ამ ჯგუფის პირველი ცნობილი წარმომადგენლები იყვნენ (ძვ.წ. III ს.) ამორეველნი, შემდგომ – ფინიკიელები, ხოლო ახ. წ. II ს. ბოლო ხანებიდან – უკვე ებრაელები და ებრაელთა განსაკუთრებული ქვეჯგუფი – არამეელები. არამეელთა ცალკეულმა ტომებმა შეაღწიეს მესოპოტამიის სამხრეთში (ქალდეაში) და მდინარე ტიგროსის მეორე მხარესაც კი გადავიდნენ.

მუჰამადის შესვლა მექაში და კერპების განადგურება (უცნობი ავტორი, XIX ს.)

მეორე, სამხრეთ-სემიტური ქვეჯგუფი ძვ. წ. II საუკუნის მეორე ნახევარში სახლობდა არაბეთის ნახევარკუნძულზე. ამ დროისათვის არაბეთის ნახევარკუნძულის სამხრეთ ნაწილში ცხოვრობდნენ სემიტთა უძველესი სახელმწიფოების – მაინების, საბელების, კატაბანელების და ჰადრამაუთელების წარმომადგენლები. სამხრეთ-სემიტური ჯგუფის აღმოსავლურ ქვეჯგუფს კი ჩვენი წელთაღრიცხვის II-ს საუკუნეებში ლიჰიანები, სამუდეველები და სხვა ტომები შეადგენდნენ, რომლებიც არა უგვიანეს ახ. წ. I საუკუნისა „არაბების“ სახელით გაერთიანდნენ.

ქააბას ტაძარი მექაში

ამ დროისათვის ჩრდილო არაბეთში მცხოვრები არაბული ტომები ქმნიან კარგად განვითარებულ და აყვავებულ ქალაქ-სახელმწიფოებს, ხოლო ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთ ნაწილში ძირითადად მომთაბარე არაბი ბედუინები სახლობენ.

დაახლოებით I საუკუნიდან არაბეთის ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთ ნაწილში იქმნება თადმურის (პალმირას), ნაბატეის, ლიჰიანელების, ღასანელებისა და ლაჰმიდების სახელმწიფოები.

აღმოსავლეთ და ჩრდილოეთ არაბებს შორის კავშირი მყარდება დასავლეთ არაბეთის საქარავნო-სავაჭრო გზათა მეოხებით, რომლებიც ჰიჯაზის მხარეზე გადიოდა. ამ რეგიონის მცხოვრებლები ლაჰარაკობდნენ არაბულად და საკუთარ წარმომავლობას უკავშირებდნენ იბრაჰიმის (ბიბლიური აბრაამის) შვილს, ისმაილს, ან ნუჰის (ბიბლიური ნოეს) შვილიშვილს – ნუკტანს.

ქააბასა და შავი ქვის გამოსახულება, XVI ს.

ჰიჯაზის მხარეში იყო რამდენიმე მნიშვნელოვანი და კარგად განვითარებული ქალაქი. ერთ-ერთი მათგანში, მექაში, მდებარეობდა ქააბას ტაძარი, სადაც ინახებოდა არაბული ტომების კერპები. ქააბას (არაბულად კუბი) ტაძრის აგებას ტრადიციულად უკავშირებენ იბრაჰიმს (ბიბლიურ აბრაამს), აქ ჯერ კიდევ წარმართული ხანიდან ინახებოდა კუბის ფორმის მეტეორული შავი ქვა (ალ-ჰაჯარ ალ-სავად), რომელმაც მოგვიანებით, ის-

ლამის გავრცელების შემდგომ, სრულიად განსაკუთრებული რელიგიური დატვირთვა შეიძინა.

რაც შეეხება ისლამამდელ ეპოქას, რომელსაც ისლამის შემდგომ წყაროებში „ჯაჰილიის“ (ანუ უმეცრების) ხანად მოიხსენიებენ, იმ დროს არაბთა დიდი ნაწილი წარმართი იყო, გარდა ზოგი ტომისა, რომლებიც იუდეველობას ან ქრისტიანობას აღიარებდნენ.

წარმართი არაბების უმთავრეს სალოცავს კი, როგორც უკვე ითქვა, ქააბას ტაძარი წარმოადგენდა, სადაც 365 კერპი იყო დასვენებული. წელიწადში ორჯერ, გაზაფხულზე და შემოდგომაზე, არაბული ტომები თავს იყრიდნენ თავიანთი კერპების სავანეში და აქ იმართებოდა დიდი ბაზრობა, რომელსაც უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭებოდა არაბულ ტომთა კავშირის შენარჩუნებისა და მათში ინფორმაციისა თუ მატერიალური დოვლათის გაცვლის თვალსაზრისით.

ცხადია, მრავალფეროვანი იყო წარმართული არაბული ტომების ღვთაებათა პანთეონიც, მათი რელიგიური რწმენა-წარმოდგენები კი მოიცავდა ანიმიზმის, ტოტემიზმისა და სხვა პირველყოფილი და პრიმიტიული რელიგიების ეკლექტიურად შერეულ ელემენტებს. გავრცელებული იყო სულთა და, განსაკუთრებით, გარდაცვლილ წინაპართა სულების თაყვანისცემა.

სამი ქალღმერთი: ალ-ლათი, ალ-მანათი და ალ-უზზა

ანიმიზმი – ადამიანის რელიგიური ცნობიერების საწყის ეტაპზე ბუნების ძალთა გაღმერთება და თაყვანისცემა. დღემდე შემორჩენილი ზოგიერთ აბორიგენულ ხალხში.

ტოტემიზმი – ანიმიზმთან დაკავშირებული რელიგიური პრაქტიკა ბუნების რომელიმე საგნის ან მოვლენის გამოცხადება ადამიანთა გარკვეული (ძირითადად სისხლისმიერი ან ტომობრივინატესაობის ნიშნით გაერთიანებული) ჯგუფის წინაპრად და მფარველად, რასაც ტოტემი ეწოდება. ტოტემიზმი ტოტემის თაყვანისცემაა.

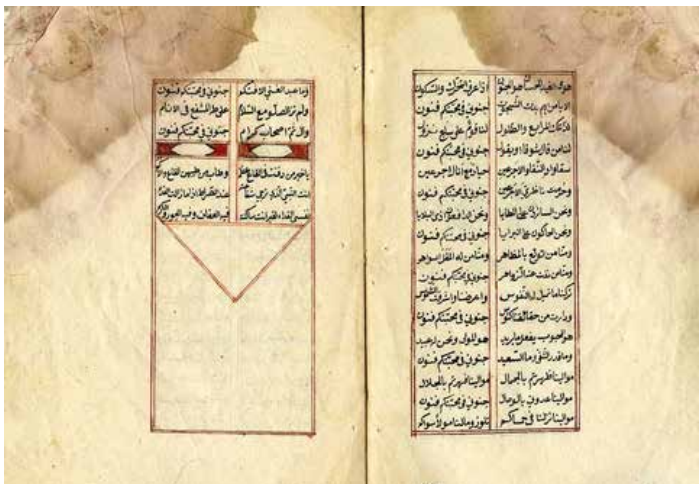

მთავარანგელოზი ჯიბრაილი ეცხადება მუჰამადს, XIV ს. ხელნაწერის ილუსტრაცია

მულაკები ქართულადც არის თარგმნილი პროფესორ ნანა ფურცელაძის მიერ და ქართველ მკითხველს შეუძლია ამ ლექსების მშვენიერებას მშობლიურ ენაზე გაცნოს.

შედარებით ძლიერ ღვთაებებად ითვლებოდა სამი ქალღმერთი: ალ-ლათი, ალ-მანათი და ალ-უზზა, რომელთაც მამაკაცური წარმართული ღვთაების ალ-ლაჰის ასულებად მიიჩნევდნენ.

წარმართ არაბებში მოქმედებდა დაუნერეელი ზნეობრივი კოდექსი, ე. წ. „მურუვვათი“ („ვაჟკაცობა“), რომელიც, ერთი მხრივ, ეფუძნებოდა პირველყოფილი გვაროვნულ-თემური წყობილების ჩამოყალიბებულ წესებს, ხოლო მეორე მხრივ – უდაბნოში მცხოვრები ტომების მორალურ წარმოდგენებს.

მულაკი

წარმართი არაბები დიდად აფასებდნენ ადამიანის პოეტურ ნიჭს და ბაზრობებისას იმართებოდა თავისებური პოეტური შეჯიბრებანი, რომლის გამარჯვებულთა ნიმუშებსაც ტრადიციულად ქააბას ტაძრის კედლებზე ჰკიდებდნენ. ამ ნიმუშების ჩვენამდე მოღწეული ნაწილი, რომლებიც ცნობილია „მულაკების“ (არაბ. ჩამოკიდებულნი) სახელით, მსოფლიო პოეტური საგანძურის ნაწილად ითვლება.

სალიტერატურო (კლასიკური) არაბული ენის საფუძველს, მულაკებთან ერთად და უპირველესად, ქმნის საღვთო წიგნი – ყურანი,

რომელიც დღევანდლამდე არაბთა არა მხოლოდ ენობრივი, არამედ იდეოლოგიური ერთიანობის უმყარეს საფუძველს წარმოადგენს. ყურანი იმ ღვთაებრივ გამოცხადებათა კრებულია, რომელიც 610 წლიდან 632 წლის შუალედში პერიოდულად ზეგარდმოველინებოდა წინასწარმეტყველ მუჰამადს (570-633). მექაში, ბანი ჰაშიმის არაბულ ტომში დაბადებული და ობლად გაზრდილი ბიჭი მსოფლიოს ერთ-ერთი უდიდესი და უძლიერესი რელიგიის – ისლამის მქადაგებელი და ფუძემდებელი გახდა.

ისლამმა ჯერ დაქსაქსული არაბული ტომები გააერთიანა, ხოლო მოგვიანებით ხელი შეუწყო მათ ექსპანსიას ერთიანი სახელმწიფოს ფარგლებში, რომლის საზღვრებიც შუა საუკუნეებში მკვეთრად გასცდა არაბეთის ნახევარკუნძულის ფარგლებს და ესპანეთში, ევროპის მისადგომებამდე, ხოლო ჩრდილო აფრიკისა და სამხრეთ-დასავლეთ აზიის გავლით ინდოეთამდე მივიდა.

არაბულ-მუსლიმური ექსპანსიის დასაწყისისათვის ეთნონიმი „არაბი“ თანდათანობით იქცა არაბული წარმოშობის ტომთა აღმნიშვნელად. ხოლო იმის მიუხედავად, რომ თავიდან ამ ექსპანსიაში ძირითადად ბედუინები მონაწილეობდნენ, მოგვიანებით ის ქალაქად მცხოვრები, განათლებული ადამიანების მეშვეობით ხორციელდებოდა.

არაბთა მიგრაციამ გამოიწვია არაბული ენის ფართოდ გავრცელება და არაბული გახდა ძირითადი ენა ერაყიდან მაროკომდე, არა მხოლოდ ისლამის აღმსარებელთათვის, არამედ ამ ტერიტორიაზე მცხოვრები იუდეველებისა და ქრისტიანებისთვისაც. ჩრდილო აფრიკისა და ახლო აღმოსავლეთის მოსახლეობა თანდათანობით „არაბიზირდა“, ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით.

ყურანი

ამ მიზეზის გამო არაბულ-მუსლიმური სახალიფოს საზღვრებში VII-XII საუკუნეებში იქმნება უმდიდრესი არაბული ლიტერატურის გამორჩეული ნიმუშები, ითარგმნება იმდროინდელი მეცნიერების მიღწევები სხვადასხვა, ძირითადად, ბერძნული და ლათინური ენებიდან, რომელთაც არაბი მეცნიერები, თავის მხრივ, ახალ და უაღრესად ფასეულ დაკვირვებებს ამატებენ. იწერება იურიდიული კოდექსები და ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტრაქტატები. განსაკუთრებულად ვითარდება ასტრონომია, მედიცინა, გეოგრაფია, ისტორია და მათემატიკა.

VIII საუკუნიდან არაბულ-მუსლიმური სულიერ-ინტელექტუალური ცენტრი ხდება სახალიფოს იმჟამინდელი დედაქალაქი ბაღდადი.

„არაბული ოქროს ხანა“, რომელმაც თავის მწვერვალს ხალიფა ჰარუნ არ-რაშიდის (763-809) ზეობისას მიაღწია, აბასიანთა დინასტიის (750-1258) მმართველობის პერიოდს ემთხვევა. ამ

სიტყვა ბაღდადის ეტიმოლოგიის შესახებ რამდენიმე ვერსია არსებობს, ეს ქალაქი ჯერ კიდევ ჩვენს ნელთალრიცხვამდე X საუკუნეში იხსენიება ასურულ წარწერებსა და ასევე მეფე ნაბუქოდონოსორის (ძვ.წ. VI ს.) ბეჭედდასმული თიხის ბაბილონურ წარწერებში. ყველაზე სწორი ჩანს ვერსია, რომლის თანახმადაც სიტყვა „ბაღდადი“ მომდინარეობს საშუალო სპარსული „ბაგა დადა“-დან და ნიშნავს „ღვთით ბოძებულს“, ნაკლებად სარწმუნოა მეორე ეტიმოლოგია, რომლის თანახმადაც, „ბაღ (ე) დად“ ახალი სპარსულის „სამართლის ბაღს“ ნიშნავს. ძველი ქალაქის ახალი სიციცხლე იწყება აბასიანთა ხალიფა აბუ ჯაფარ აბდ ალ-ლაჰ იბნ მუჰამად ალ-მანსურის ზეობის ხანიდან (754-775). მან 762 წელს პრაქტიკულად ხელახლა დააფუძნა და შემდეგ ყველანაირად გაამშვენიერა ქალაქი, რომელსაც „დარ ას-სალამი“, ანუ მშვიდობის სახლი, მშვიდობის სამკვიდრო უწოდა და სახალიფოს დედაქალაქი და პოლიტიკური მმართველობის ცენტრი აბასიანთა წინა ხალიფის მიერ არჩეული ქუფიდან ბაღდადში, გადაიტანა, რომელსაც, ოფიციალური არაბული დასახელების მიუხედავად, მაინც ყველა ძველი სახელით მოიხსენიებდა.

„ქალილასა და დამნას წიგნის“ ეს არაბული ვერსია ქართულად ბოლო ხანებამდე არ იყო თარგმნილი. ის ჩვენში 2002 წელს გამოიცა და არაბულიდან თარგმნა ამ წერილის ავტორმა, გიორგი ლობჯანიძემ.

„ქილილა და დამანას“ არაბული მინიატურა

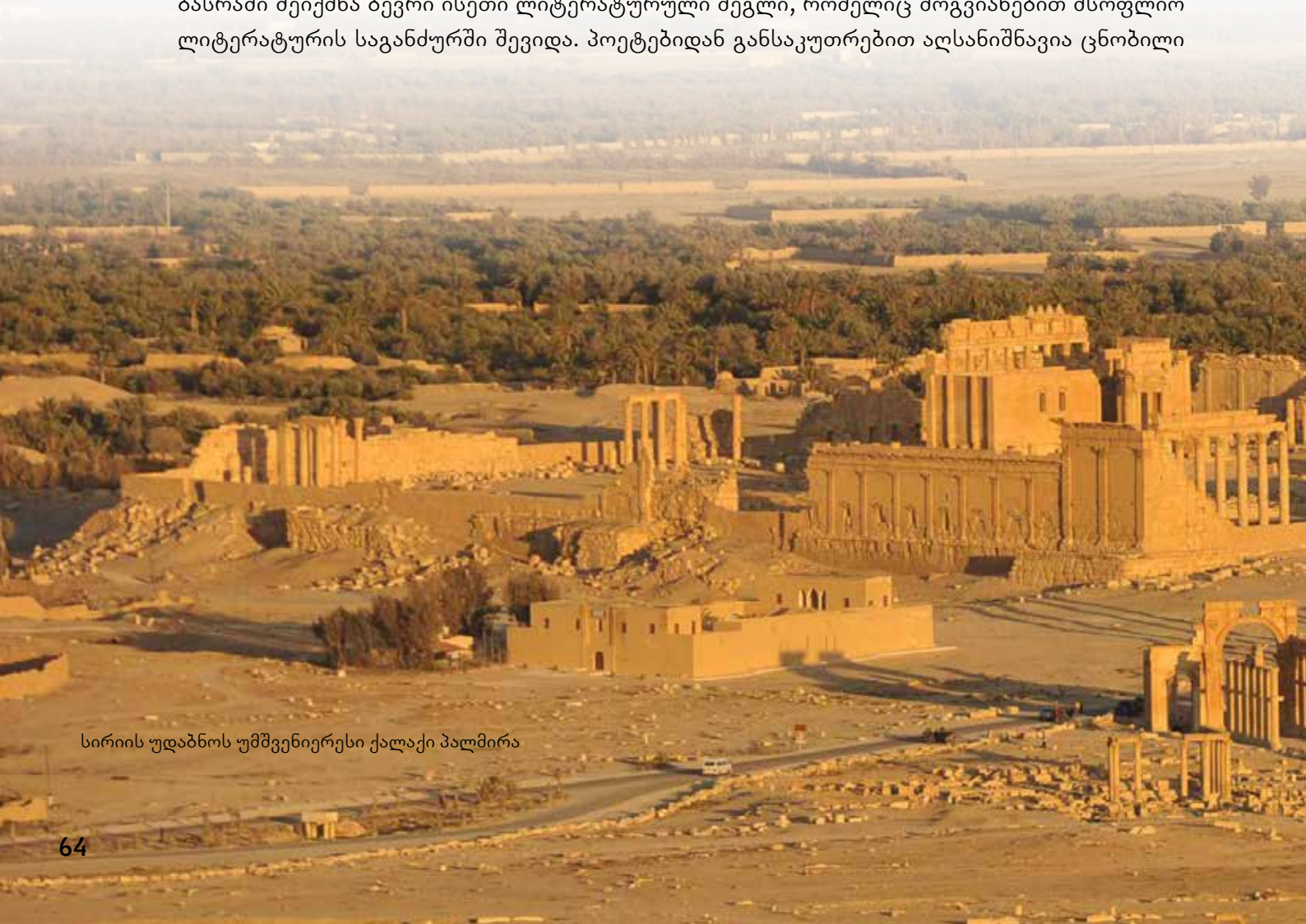

პოეტი აბუ ნუვასი

ბასრაში შეიქმნა ბევრი ისეთი ლიტერატურული ძეგლი, რომელიც მოგვიანებით მსოფლიო ლიტერატურის საგანძურში შევიდა. პოეტებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია ცნობილი

დროს დაარსდა თავისებური მეცნიერებათა აკადემია „ბაით ალ-ჰიქმა“ – „სიბრძნის სახლი“, რომელიც იმ პერიოდისათვის უდიდეს ბიბლიოთეკასა და ობსერვატორიასაც მოიცავდა. აქ დაიწყო ქალაქის წარმოება და აღმოსავლეთში პირველად გაიხსნა საავადმყოფოები და აფთიაქები. „ბაით ალ-ჰიქმაში“ გაცხოველებული მთარგმნელობითი პროცესი მიმდინარეობდა და ძველბერძნულ და რომაულ ტრაქტატებს არაბულად თარგმნიდნენ არაბი და არაარაბი მწიგნობრები, რომელთაც არაბული ენა აერთიანებდათ. ამ ქალაქში მოღვაწეობდნენ ექიმი არ-რაზი, გეოგრაფი ალ-იაყუთი, ისტორიკოსი ალ-მასყუდი, მოგზაური იბნ ფადლანი, ფილოსოფოსები – ალ-ქინდი და ალ-ფარაბი.

ერაყში არაბული ლიტერატურის აღმავლობა ბაღდადის ხალიფატის პირველ პერიოდს (VIII-X სს) ემთხვევა. ამ დროს აქ, ძირითადად, სამ ქალაქში – ბაღდადში, ქუფასა და

სირიის უდაბნოს უმშვენიერესი ქალაქი პალმირა

ჰედონისტი ლირიკოსი, „ღვინის მეხოტბე“ აბუ ნუვასი (გარდ. 813), რომელიც დიდად მიღებული და დაფასებული იყო ხალიფა ჰარუნ არ-რაშიდის კარზე.

ამავე პერიოდში ითარგმნა საშუალო სპარსულიდან ინდური წარმომავლობის არაკების კრებული „ქილილა და დამანა“ – „წიგნი ქალილასა და დიმნასი“. თარგმანის ავტორი იბნ ალ-მუკაფა სამართლიანად ითვლება არაბული სიტყვაკაზმული ხელოვნების ნამდვილ დიდოსტატად.

უნდა აღინიშნოს, რომ თუკი არაბი ბედუინები არაბეთის ნახევარკუნძულზე, ძირითადად, პოეზიით იყვნენ სახელგანთქმულნი, ბაღდადის დაარსების შემდგომ არაბულ-მუსლიმურ სახალიფოში უმთავრესად მეცნიერება განვითარდა. ჯერ ერთი, აქ ჩამოყალიბდა ყურანის ეგზეგეტიკის, ანუ საღვთო წერილის განმარტების სხვადასხვა მიმართულება, რომელთა საქმიანობაც ეფუძნებოდა არაბული ენის, ფილოსოფიის, სამართალმცოდნეობის, თეოლოგიის ნაირგვარი ასპექტით შესწავლასა და კვლევა-ძიებას. პარალელურად, არნახული ტემპით ვითარდებოდა ზუსტი და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებანიც.

ალ-რაზი მკურნალობს ავადმყოფს, 1250-1260წწ.-ის ევროპული ნახატი

არაბული კალიგრაფიის ნიმუში

შთამომავალთათვის უმნიშვნელოვანესი აღმოჩნდა ამ ეპოქის გეოგრაფების ნაშრომები, რომელთაც დანვრილებით ასახეს და შემოინახეს მაშინდელი მსოფლიოს ტოპოგრაფიული და ეთნიკური მახასიათებლები.

არაბულმა ასტრონომიამ გვაჩუქა ისეთი ტერმინები, როგორცაა: ზენიტი, ნადირი და აზიმუტი. არაბულია სიტყვა ალგებრა, ხოლო ქიმიაში იმ პერიოდშივე აღინერა ისეთი პროცესები, როგორცაა: დისტილაცია, სუბლიმაცია, კალცინირება და ფილტრაცია. თანამედროვე ქიმიკოსები

ჯერ კიდევ იყენებენ ზოგ არაბულ ქიმიურ საზომსა და საწყაოს.

არაბთა წარმატებები განათლებასა და მეცნიერებაში ევროპელებს შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ. IX-XIII საუკუნეებში მაშინდელი ევროპის გამოჩენილი მეცნიერები არაერთგზის სტუმრობდნენ არაბულ საგანმანათლებლო ცენტრებს ანდა ეცნობოდნენ და გულისყურით სწავლობდნენ მათ ნაშრომებს. ალ-ლაზალის, იბნ სინასა და სხვა არაბ სწავლულთა სახელები გვიანი შუა საუკუნეებისა და აღორძინების ხანის ევროპაში კლასიკურად იქნა აღიარებული. არაბებს უმნიშვნელოვანესი წვლილი მიუძღვით სამხედრო საქმის, ქიმიის, ასტრონომიის, მათემატიკის, გეომეტრიისა და სოციოლოგიის სფეროებში. მე-

დიცინაში კი დღემდე ხელმძღვანელობენ ავიცენას – აბუ ალი იბნ სინას – ტრაქტატებით, რომელმაც პირველად აღწერა ადამიანის ანატომია და შინაგანი ორგანოები.

არაბთა სამხედრო ტექნიკამ, ციფრებმა, საათმა, ასტროლაბმა, პარფიუმერიამ და სააფთიაქო საქმემ ძირეულად შეცვალა ევროპელთა ყოფა-ცხოვრების მრავალი მნიშვნელოვანი ასპექტი.

არაბებს უკავშირებენ საყოფაცხოვრებო კულტურის ბევრ ელემენტს, რის გარეშეც დღევანდელი ცივილიზაციის არსებობა, უბრალოდ, წარმოუდგენელი გვეჩვენება. მაგალითად, სწორედ არაბებმა შემოიტანეს და დაამკვიდრეს ევროპაში ყავის სმა, რაც სხვადასხვა არაბულ ტომში ტრადიციულად იყო

არაბი მეცნიერები ბაღდადის ბიბლიოთეკაში, 1237

მიღებული. მუსლიმურ აღმოსავლეთსვე უნდა უმაღლოდეს შუა საუკუნეების მსოფლიო, მაგალითად, აბანოს კულტის არნახულ გავრცელებას.

ეს ყველაფერი, ხშირად მერე გამდიდრებული და დამუშავებული სახით, ევროპიდან აღწევდა არაბულ ქვეყნებში და ამ დიდი ურთიერთგაცვლის შედეგია, არსებითად, დღევანდელი ტექნიკური და ტექნოლოგიური აღმავლობა, რომელშიც უკვე აღმოსავლელსაც და დასავლელსაც – ყველას თანაბრად მიუძღვის წვლილი.

აბუ ალი იბნ სინა – ავიცენა

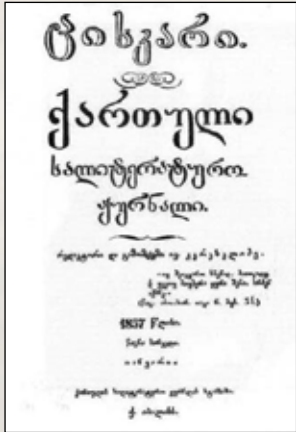
იაკობ გოგებაშვილი

გეგა ქურხული

სოფელი ვარიანი ქართლში, გორსა და ცხინვალს შორის, მდებარეობს. სწორედ ამ სოფელში დაიბადა მწერალი, პედაგოგი, საზოგადო მოღვაწე და, რაც მთავარია, „დედა ენის“ შემდგენელი და ავტორი იაკობ გოგებაშვილი 1840 წლის 27 სექტემბერს.

40-იანი წლები ძალიან მნიშვნელოვანი და ნიშანდობლივი აღმოჩნდა ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში. ერთი მხრივ, მე-19 საუკუნის შუა გახლდათ დრო, როდესაც საქართველოში სრული მდუმარება, ნიჰილიზმი და უიმედობა იყო გამეფებული, მეორე მხრივ კი, ამ წლებში ქვეყნიერებას მოევლინენ ადამიანები რომლებმაც ნამდვილი გადატრიალება მოახდინეს ერის ცნობიერებაში: 1837 წელს დაიბადა ილია ჭავჭავაძე, 1840 წელს – აკაკი წერეთელი და ისე გამოვიდა, რომ სწორედ ამ სამეულმა, იაკობ გოგებაშვილმა, ილია ჭავჭავაძემ და აკაკი წერეთელმა, სხვა არანაკლებ მნიშვნელობის და კალიბრის მწერლებთან, მეცნიერებთან და საზოგადო მოღვაწეებთან ერთად, ძირეულად შეცვალეს იმდროინდელი პოლიტიკური თუ საზოგადო ცხოვრება და მე-19 საუკუნის სამოციანი წლებიდან, ვიდრე მე-20 საუკუნის 10-20-იან წლებამდე მთელი ეპოქა შექმნეს.

ქვეყანაში მართლა უმძიმესი ვითარება იყო. „ცარიელი მშვიდობა მინაშიც გვეყოფისო“ და სწორედ ეს „ცარიელი მშვიდობა“ იყო მთელ საქართველოში გამეფებული, რომელიც გაცილებით საშიში და შეუქცევადი გზა იყო სრული დაღუპვის, გაქრობის და გადაშენებისაკენ, ვიდრე ყველაზე სასტიკი შემოსევები, ხმლების ჯახაჯუხი და სისხლიანი ბრძოლები.

თავიდან სულ სხვანაირად იყო საქმე: 1801 წელს რუსეთის იმპერიის მიერ ქართლ-კახეთის სამეფოს ანექსიას, ზედიზედ რამდენიმე აჯანყება და შეთქმულება მოჰყვა. ამათგან ყველაზე ცნობილი 1804 წლის მთიულეთის და 1812 წლის შეიარაღებული ამბოხება, 1832 წლის შეთქმულება და იმერელი ეპისკოპოსების მიერ ქართული ეკლესიის რუსიფიკაციის წინააღმდეგ გამოსვლა, ე.წ. „ცერკოვნი ბუნტი“ იყო, რომელშიც, სხვათა შორის, აკაკი წერეთლის ბაბუა დედის მხრიდან, თავადი აბაშიძეც მონაწილეობდა. ყველა ეს აჯანყება თუ გამოსვლა მარცხით დამთავრდა და სისხლით ჩაახშვეს. ამ პერიოდს ერთი საინტერესო თქმულებაც უკავშირდება, თითქოს რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ პირველს მისმა მთავარმა მინისტრმა ჩერნიშევმა ურჩია: ყოველ ხუთ-ათ წელიწადში ერთხელ ქართველების ბუნტის ჩახშობას სჯობს ჩინ-მენდლები და ნოდებები დაფურიგოთ და ყოველგვარი ზედმეტი ძალისხმევის, ხარჯის და გართულებების გარეშე დავიმორჩილებთო. ახლა ძნელია იმის თქმა, მართლა ითქვა ასეთი რამ თუ არა, მაგრამ ეს სენტენცია რომ ძალიან ზუსტად ახასიათებს იმდროინდელ სიტუაციას და ქართულ მენტალიტეტს, ცხადია.

მართლაც, აქედან მოყოლებული ამდენი დამარცხებებით გულგატეხილი ქართველები მასობრივად შევიდნენ რუსეთის იმპერიის სამსახურში და ან გენერლის ეპოლეტები დაიზომეს, ან ყურებჩამოყრილი შეჰყურებდნენ თვალეში რუსის მთავარმართებელს, ნამესტნიკებს და ჩინოვნიკებს, ჯილდოს გამოიმეტებს თუ მათრახსო.

და აი, სწორედ ამ დროს მოდის თაობა – ე.წ. სამოციანელები, იგივე „თერგდალეულები“: იაკობ გოგებაშვილი, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ივანე მაჩაბელი, ნიკო ნიკოლაძე, სერგეი მესხი, ცოტა მოგვიანებით – ვაჟა-ფშაველა და ალექსანდრე ყაზბეგი, რომლებიც მკვეთრად დაუპირისპირდნენ, როგორც პრორუსულ იდეოლოგიას, ასევე რუსეთის იმპერიის სამსახურში მყოფ ქართველ სამხედრო და სამოქალაქო პირებს. სწორედ აქედან იღებს სათავეს მე-19 საუკუნის განთქმული „მამათა და შვილთა ბრძოლა“.

მანამდე კი თბილისის და ქუთაისის გუბერნიად ქცეულ საქართველოში ქართული მხოლოდ ჟურნალი „ცისკარილა“ შემორჩენილიყო, რომელსაც ივანე კერესელიძე რედაქტორობდა. ივანე კერესელიძეს კი ერთი კარგი სადილი თავს ერჩია და იმდენად გულუბრყვილო კაცი იყო, რომ როცა ახალმა, „თერგდალეულების“ თაობამ შემოუთვალა, ჟურნალს მიმართულება შეუცვალეთო, გულნატკენმა განაცხადა: სწორედ ახირებული ახალგაზრდობა მოდის, თქვენ ნუ მომიკვდებით, რაც მთხოვეს შევეუსრულე, ჩემო ბატონო, ადრე სხვა მიმართულებით ვაგზავნიდი ჟურნალს სტამბაში და ახლა სულ სხვა გზით ვაგზავნი, მაგრამ მაინც ვერ მოვიგე მათი გული, რალა უნდათ, რალას მერჩიანო. ადვილი წარმოსადგენია, ასეთი პასუხი რა გუნებაზე დააყენებდა „ახირებულ ახალგაზრდობას“!

სამოციანელების აბსოლუტური უმრავლესობის მსგავსად, იაკობ გოგებაშვილზეც წარუშლელი კვალი დატოვა მშობლიურმა სოფელმა და იქ გატარებულმა ბავშვობამ, რომელსაც მთელი ცხოვრება საოცარი სიყვარულით, სითბოთი, ნოსტალგიითა და გულისტკივილით იგონებდა.

იაკობ გოგებაშვილის
სახლი ვარიანში

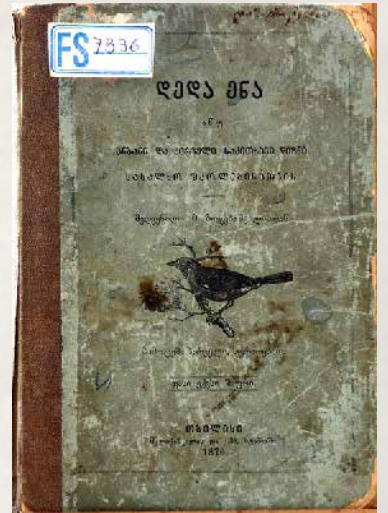
იაკობის მამა, სვიმონ გოგებაშვილი, მღვდელი გახლდათ. იმდროინდელი სოფლისთვის და იქ მცხოვრები გლეხებისთვის, რომლებმაც წერა-კითხვა თითქმის არ იცოდნენ, მღვდელს და მის ავკარგიანობას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც ინფორმაციის, განათლების, საყოფაცხოვრებო და სულიერი საზრდოს ერთადერთ წყაროს.

სვიმონ მღვდელი უყვარდათ ვარიანში. მამა სვიმონი, თვითონაც ჩვეულებრივი გლეხი, წერა-კითხვას ასწავლიდა სოფლის ბავშვებს. თანასოფლელებს სამეურნეო საქმიანობაში ეხმარებოდა და, როგორც მოგონებებში ჩანს, თანასოფლელების კეთილგანწყობას, მათ კარგ დამოკიდებულებას მისთვისაც ძალიან დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა.

იაკობ გოგებაშვილი რვა წლამდე ჩვეულებრივი სოფლის ბიჭვით იზრდებოდა. თავიდანვე ჩართული იყო სასოფლო საქმიანობაში, დედ-მამას და უფროს ძმებს ეხმარებოდა, მოცალეობის ჟამს კი ფეხშიშველა დატანტალებდა ფშანში და ლიახვის პირას თევზაობდა, ლერწმის მსუბუქი კალათით, რომელიც უფროსმა ძმამ მოუწნა. „თევზის ჭერას ისე გატაცებით მივდევი, რომ ხშირად მთელ დღეს ფშანებში ვალამებდი და მარტო ხმელა პურის ანაბარა ვრჩებოდი, – იგონებს იაკობ გოგებაშვილი, – თევზს საჭმელად ძალიან ნაკლებად ვენყობოდი, მაგრამ ჯერ სასიქადულო საქმედ მიმაჩნდა, ყოჩალობადა ვთვლიდი და მერე მშობლებისთვის თევზი სანატრელი საჭმელი იყო, ხოლო მე მათს სიამოვნებას და ქებას ძვირად ვაფასებდი“. მხოლოდ ერთ რამეზე სწყდებოდა გული, რომ ვერც ერთხელ ვერ მოახერხა კალმახის დაჭერა. თევზაობას კი თავი მას შემდეგ დაანება, რაც თევზაობისას წყალში წყლის უზარმაზარი წითელი გველი შემოეხვია და ფშანიდან სახლამდე გულგახეთქილმა გადაირბინა ტრიალი მინდორი. ამის შემდეგ სამუდამოდ აიღო ხელი თავისი ბავშვობის საყვარელ საქმიანობაზე.

საერთოდ, იაკობ გოგებაშვილის ბავშვობის მოგონებები, აკაკი წერეთლის „ჩემს თავგადასავალსა“ დავაჟა-ფშაველას მოგონებებთან ერთად, ძალიან მნიშვნელოვანი წარმოებია და მხატვრულ ღირებულებასთან ერთად უნიკალურ დოკუმენტურ მასალას წარმოადგენს

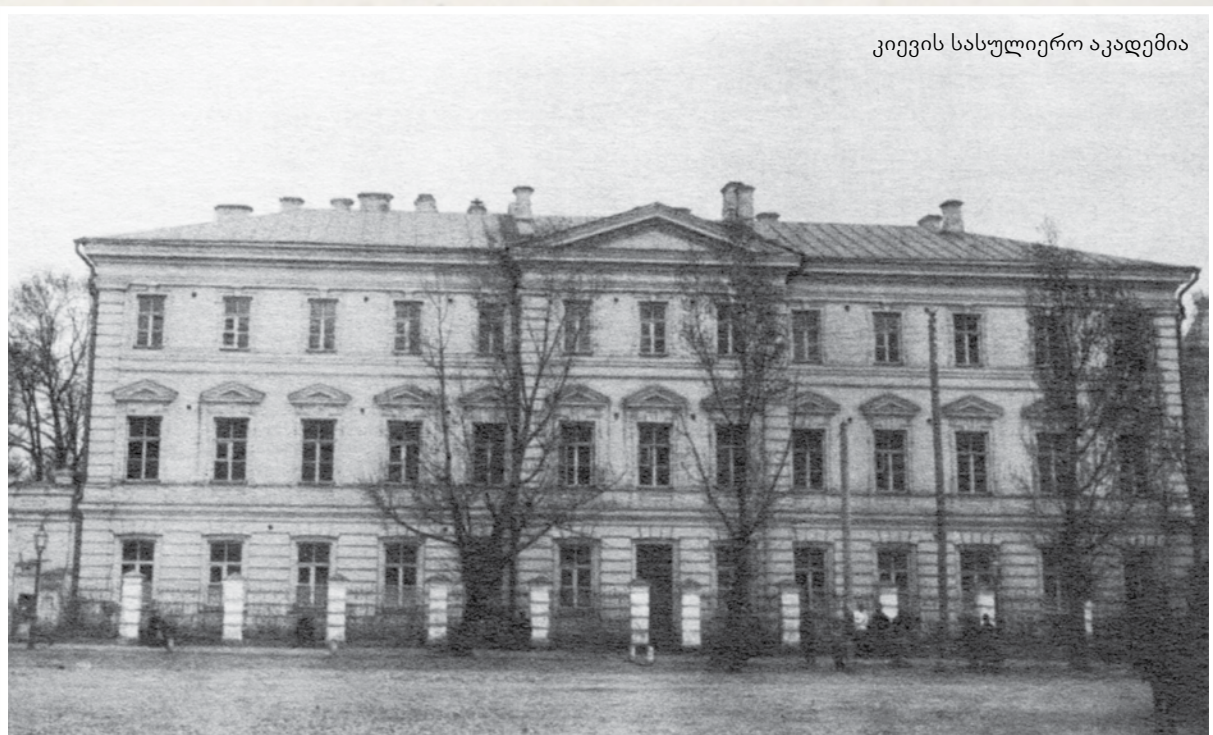
იმდროინდელი ქართლის, იმერეთის თუ ფშავის წეს-ჩვეულებებზე, ყოფასა თუ ცხოვრებაზე. „თუ რამ კარგია ჩემში, სულ იქიდან, რომ სოფელში და გლეხებში აღვიზარდე“, – წერდა აკაკი წერეთელი.

სოფელში აღზრდამ, როგორც ჩანს, საკმაოდ დიდი და სასიკეთო გავლენა იქონია იაკობ გოგებაშვილზეც და ალბათ, არც ის არის შემთხვევითი, რომ „დედა ენის“ ავტორი შიდა ქართლში, ლიახვის პირას დაიბადა, იმ მხარეში, სადაც ტრადიციულად ყველაზე გამართულად მეტყველებენ და წმინდა ქართულად ლაპარაკობენ. მას შემდეგ, რაც იაკობ გოგებაშვილი რვა წლის გახდა, მამამ გორში, სასულიერო სასწავლებელში მიაბარა. სწორედ აქ შეამჩნიეს პირველად, რომ ბავშვს სუსტი ჯანმრთელობა ჰქონდა. საერთოდ სუსტმა აგებულებამ და ჯანმრთელობის პრობლემებმა იაკობ გოგებაშვილის მთელ შემდგომ ცხოვრებას ძალიან დიდი დაღი დაასვა. როგორც კი იაკობ გოგებაშვილის უფროსმა ძმამ, ივანემ, მისი ავადმყოფობის შესახებ გაიგო, სტაცა ხელი, სწავლა მიატოვებინა და უკან, სახლში, ამოიყვანა გამოსაშუშებლად. თითქმის ერთი წლის შემდეგ კი იაკობ გოგებაშვილი პირდაპირ თბილისის სასულიერო სასწავლებელში შეიყვანეს, რომლის წარჩინებით დამთავრების შემდეგაც სწავლა თბილისის სასულიერო სემინარიაში განაგრძო. იაკობ გოგებაშვილი თავდაპირველად მისთვის დამახასიათებელი გულმოდგინებით სწავლობდა ღვთისმეტყველებას და ეკლესიის ისტორიას და მამის გავლენით მღვდლად კურთხევისთვის ემზადებოდა. თუმცა მას შემდეგ, რაც სამეცნიერო განათლება მიიღო, გადაჭრით უარყო სასულიერო კარიერა და საზოგადოებრივი და პედაგოგიური საქმიანობისთვის დაიწყო მზადება.

1861 წელს, თბილისის სასულიერო სემინარიის დასრულების შემდეგ, იაკობ გოგებაშვილი, მიუხედავად ჯანმრთელობის პრობლემებისა, რის გამოც, სხვათა შორის, მან კატეგორიული უარი თქვა დაოჯახებაზე, რადგან ეწინოდა, ცოლ-შვილი ქვრივ-ობოლი და ოხერი არ დამრჩესო, კიევის სასულიერო აკადემიაში გაემგზავრა უმაღლესი განათლების

კიევის სასულიერო აკადემია

მისაღებად. აქ მან საბოლოოდ გადაიფიქრა სასულიერო მოღვაწეობა და გამალებით შეუდგა სამეცნიერო-პედაგოგიურ საქმიანობას. საფუძვლიანად გაეცნო დარვინს, ჰუმბოლდტს, კანტს, ჰეგელს. მის მსოფლმხედველობაზე გავლენა იქონიეს რუსმა ე.წ. „ზაპადნიკებმა“ და „ნაროდნიკებმა“ – ბელინსკიმ, ჩერნიშევსკიმ, შჩედრინმა და სხვებმა.

იაკობ გოგებაშვილი გულმოდგინედ იძენდა განათლებას და ძალიან ბევრს მუშაობდა. მას კვლავ შეახსენა თავი ავადმყოფობამ, რადგან ძალიან რთულად გადაჰქონდა ჩრდილოეთის ცივი ჰავა. დაახლოებით იგივე პრობლემა ჰქონდა სანქტ-პეტერბურგში ილია ჭავჭავაძესაც, რომელიც იქიდან გამოგზავნილ წერილში თავის დას შესჩივის: „რა საშინელი ქვეყანაა ეს პეტერბურდი. დღეები ისე გავა, მზეს ვერ დაინახავ“. იაკობ გოგებაშვილი ერთ ზამთარს ორჯერ გაცივდა, ფილტვების ანთება დაემართა, რაც ტუბერკულოზში გადაეზარდა. ამის შემდეგ იგი იძულებული გახდა კიევში ორწლიანი ყოფნის შემდეგ კვლავ სამშობლოში დაბრუნებულიყო.

1863 წელს იაკობ გოგებაშვილმა თბილისამდე ჩამოაღწია. აქ მას საგრძნობლად გაუუმჯობესდა ჯანმრთელობა და კვლავ ენერგიულად შეუდგა საქმიანობას.

სწორედ ამ პერიოდისთვის დაინახა იაკობ გოგებაშვილმა, რა მძიმე დღეში იყო როგორც ქართული ენა და მწიგნობრობა, ისე მთლიანად ქართული კულტურა. მდგომარეობას ართულებდა ისიც, რომ რუსეთის იმპერიამ შემოსვლისთანავე გააუქმა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია და აქედან გამომდინარე, ქართულმა ენამ დაკარგა როგორც რელიგიური, ასევე სახელმწიფოებრივი და ლამის საყოფაცხოვრებო მნიშვნელობაც კი და სრული გაქრობის წინაშე დადგა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ვინმე გიორგი მუხრანსკი, გარუსებული ქართველი და შავრაზმელი მონარქისტი, „მეცნიერულად“ ასაბუთებდა რუსულის მიერ სხვა ენების და მათ შორის ქართულის შთანთქმას და ამას შეუქცევად და მისასაღმებელ მოვლენად აფასებდა.

ამ დროს კი, ქართველებს და ქართულ ენას, იმ უზარმაზარი კულტურული მემკვიდრეობის გარდა, რომელიც თითქოს სამუდამოდ დარჩა საუკუნეთა მიღმა, რეალურად თანა-

მედროვე პირობებში ხელში აღარაფერი ეჭირათ პლატონ იოსელიანის, ივანე კერესელიძის და პეტრე უმიკაშვილის ქართული ენის სახელმძღვანელოების გარდა. ეს სახელმძღვანელოებიც უკვე საკმაოდ მოძველებული იყო მეთოდურადაც და ლექსიკითაც. აშკარად საჭირო გახდა ახალი მეცნიერულ-პედაგოგიური ნაშრომი, როგორც არგუმენტი და იარაღი სულ უფრო მომძლავრებული რუსიფიკატორული პოლიტიკის წინააღმდეგ.

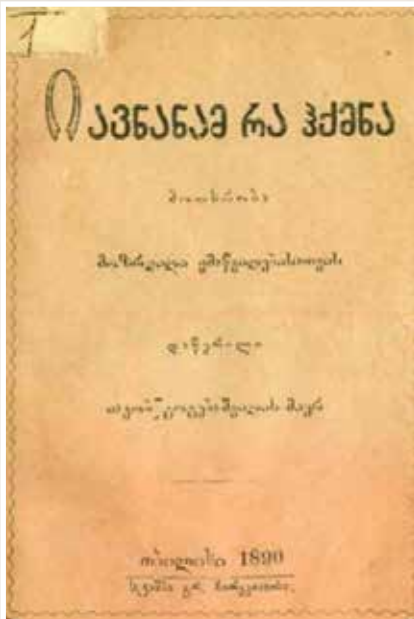
და აი, ამ ურთულეს და უმძიმეს საქმეს საკუთარ თავზე იღებს ქლექით დაავადებული, კიევის სასულიერო სემინარიიდან ჩრდილოეთის სიცივეებს გამოქცეული ვარიანელი მღვდლის შვილი, 25 წლის ახალგაზრდა, რომელმაც ამავე 1865 წელს გამოსცა სახელმძღვანელო ქართული სახალხო სკოლისათვის „ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი ნიგნი“. 1868 წელს კი გამოიცა „ბუნების კარი“, რომელიც არა მარტო ბუნების, არამედ გეოგრაფიის სახელმძღვანელოდაც მოიაზრება. ნიგნში აღწერილი იყო ამერიკის კონტინენტი და მისი ქვეყნებიც. „დიდი ბრიტანეთიდან რომ დასავლეთისკენ წახვიდე ხომალდით, ატლანტის ოკეანეზე და პირდაპირ იარო, ორი კვირის მოგზაურობის შემდეგ მიადგები ერთს მეტად გრძელს ხმელეთსა, რომელსაც ეწოდება ამერიკა“, – აღწერს ი. გოგებაშვილი. მას მოხსენებული აქვს კუნძული „ყუბაც“ (იგულისხმება კუბა), აღწერს აგრეთვე აფრიკას და აფრიკის მოსახლეობას: „სამხრეთით ხმელთაშუა ზღვისა სძევს ვეებერთელა ხმელეთი, რომელსაც საზოგადო სახელად აფრიკა ჰქვია. აფრიკა უმეტეს ნაწილად დასახლებულია შავ კანა ზანგებითა, რომელნიც დღემდინ ველურს მდგომარეობაში იმყოფებიან. ამ სიველურეს ხელს უწყობს ცხელი ჰავა აფრიკისა“.

თანამედროვეობისთვის და დღევანდელი დღისთვის ცოტა არ იყოს გულუბრყვილო და ღიმილის მომგვრელი ტექსტით შედგენილი სახელმძღვანელო იმ დროისთვის უმნიშვნელოვანესი ნაშრომი გახლდათ, ხოლო ტყვეობასა და ვაკუუმში მოყოლილი საქართველოს საზოგადოებისთვის და ახალგაზრდობისთვის კი – ნამდვილი გარღვევა დასავლეთისა და ევროპისკენ. იმდენად, რომ ეს სახელმძღვანელო თავად რუსეთის განათლების სამინისტროს სასწავლო კომიტეტმაც კი მოიწონა.

1876 წელს უკვე გამოიცა იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენის“ პირველი სახელმძღვანელო, რომელიც იმ დროისათვის ძირითადი საბაზისო ნაშრომი იყო დაწყებითი კლასების მოსწავლეებისთვის და, ვფიქრობ, ახლაც, 150 წლის შემდეგაც, არ დაუკარგავს თავისი პირვანდელი ხიბლი და მნიშვნელობა. საერთოდ, გენიალურ ნაწარმოებებს და კულტურულ თუ მატერიალურ ძეგლებს დროის ფაქტორი ნაკლებად ეხება.

ამას გარდა, იაკობ გოგებაშვილი წერს მოთხრობებს, მათ შორის ისეთ ნაწარმოებებს, რომლებიც მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურის კლასიკად არის აღიარებული: „იავნანამ რა

ჰქმნა“, „მეფე ერეკლე და ინგილო ქალი“ „ასპინძის ომი“ და ა.შ. ამავე პერიოდში დაინერა იაკობ გოგებაშვილის 150-მდე მოთხრობა.

რასაკვირველია, იაკობ გოგებაშვილის ასეთი აქტიური საქმიანობა შეუმჩნეველი არ დარჩენილა არც მისი თანამოაზრეებისა და თანამებრძოლებისთვის და არც მისი მოწინააღმდეგეებისა და არაკეთილისმსურველებისთვის. ერთი მხრივ, იაკობ გოგებაშვილი დაუახლოვდა მაშინდელ

ქართველ მოწინავე ინტელიგენციას. 1866 წლიდან თანამშრომლობდა გაზეთ „დროებასთან“ და მის რედაქტორთან, ცნობილ ლიტერატორ გიორგი წერეთელთან, იყო იოსებ მამაცაშვილის ლიტერატურული სალონის აქტიური წევრი, სადაც მის გარდა გაერთიანებული იყვნენ: დიმიტრი ბაქრაძე, კონსტანტინე მამაცაშვილი, ანტონ ფურცელაძე, ნიკო ცხვედაძე და სხვები. მეორე მხრივ კი, მას აშკარა დევნა დაუწყეს რუსეთის იმპერიის ჩინოვნიკებმა, რომლებმაც პირდაპირ დასდეს ბრალი, რომ იაკობ გოგებაშვილი აწყობს „ახალგაზრდობის ფარულ კრებებს“, „ბავშვებს უარყოფითი მიმართულების წიგნებს აკითხებს და მათ პოლიტიკურ ორგულობას და სეპარატიზმს უღვივებს“.

იაკობ გოგებაშვილის წინააღმდეგ მიმართული დემარში მხოლოდ იდეოლოგიური ბრძოლით არ შემოიფარგლა. ცარიზმის ოხრანკის აგენტებმა მას ფინანსურ მაქინაციებშიც კი დასდეს ბრალი, ხელთ იგდეს სასწავლებლის საბუღალტრო ანგარიშები, რევიზია და დაინყო გამოძიება თანხების გაფლანგვისა და შემოსავლების ლეგალურობის დასადგენად (ცნობისათვის: იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები 60000 და 150000-იანი ტირაჟითაც კი იყიდებოდა, რაც, დამეთანხმებით, არა მარტო მაშინ, ახლაც საკმაოდ დიდი ციფრია). ყველაზე სანყენი და სამარცხვინო ის იყო, რომ იაკობ გოგებაშვილს რუსეთის ჩინოვნიკების დევნასთან ერთად არც საკუთარი თანამემამულეების შური, ქილიკი და დაცინვა აკლდა. ეძახდნენ „მოგებაშვილს“, ყბად იყო აღებული მისი მოკრძალებული ცხოვრება, სუფრისა და ნადიმებისადმი სრული გულგრილობა და ავადმყოფობაც კი – ჩვილი ბავშვივით რძეს გეახლებათო.

რევიზიის მუშაობამ, რომელსაც ე.წ. უწმინდესი სინოდის რწმუნებული ბერი ვინმე კერსკი ხელმძღვანელობდა, მართალია, ხელმოსაჭიდი ვერაფერი ნახა და, რა თქმა უნდა, ვერც ნახავდნენ, მაგრამ თავისას მაინც მიაღწია. იაკობ გოგებაშვილი ჩამოაშორეს თავის საქმიანობას „პოლიტიკურად არასაიმედოობის ბრალდებით“.

ასეთმა დევნამ იაკობ გოგებაშვილი ძალიან დაზაფრა და სრულ სასონარკვეთილებაში ჩააგდო. დარწმუნებული იყო, რომ რუსეთის იმპერიაში, ამ „ხალხთა საპყრობილეში“, სამართალს ვერსად გაარკვევდა. რევიზიებსა და დევნას ისიც დაემატა, რომ ტუბერკულოზმა კვლავ შეახსენა თავი – ფილტვებიდან სისხლს ალებინებდა. ინტრიგებისა და ავად-

მყოფობისგან ფსიქიკური და ნერვული აშლილობის ზღვარზე მყოფმა და მაღალი სიცხისგან გათანგულმა იაკობ გოგებაშვილმა ვერის ხიდამდე ჩააღწია და მტკვარში გადახტა. ამ დროს სანაპიროზე, სრულიად შემთხვევით, იაკობ გოგებაშვილის უახლოესი მეგობრის, ნიკო ცხვედაძის ძმამ, სანდრომ, გამოიარა, რომელმაც დაინახა, რომ მტკვარში ვიღაც გადახტა და თავს იხრჩობდა. სანდრო სასწრაფოდ შევარდა მდინარეში და სწორედ მაშინ მისწვდა იაკობს, როდესაც იგი წყალმა სრულიად დაფარა. როდესაც სანდრო ცხვედაძემ წყალნაღებული ნაპირზე გამოიყვანა, მხოლოდ მაშინ დაინახა, რომ იაკობ გოგებაშვილი გადაერჩინა.

ამის შემდეგ მძიმედ დაავადებული და ფსიქიკააშლილი იაკობ გოგებაშვილი თვეზე მეტი ინვა ნმინდა მიხეილის ნერვულ დაავადებათა საავადმყოფოში (ანუ თანამედროვე ენით რომ ვთქვათ, ფსიქიატრიულში). საავადმყოფოდან გამოწერისთანავე უსამსახუროდ და უბინოდ დარჩენილი იაკობ გოგებაშვილი მისმა უახლოესმა მეგობარმა, ნიკო ცხვედაძემ, შეიფარა, მოუარა და უპატრონა.

ამის შემდეგ, 1875 წლის გაზაფხული და ზაფხული იაკობ გოგებაშვილმა აბასთუმანში, 1876 წლის ზამთარი კი სოხუმში გაატარა. სარეაბილიტაციო კურსის დამთავრების შემდეგ ის თავის მშობლიურ ვარიანში ჩავიდა და მთელი ზაფხული იქ დაჰყო.

ამხელა განსაცდელის მიუხედავად, და შეიძლება ბევრისთვისაც მოულოდნელად, იაკობ გოგებაშვილი 1876 წლის შემოდგომაზე კვლავ დაბრუნდა თბილისში. მიუხედავად ხელმოკლეობისა, მან ვერაზე „კალიუჩკა-ბალკაზე“ თვეში 3 მანეთად ერთი ნახევრად ბნელი ოთახი იქირავა. ჯერ ცეცხლი წაუკიდა და დაწვა სახელმწიფო აკადემიიდან თუ სამსახურიდან მიღებული ყველა დიპლომი, სიგელი თუ დოკუმენტი, შემდეგ კი გაათმაგებული ენერჯითა და სუფთა ქართლური სიჯიუტით შეუდგა ლიტერატურულ, საზოგადო და პედაგოგიურ საქმიანობას. როდესაც კვლავ იგრძნობდა რუსეთის იმპერიის ჩინოვნიკთა წნეხს, მაშინ დასახმარებლად მძიმე არტილერიას – ილია ჭავჭავაძეს მიმართავდა ხოლმე. სწორედ მისი თხოვნით დაწერა ილიამ პოლემიკური სტატიების მთელი სერია იანოვსკისა და რუსეთის იმპერიის სხვა მოხელეთა წინააღმდეგ. საერთოდ, ილია ჭავჭავაძეს ძალიან უყვარდა იაკობ გოგებაშვილი, ძალიან აფასებდა, მეგობრობდა და გარკვეულწილად მფარველობდა კიდევ მას.

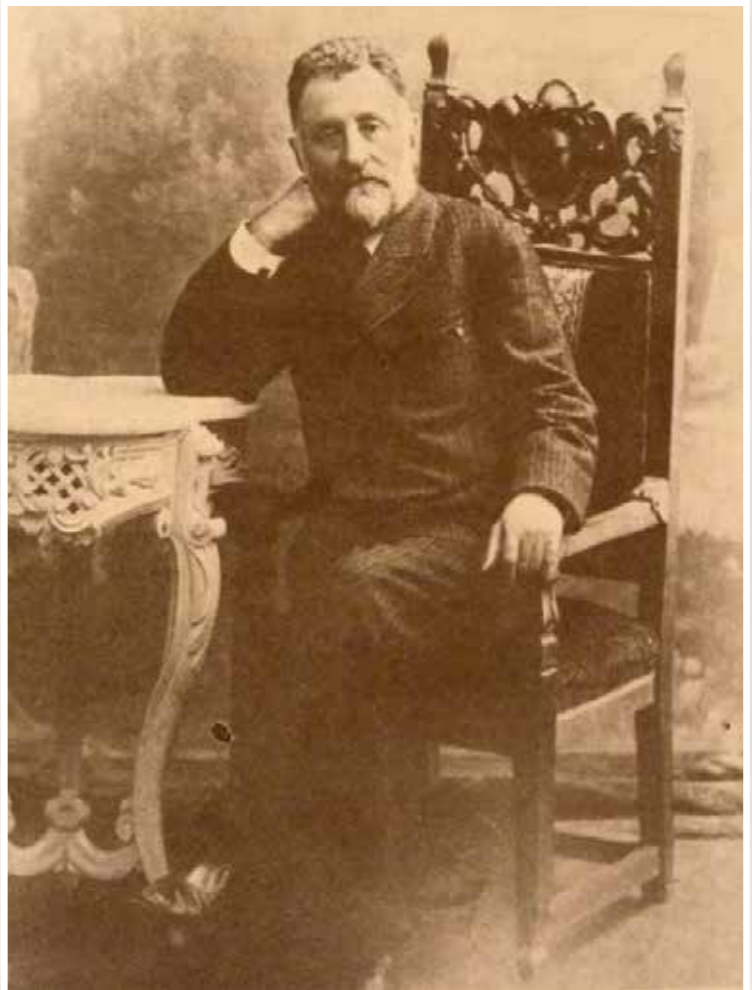
იაკობ გოგებაშვილის საფლავი მთაწმინდაზე

იმავე 1876 წელს იაკობ გოგებაშვილმა, კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი საქმე გააკეთა: ნიკო ცხვედაძესთან ერთად საფუძველი ჩაუყარა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“. ამ ორგანიზაციამ მომავალში უზარმაზარი როლი ითამაშა საქართველოს საგანმანათლებლო საქმიანობაში. საზოგადოებას სათავეში დიმიტრი ყიფიანი ჩაუდგა, როგორც ადამიანი, „რომელსაც დიდი სახელი და პატივი აქვს ქართულ საზოგადოებაშიც და მთავრობის წრეებშიც.“ საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ საზოგადოების წესდებაზე ხელმომწერთა შორის, სადაც ხელს აწერენ ილია ჭავჭავაძე, ბესარიონ ლოლობერიძე, ვახტანგ თულაშვილი, თავად საზოგადოების დამაარსებლის – იაკობ გოგებაშვილის ხელმოწერა არ არის – „როგორც პოლიტიკურად არასაიმედოსი“, რომ საზოგადოების საქმიანობას ხელი არ შეშლოდა.

როდესაც ილია ჭავჭავაძისა და იაკობ გოგებაშვილის მეგობრობასა და თანადგომაზე ვლაპარაკობთ, არ შეიძლება არ

აღინიშნოს ის საქველმოქმედო საქმიანობა, რომელსაც დაუღალავად ეწეოდა იაკობ გოგებაშვილი. 1900 წლისათვის მან „დედა ენისა“ და „ბუნების კარის“ გამოცემა-გავრცელების განსაკუთრებული უფლება გადასცა თავისივე დაარსებულ „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“; მისივე ინიციატივით „წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ შემოიღო მასწავლებლების პრემიალური ანაზღაურება. მან ამ ფონდში პირველი შესატანი 150 მანეთი შეიტანა. საერთოდ, იაკობ გოგებაშვილი გულშემატკივრობდა და განსაკუთრებულ დახმარებას უწევდა ნაკლებად შეძლებულ და ხელმოკლე მოსწავლეებს. ახლა ალბათ ძალიან ცოტას ახსოვს, რომ იაკობ გოგებაშვილის დახმარებით მინიჭებული სტიპენდიით გაემგზავრნენ სასწავლებლად ზაქარია ფალიაშვილი და დიმიტრი არაყიშვილი. აგრეთვე დიდ მატერიალურ დახმარებას უწევდა ხელმოკლე და მისავით ტუბერკულოზით დაავადებულ ეგნატე ნინოშვილს. დღემდეა შემონახული ეგნატე ნინოშვილის წერილი იაკობ გოგებაშვილისადმი, სადაც ის მადლობას უხდის ფულადი გზავნილისთვის, რომლის მეშვეობითაც ეგნატე აბასთუმანში მიდიოდა სამკურნალოდ. საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ამ დროს ეგნატე ნინოშვილი და იაკობ გოგებაშვილი ერთმანეთს არ იცნობდნენ. ასევე საგულისხმოა მიმონერა აკაკი წერეთელსა და იაკობ გოგებაშვილს შორის, საიდანაც ნათლად ჩანს მათი გულთადი მეგობრობა. აკაკი წერეთელთან მეგობრობა კი არც ისე იოლი იყო და მხოლოდ გამორჩეული გონებისა და სულიერების ადამიანს შეეძლო. სხვათა შორის, აკაკი წერეთელი ერთ წერილში მადლობას უთვლის იაკობ გოგებაშვილს მატერიალური დახმარებისთვის და კიდევ უფრო მეტად ქართული ენის გამო ასეთი თავდადებული ბრძოლის-

თვის: „ვერ დაგიფარავ, ჩუბინაშვილის სიკვდილმა შემაშინა. განა სიკვდილმა, იმან უფრო, რომ ვიფიქრე, ვაითუ მეც ასე რუსულად დამძახონ თავზე და წამპილწონ კაკალი კაცი-თქო... [ანუ პანაშვიდზე, ჩუბინაშვილის მსგავსად, მეც რუსულად არ ამიგონ წესიო] „ივერიის“ და „ჯეჯილის“ გამონერის საშუალება არა მაქვს და მაგაზედ მწყდება გული, ან ამდენ მგლებს, ექიმებსა და აფთექებს რაღა გადაურჩებოდაო.“

იაკობ გოგებაშვილი აკაკი წერეთელზე სამი წლით ადრე, 1912 წლის 12 აპრილს, გარდაიცვალა. მანამდე კი თავისი უძრავ-მოდრავი ქონება „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“ გადასცა, ანუ მისივე ანდერძის ტექსტის თანახმად, „რაც ხალხს ეკუთვნოდა ხალხსვე დაუბრუნდა“. ას-ასი მანეთი დაუტოვა „სინდისიერ ასოთამწყობს ლადო მახვილაძეს და სხვა თანამშრომლებს“. ანდერძითვე დაუტოვა აკაკი წერეთელს ყოველწლიური თანხა „დედა ენაში“ გამოქვეყნებული ლექსების ჰონორარის სახით. თავის ანდერძში მოიხსენიებს „ღარიბი მშობლების ნიჭიერ ყმაწვილებს“, მაჰმადიანთა და სომეხთა საქველმოქმედო ორგანიზაციებს, ეკატერინე გაბაშვილის სახელობის ქალთა სკოლას და ა.შ.

იაკობ გოგებაშვილი დიდუბის პანთეონში დაკრძალეს.

დასაფლავების დღეს საქართველოს სხვადასხვა ქალაქებიდან, მათ შორის ცხინვალიდან და სოხუმიდანაც, მოვიდა სამგლოვიარო წერილები. სოხუმიდან მოსული სამგლოვიარო წერილი ასე მთავრდებოდა: „ვიგლოვოთ, იაკობ გოგებაშვილზე უკეთესი არავინ მოგვიკვდება...“

დავით კაკაბაძე

იმერეთი – დედაჩემი, 1918

დაზგური სურათი მხატვრობის ის ფორმაა, რომელიც დამოუკიდებლად არსებობს და, განსხვავებით მონუმენტური მხატვრობისგან, რომელიც არქიტექტურული ან-სამბლოს ორგანული შემადგენელი კომპონენტია, მისი აღქმა არ არის დამოკიდებულ გარემოზე, რომლისგანაც იგი ჩარჩოთია გამოყოფილი. დაზგური სურათი იქმნება ტილოზე, დაფაზე, მუყაოზე, ქალაღზე, ხოლო ძირითად მასალად გამოიყენება ზეთი, ტემპერა, აკვარელი, გუაში, პასტელი, აკრილი თუ შერეული ტექნიკა.

ეკატერინე მატრაველი

ალბათ, ყველა თქვენგანს გაუგია დავით კაკაბაძის სახელი და საქართველოს ეროვნულ გალერეაში უნახავს მისი იმერული პეიზაჟები, მისი „ცა“, მისი ავტოპორტრეტები, ზეთსა და აკვარელში შესრულებული აბსტრაქტული თუ ნახევრად აბსტრაქტული კომპოზიციები, მთანმინდაზე კი – აკაკის საფლავის ძეგლი, რომელიც სწორედ დავით კაკაბაძის პროექტის მიხედვით დაიდგა 1931 წელს.

თუკი შეგვიძლია ლაპარაკი თანამედროვე ხელოვნების მსოფლიო დონის ქართველ შემოქმედზე, მათ შორის ერთ-ერთი პირველი ნამდვილად დავით კაკაბაძეა. იგი განსაკუთრებული მნიშვნელოვანების ფიგურაა ქართული ხელოვნების ისტორიაში და მის სახელთან არის

ქანდაკება Z, იელის უნივერსიტეტის გალერეა, აშშ

დაკავშირებულ ქართული მხატვრობის განვითარების ახალი ეტაპი – როდესაც წინა პლანზე მოდის მხატვრული ფორმის ეროვნულობის ღრმა გაგება, შერწყმული ევროპული დაზღური მხატვრობის პრინციპებთან. ამავე დროს დავით კაკაბაძეს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მსოფლიო თანამედროვე, ნოვატორული ხელოვნების ისტორიაშიც. მის ღვაწლს აღნიშნავენ მე-20 საუკუნის დასაწყისის თანამედროვე ხელოვნების მნიშვნელოვანი მკვლევრები და მხარდამჭერები.

1920-1927 წლებში, მსოფლიო ხელოვნების ცენტრად აღიარებულ პარიზში მოღვაწეობისას, დავით კაკაბაძის ნამუშევრები მუდმივად იფინებოდა Salon des Independants-ში. სწორედ ეს საგამოფენო სივრცე განსაზღვრავდა მე-20 საუკუნის დასაწყისის ხელოვნების ძირითად მიმართულებებსა და გემოვნებას.

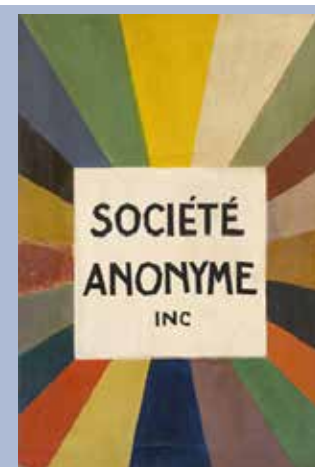
ქართული საზოგადოებისთვის ნაკლებად ცნობილი ქანდაკება Z-ის ფოტო კი, წინ უძღოდა თანამედროვე ხელოვნებისადმი მიძღვნილ იმ პერიოდისთვის მეტად მნიშვნელოვან გამოცემათა შესავალ წერილებს, იგულისხმება

ვ. კანდინსკი, კომპოზიცია IV, 1911

თანამედროვე ხელოვნება უკავშირდება მე-20 საუკუნის დასაწყისში მიმდინარე მოვლენებს, კაცობრიობის განვითარების ახალ ეტაპს, ტექნიკურ რევოლუციას, რომელმაც თან არსებითი ცვლილებები მოიტანა და გავლენის გარეშე არ დატოვა ადამიანის საქმიანობის არც ერთი სფერო. შეიცვალა ცხოვრების რიტმი, სტილი, გამოიცვალა გემოვნება, უპირატესობა მიენიჭა ყოველივე ნოვატორულსა და ექსპერიმენტულს, რამაც ასახვა ჰპოვა ხელოვნების ყველა დარგში – არქიტექტურაში, მხატვრობასა თუ ქანდაკებაში.

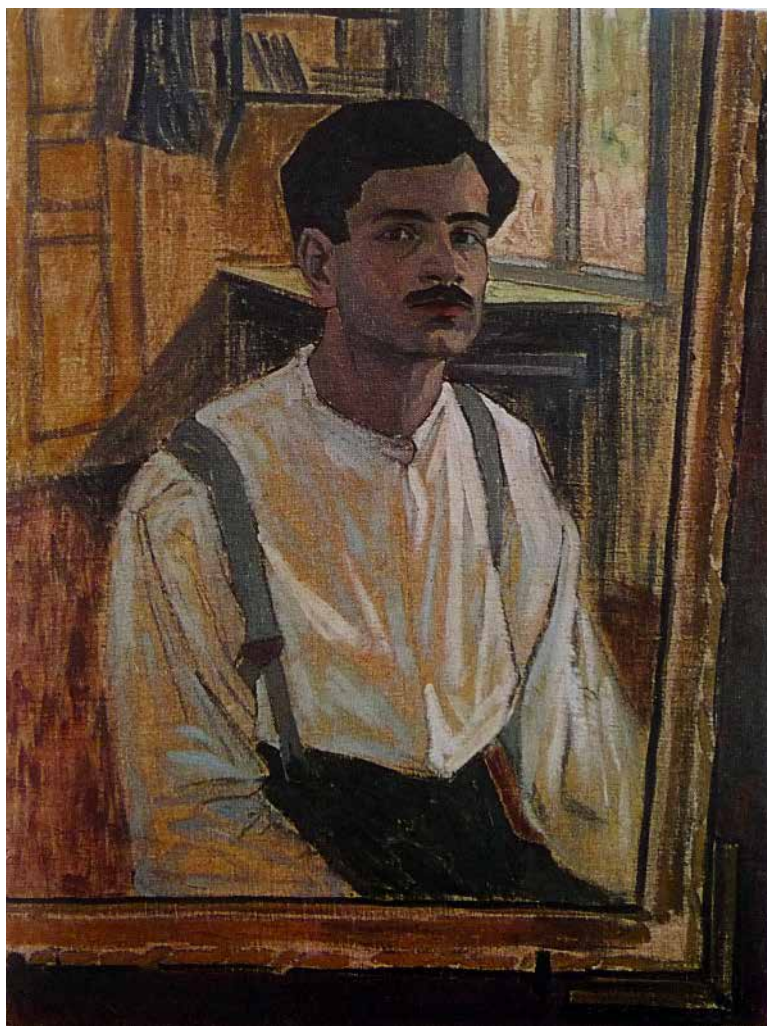
ამავე დროს, ხელოვნება, რომელსაც ჩვენ თანამედროვეს ვუწოდებთ, სრულიადაც აღარ არის იმ ეპოქის თანამედროვე, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ. აი, უკვე თითქმის საუკუნე გავიდა მას შემდეგ, რაც სხვადასხვა „იზმების“ წარმომადგენლები – ფოვისტები, კუბისტები, ექსპრესიონისტები, დადაისტები, ფუტურისტები, სიურეალისტები მოღვაწეობდნენ, ხოლო საუკუნეზე მეტი, რაც ვასილი კანდინსკიმ პირველი აბსტრაქტული ან, როგორც ამ დარგის სპეციალისტები უწოდებენ დასავლეთში, არაფიგურატიული ხელოვნების ნიმუში შექმნა (1910). მაგრამ მიუხედავად დროისა, საუკუნეების მიჯნაზე თანამედროვე ხელოვნებამ ის ცვლილებები მოიტანა, რომელთაგანაც უკან დაბრუნება აღარ შეიძლებოდა და თავისებური წყალგამყოფი შექმნა ძველსა და ახალს შორის.

Société Anonyme 1920 წელს დააარსეს ცნობილმა მეცენატმა ქეთრინ დრაიერმა და თანამედროვე ხელოვნების წარმომადგენლებმა – მან რეიმ და მარსელ დიუსანმა. ამ საზოგადოებამ მოაწყო ბრუკლინის 1926 წლის თანამედროვე ხელოვნების საწინამდებარე გამოფენა.

ქეთევან მაღალაშვილი, ლადო გუდიაშვილი, დავით კაკაბაძე და ელენე ახვლედიანი პარიზში

დავით კაკაბაძე, ავტოპორტრეტი, 1917

Societie Anonyme-ის მიერ გამოცემული თანამედროვე ხელოვნების ენციკლოპედია და იელის უნივერსიტეტის გალერეის კატალოგი.

დავით კაკაბაძის ნამუშევრები წარმოდგენილი იყო 1926 წელს ნიუ-იორკში, ბრუკლინის მუზეუმში, თანამედროვე ხელოვნების საწინამართლო გამოფენაზე, ისეთ ხელოვანთა გვერდით, როგორებიც არიან ვასილი კანდინსკი, ჟან არპი, პაულ კლე, ალბერტ გლეზი, მარქს ერნსტი, ჯორჯო დე კირიკო, ხუან მირო, პაბლო პიკასო, ჯინო სევერინი, პიტ მონდრიანი, ჟორჟ ბრაკი. აბსტრაქტული ხელოვნების ამ გამოფენას ცნობილი მეცენატი და თანამედროვე მონინავე ხელოვნების შექმნის აქტიური მონაწილე ქეთრინ დრაიერი ხელმძღვანელობდა. სწორედ დრაიერმა შეარჩია გამოფენისთვის დავით კაკაბაძის ნამუშევრები. იგი კაკაბაძის შესახებ წერდა: ხელოვანმა „მიაღწია რიგ შესანიშნავ შედეგებს სკულპტურაში, სკულპტურულ რელიეფსა და ფერწერაში, როგორც აკვარელით, ისე ზეთით. ის იყო იმ პირველ ხელოვანთა შორის, ვინც პირველი მსოფ-

ლიო ომის შემდეგ პირველმა შემოიტანა პოლიქრომია თავის აბსტრაქტულ სკულპტურულ ფორმებში“. დრაიერი იმასაც აღნიშნავდა, რომ დავით კაკაბაძის ნამუშევართა ორიგინალური, მომხიბვლელი სტილი განაპირობა საქართველოს უსაზღვრო სიყვარულმა, რომელიც ჩანდა არა კაკაბაძის ნამუშევრების გამოსახულებათა თუ სიუჟეტის თავისებურებაში, ეთნოგრაფიულ თუ ისტორიულ პეიზაჟებში, არამედ მის მიერ გამოყენებულ ფორმასა და ფერის ხასიათში.

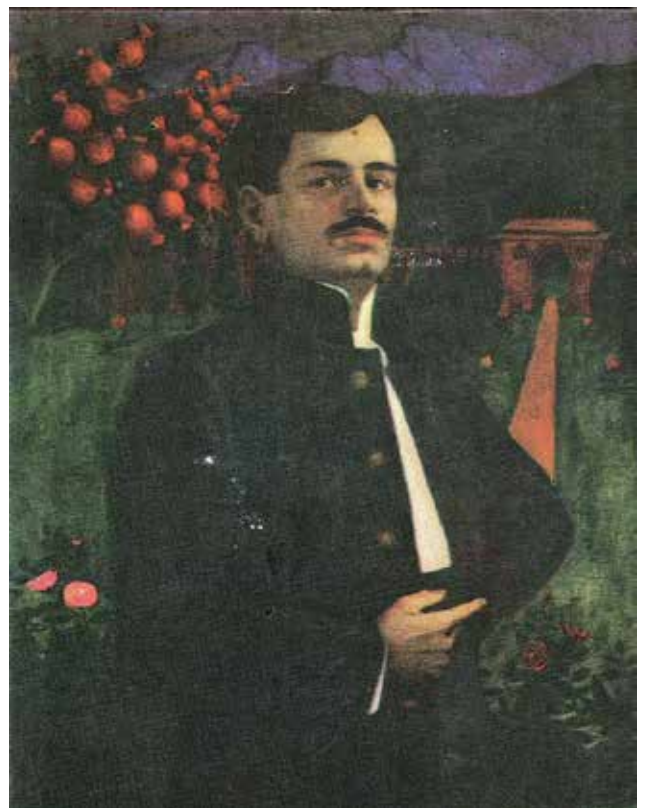
ამავე მოსაზრებას იზიარებდა დავით კაკაბაძის თანამედროვე და მეგობარი ლადო გუდიაშვილი – „დაკვირვებულ თვალს კარგად შეუძლია შეამჩნიოს, რომ ეს სურათები არ ჰგვანან ჩვეულებრივ აბსტრაქტულ ნამუშევრებს, არც ფერით, არც კომპოზიციით. მე, მაგალითად, მათშიც ვგრძნობ საქართველოს მინა-წყალს, ზეცას, ჰაერს, კოლორიტს“.

მართლაც ეს ორი ელემენტი – თანამედროვეობის უმაღლესი ხარისხი და ეროვნულობა – განსაზღვრავს დავით კაკაბაძის ხელოვნების უნიკალურობას და მის ადგილს თანამედროვე ხელოვნების ისტორიაში. დავით კაკაბაძე სცდება მხოლოდ ქართულ სივრცეს და იგი მთელი მსოფლიო ხელოვნების მონაპოვარია. იგი სცდება ეროვნულ, პროვინციულ ჩაკეტილობასა და დასავლეთისა და აღმოსავლეთის კულტურათა სინთეზს წარმოადგენს.

მიშელ სეიფორი, აბსტრაქტული ხელოვნების ერთ-ერთი პირველი მკვლევართაგანი, თავის „აბსტრაქტული ხელოვნების ლექსიკონში“ მიმოიხილავს ყველა იმ მხატვარს, რომელიც ამა თუ იმ თვისებათა გამო ორიგინალურობითა და თვითმყოფადობით გამოირჩეოდა აბსტრაქტული ხელოვნების გარიჟრაჟზე და მათ შორის ჩვენს თანამემამულეს – დავით კაკაბაძესაც მოიხსენიებს. ავტორი თავის მიმოხილვას კაკაბაძის შესახებ ამ სიტყვებით ასრულებს: „მისი დღევანდელი ადგილსამყოფელი უცნობია“.

სამწუხაროდ, 1928 წელს პარიზიდან სამშობლოში დაბრუნებული დავით კაკაბაძისთვის შეუძლებელი აღმოჩნდა მოღვაწეობა იმ მიმართულებით გაეგრძელებინა, რომლითაც მიდიოდა დასავლეთის ხელოვნება. 1928 წლის მაისში თბილისში, სასტუმრო „ორიანტში“, იმართება ხელოვანის ნამუშევართა გამოფენა. გამოფენასთან დაკავშირებულ რეცენზიებში ერთხმად აღნიშნავდნენ, რომ დავით კაკაბაძის მაგალითზე კარგად გამოჩნდა ის, თუ როგორ ჩიხში მოექცა დასავლეთ ევროპული ხელოვნება და ურჩევდნენ მხატვარს გადართულიყო წარმოებაზე, სადაც მისი მიღწევები ფუნქციურ დატვირთვას მიიღებდნენ. სამწუხაროდ, საბჭოთა იდეოლოგიის გამო სამშობლოში ჯეროვანი შეფასება ვერ მიეცათ სწორედ იმ ნამუშევრებს, რომლებიც თანამედროვე ხელოვნების მოღვაწეთა ინტერესს იმსახურებდნენ.

კაკაბაძე იძულებული გახდა დაჰყოლოდა ოფიციალური პრესის მოთხოვნას, რომელიც საბჭოეთის იდეოლოგთა შეხედულებებს აჟღერებდა და თავისი

დავით კაკაბაძე, ავტობორტრეტი ბროწეულებით, 1913

თეატრისა და კინოს ესკიზები: „დაკარგული სამოთხე“, 1933; „ნინოშვილის გურია“, 1934

ნიჭი, ოსტატობა, გემოვნება და გამოცდილება თეატრისა და კინოს სფეროში გადაიტანა. სწორედ 1928 წლის მაისში მოწყობილ ამ საბედისწერო გამოფენაზე მიიღო დავით კაკაბაძემ კოტე მარჯანიშვილისგან თანამშრომლობის შეთავაზება. აქედან იწყება მისი წარმატებული მოღვაწეობა როგორც თეატრის, ოპერისა და კინოს მხატვრის. პირველი სპექტაკლი, „ჰოპლა, ჩვენ ვცოცხლობთ“, უკვე 1929 წელს დაიდგა ქუთაისში. დავით კაკაბაძე აფორმებს ასევე დავით რონდელის ყველასათვის საყვარელ მხატვრულ ფილმს „დაკარგული სამოთხე“ (1937).

სასტუმრო „ორიანტი“ გამართული გამოფენა კიდევ იმით აღმოჩნდა საბედისწერო, რომ მან განსაზღვრა შემოქმედის ტრაგიკული ბედი. მიუხედავად იმისა, რომ კაკაბაძე აღარასდროს მიბრუნებია აბსტრაქტულ მხატვრობას, მას სიცოცხლის ბოლომდე არ მოსცილებია ფორმალისტის სახელი, რის გამოც დაითხოვეს კიდევ სამხატვრო აკადემიიდან 1948 წელს. ასევე ეს იყო დავით კაკაბაძის უკანასკნელი პერსონალური გამოფენა, მოწყობილი მის სიცოცხლეში.

სასტუმრო „ორიანტი“ რუსთაველზე, პარლამენტის შენობის წინ იდგა, მოგვიანებით აქ „მხატვრის სახლი“ განთავსდა. შენობა თბილისის ომის დროს დაინვა.

საოცარი ემოციურობა და ამავე დროს სწრაფვა გონის პრიმატისა და სამყაროს მეცნიერული აღქმისკენ; ბუნების მოვლენების შესწავლის დაუოკებელი სურვილი და ამ მოვლენების განზოგადებული, ზოგჯერ კი აბსტრაჰირებული გადმოცემის უნარი; თანმიმდევრულობა, მიზანსწრაფულობა და უკომპრომისობა; განსხვავებული ტექნიკისა და მხატვრული გამოხატვის ფორმების მრავალფეროვნება, საერთო შემოქმედებითი ხაზიდან გადახვევის გარეშე დასრულებულობის უმაღლესი ხარისხი – აი, ეს არის ძალიან მოკლედ დავით კაკაბაძის შემოქმედების კრედო და არსი.

ამ მიდგომით აიხსნება ის, რომ ჩვეულებრივ დავით კაკაბაძე ქმნის ნაწარმოებთა სერიებს, რომლებშიც ერთი და იმავე თემის სხვადასხვა ვარიაციებია წარმოდგენილი, თუმცა თითოეული ნამუშევარი თავისთავად დასრულებული და სრულყოფილია.

მხატვრის ეს დამოკიდებულება განსაზღვრავს იმასაც, რომ დავით კაკაბაძის მთელი მოღვაწეობა მუდმივ ძიებასთან, ზრდასთან, პროგრესთან არის დაკავშირებული. 1909-1918 წლებში პეტროგრადში, დიმიტრიევ-კავკაზსკის სახელოსნოში ხატვის დაუფლებას იგი უთავსებს უნივერსიტეტში ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე სწავლას. პეტროგრადში ინტერესდება კაკაბაძე საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებით, იმ მიღწევებით, რომლებიც მე-20 საუკუნის ტექნიკურ რევოლუციას დაედო საფუძვლად. მთელი შემოქმედების მანძილზე მეცნიერული მიდგომა, მსჯელობა და ექსპერიმენტი იქნება არსებითი კაკაბაძისთვის. პეტროგრადშივე ყალიბდება მისი მხატვრული გემოვნება. 1914 წლის რუსეთი ცნობილია ლარიონოვის, გონჩაროვას, რუს ფუტურისტთა გამოფენებით, ტატლინის პირველი რელიეფებით, მალევიჩის ალოგიკური პერიოდით. ეს მრავალფეროვნება არ ხიბლავდა ახალგაზრდა შემოქმედს, რომელიც წერდა, რომ რუსეთში გავრცელებული უამრავი დეკლარაციები, ხშირად რომელიმე „იზმით“ დაბოლოებული ევროპული მოწინავე ხელოვნების რომელიმე მიღწევის განმეორებას წარმოადგენდა. ასეთ მრავალფეროვან გარემოში იგი ერთიანდება რუსული ავანგარდის თვალსაჩინო წარმომადგენლის – პაველ ფილონოვის თაოსნობით შექმნილ კავშირში „გაკეთებული სურათები“ (Сделанные картины), სადაც უპირატესობა ენიჭება ხაზს, ორგანულობას, ინტელექტს, სურათის დასრულებულობას და „გაკეთებულობას“. დავით კაკაბაძის თითოეულ ნამუშევარში, იქნება ეს მისი პორტრეტები, იმერული პეიზაჟები თუ აბსტრაქტული

დავით კაკაბაძე, კუბისტური კომპოზიცია, 1920

კ. მალევიჩი, ტორსი, 1928-1929

ვ. ტატლინი, III ინტერნაციონალის მონუმენტის მოდელი, 1919-1920

ანრი მათისი, ცეკვა, 1909-1910

ფოვიზმი (les Fauves) მიმდინარეობდა თანამედროვე ხელოვნებაში 1904-1908 წლებში. მიმდინარეობს ფრანგული სიტყვიდან „გარეული მხეცები“. მისი წარმომადგენლები უპირატესობას ანიჭებდნენ ფერწერულობასა და მჭახე ფერებს. ფოვიზმის წამყვანი წევრები იყვნენ ჰენრი მათისი და ანდრე დერენი. სახელი ფოვიზმი ხმარებაში შემოვიდა მას შემდეგ, რაც 1905 წელს პარიზში, Salon d'Automne-ში შემდგომში ფოვისტებად ცნობილი მხატვრების ნამუშევართა გამოფენის დათვალიერებისას, ერთ-ერთმა კრიტიკოსმა შესძახა: „ღონატელო გარეულ მხეცებში“.

პაბლო პიკასო, კოლაჟი, 1912

ტერმინი კოლაჟი მოდის ფრანგული სიტყვიდან coller, რაც მიწებებას ნიშნავს. კუბისტებმა, კერძოდ კი, ბრაკმა და პიკასომ, პირველებმა გამოიყენეს არამხატვრული მასალა – ქვიშა, ნახერხი, გაზეთი, სავარძლის საზურგე და ა.შ. თავისი ნამუშევრების, კოლაჟების შესაქმნელად. ეს ზედაპირს ანიჭებდა მატერიალურ ფაქტურას, რისი საშუალებითაც დახატული ფორმები მხატვრულად უფრო რეალური იყო, ვიდრე იმიტირებული. კოლაჟისა და განსხვავებული მასალის გამოყენებით კუბისტებმა საგნები აბსტრაქციამდე დაიყვანეს, დაამუშავეს ისინი ექსპრესიულად და კონსტრუქციულად ერთდროულად. მათ მიერ შექმნილი ნამუშევარი უფრო სიმბოლოს წარმოადგენდა, ვიდრე ხილული ფაქტის წარმოჩენას.

ფორმები, ჩარჩოიანად ყველა დეტალი ბოლომდე გააზრებული და დასრულებულია. კაკაბადის ლათინურშრიფტიანი წარწერაც კი ნამუშევრის შემადგენელ ნაწილად წარმოგვიდგება.

თანამედროვე ხელოვნების მიღწევათა გასაცნობად დავით კაკაბაძე რუსეთის შემდგომ პარიზში მიემგზავრება, სადაც რჩება კიდეც 1920-1927 წლებში. 20-იანი წლების პარიზი მსოფლიო ხელოვნების ცენტრად გვევლინება. აქ იკრიბებოდნენ ხელოვნების მოწინავე წარმომადგენლები, აწყობდნენ გამოფენებს, უზიარებდნენ ერთმანეთს გამოცდილებებს, აყალიბებდნენ მიმდინარეობებს, აქვეყნებდნენ მანიფესტებს. მხატვრისთვის პარიზი იყო საუკეთესო სკოლა ხელოვნების შესასწავლად და ლადო გუდიაშვილი იხსენებს კიდეც თავის მოგონებებში, როგორ ურჩიეს მას და დავითს აკადემიაში არ ჩაებარებინათ, დარჩენილიყვნენ პარიზში, თვალი ედევნებინათ მხატვრული მიმდინარეობებისთვის, ემუშავათ დამოუკიდებლად, მონაწილეობა მიეღოთ გამოფენებში.

რა სურათი ხვდება პარიზში ჩასულ კაკაბაძეს? ფოვიზმი და კუბიზმი უკვე გარდასული ეტაპია. ხდება კუბიზმის მიღწევათა თავისებური გადამღერება განსხვავებული მიმდინარეობების მხატვრებთან. კუბიზმის გავლენამ მოიცვა მთელი მსოფლიო, პლასტიკური ხელოვნების ყველა დარგი. პარიზი იცნობს ექსპრესიონისტთა ნამუშევრებს, შექმნილია პირველი აბსტრაქტული კომპოზიციები, გამოქვეყნებულია ფუტურისტული და სიურეალისტური მანიფესტები.

პარიზში ყოფნისას, 1920-1927 წლებში, კაკაბაძე ასრულებს განსხვავებულ კომპოზიციათა სერიებს, რომლებშიც ასახვა ჰპოვა პარიზში მიღებულმა გამოცდილებამ. ასეთია მისი კუბისტური, ბრეტანისა და აბსტრაქტულ ფორმათა სერიები, კონსტრუქციულ-დეკორატიული კომპოზიციები.

დავით კაკაბაძის შემოქმედების ორი უმნიშვნელოვანესი თეზისი – სურათი უნდა იყოს მუდამ გაკეთებული და ცხოვრების რიტმი უნდა აისახებოდეს ნებისმიერ ნამუშევარში – ყველაზე სრულყოფილ გამოხატულებას პოულობს პარიზში შესრულებულ, 1924-1925 წლების კონსტრუქციულ-დეკორატიულ კომპოზიციებში, რომელთაც ასევე კოლაჟებად მოიხსენიებენ.

დავით კაკაბაძის ბრეტანული პეიზაჟები, 1921

კოლაჟს მიმართავდა თანამედროვე მხატვრობის თითქმის ყველა მიმდინარეობა. კოლაჟი გახდა სიმბოლო იმ რევოლუციისა, რომელსაც ადგილი ჰქონდა მე-20 საუკუნის დასაწყისის ხელოვნებაში. ფუტურისტები იყენებდნენ კოლაჟს, რათა გადმოეცათ თავიანთი პროტესტი პოლიტიკურ თუ სოციალურ ფასეულობათა მიმართ. რუსული ავანგარდი მიმართავდა ფოტომონტაჟს – კოლაჟის ნაირსახეობას, ახალი, „პროგრესული“ ნყობის მიმართ თავისი დამოკიდებულების გამოსახატად; სიურეალისტები – ქვეცნობიერის გადმოსაცემად და ა.შ.

დავით კაკაბაძის კოლაჟები სცდება კოლაჟის ტრადიციულ გაგებას, მასთან ირღვევა სასურათო ზედაპირის ტრადიციული სიბრტყოვანი ხასიათი და გამოირჩევა დინამიკურობითა და სასიცოცხლო ტემპით.

ახალი ეპოქა ახლებურ ხელოვნებას და გამოსახვის ახლებურ საშუალებებს საჭიროებდა. მას აღარ აკმაყოფილებდა აღწერითი ხასიათის ნამუშევრები. თანამედროვე ხელოვნების

დავით კაკაბაძე, კონსტრუქციულ-დეკორატიული კოლაჟები, 1924

დავით კაკაბაძე, აბსტრაქტული კომპოზიცია, 1926

ნიმუშს თანამედროვე ცხოვრება, მისი რიტმი, დინამიზმი უნდა გადმოეცა. ტექნიკური რეგოლაციის მიღწევებმა, წარმოებამ, მანქანებმა, ანუ „მაშინიზმმა“ – როგორც ამას კაკაბაძე უწოდებდა, შეცვალა არა მხოლოდ ცხოვრების სტილი და წესი, არამედ ადამიანთა აზროვნება, ფსიქიკა, აღქმის უნარი, სივრცის განცდა. ამაში უდიდესი როლი კინემატოგრაფმატ შეასრულა. თანამედროვე ეპოქის შესაბამისი დინამიკური სივრცის ექსპრესიის გადმოსაცემად კი სრულიად განსხვავებული ხერხები და ფორმები იყო საჭირო, ვიდრე ადრე: არქიტექტურაში წინა პლანზე მოდის რკინა-ბეტონის კონსტრუქციები; მინის მასობრივი გამოყენება და ყოველგვარი პლასტიკური ორნამენტის უარყოფა. ახალი დიზაინის საშუალება გახდა განათების შესაძლებლობანი. დავით კაკაბაძის კოლაჟებში ბრტყელი ზედაპირი ცოცხლდება ზედაპირის გაბრწყინვალეობითა და ფერის აქცენტებით. ამისთვის კი ყველაზე შესაფერისი მასალა ლითონი და მინაა. დავით კაკაბაძის კოლაჟებში გამოყენებულ მინას, სარკესა და ლითონის ელემენტებში ისევე აირეკლება მათ მიღმა მიმდინარე პროცესები – მოსიარულე ადამიანები, როგორც გროპიუსისა და მის ვან დერ როეს მიერ დაპროექტებულ ახალი სტილის შენობებში, რომლებიც გარედან ძირითადად მინის სარტყლით იფარებოდა, ხოლო ამ მინებში ირეკლებოდა თანამედროვე ცხოვრების რიტმი, რაც მუდმივ მოძრაობასა და დინამიზმს გადმოსცემდა გარშემო მდებარე სივრცეში.

დავით კაკაბაძე კარგად გრძნობს იმ ცვლილებებს, რომლებიც მის გარშემო ხდება და თვითონ, როგორც სულითა და ხორციით თანამედროვე, ნოვატორი ადამიანი, იწყებს ცდებს პლასტიკური რელიეფის სფეროში, რომელთა საშუალებითაც „შესაძლებელი ხდება კინემატოგრაფიული სურათის რელიეფით გაცოცხლება“. 1922-1923 წლებში ხელოვანი მუშაობს უსათვალსოვლო სტერეოკინოს გამოგონებაზე და აღწევს კიდევ დადებით შედეგებს, რის საფუძველზეც შესაძლებელი ხდება რიგ ნამყვან ქვეყნებში პატენტის მიღება. სამწუხაროდ, უსათვალსოვლო სტერეოკინოს სისტემის საექსპლოატაციოდ გამზადება საფრანგეთში ვერ მოხერხდა.

პარიზში შესრულებულ ნამუშევართა სერიებიდან უმეტესობა ნახევრადაბსტრაქტული და აბსტრაქტული კომპოზიციებია. რატომ მიმართავს დავით კაკაბაძე არაფიგურატიულ ხელოვნებას? რას წარმოადგენს მისთვის აბსტრაქცია? ხელოვანი მიიჩნევს, რომ სიუჟე-

დავით კაკაბაძე, ინდუსტრია, 1927

დავით კაკაბაძე, აბსტრაქტული კომპოზიცია, 1926

დავით კაკაბაძე, იმერული ნატურმორტი, 1919

ტი არ წარმოადგენს ნამუშევრის ღირებულების შემქმნელ ელემენტს, რადგანაც იგი არის „მოვლენათა კონკრეტული გამოსახულება“ და ხელოვნების ნიმუში „იმდენად უფრო ძლიერია, რამდენადაც ის გადმოგვცემს არაჩვეულებრივ და მოულოდნელ მოვლენებს“. იდეის გადმოცემა შეიძლება „ორგანიზაციულ და რიტმულ ნესებზე დამყარებული ფორმით“. ხელოვნების ნიმუში სწორედ შინაგანი ორგანიზაციითა და რიტმული წყობით ზემოქმედებს მაყურებელზე, როგორც „დამოუკიდებელი ობიექტური საგანი“. ხელოვნების მიზანი არის არა სამყაროს კოპირება, არამედ მისი შინაგანი სახის გადმოცემა.

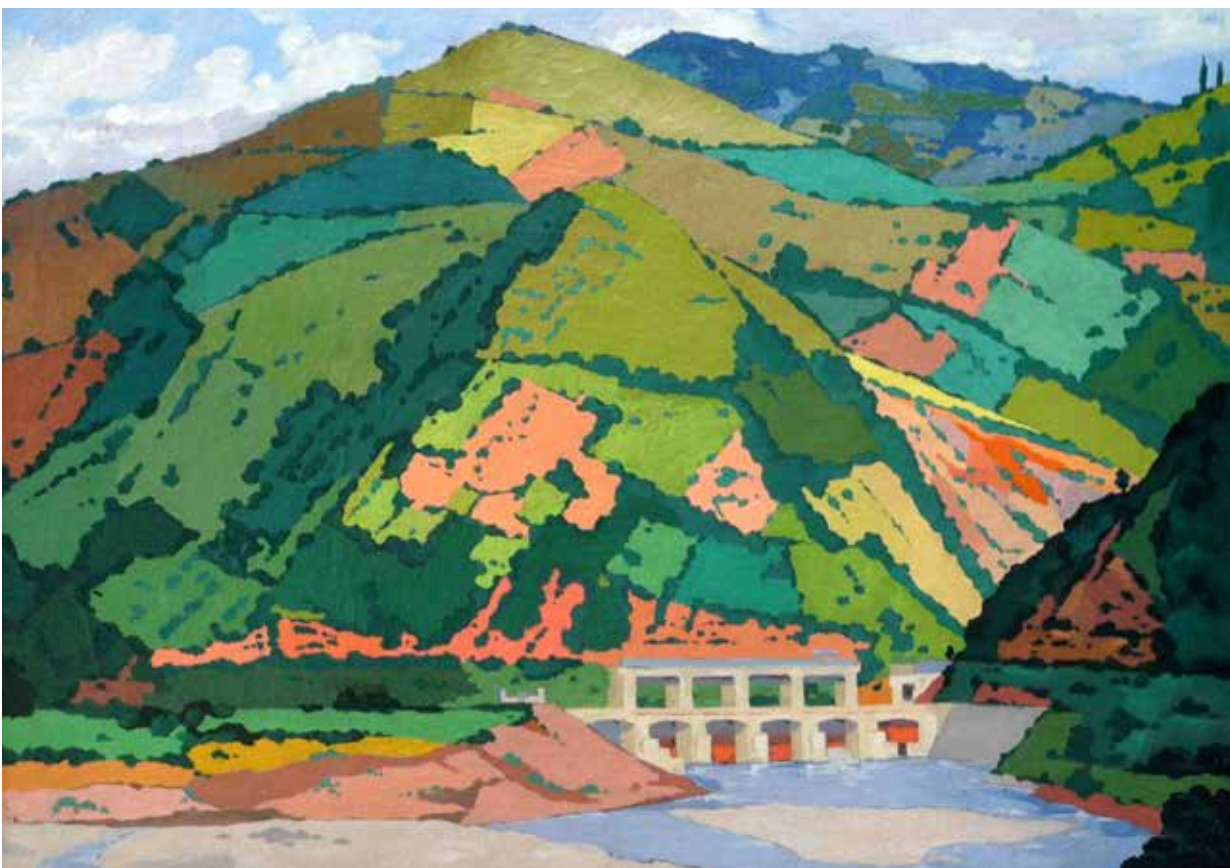
საინტერესოა, რომ თანამედროვე ეპოქის სულის ძლიერი განცდის მიუხედავად, დავით კაკაბაძეს ღრმად სწამს, რომ თითოეული ეპოქის კულტურას „ახსოვს წარსული, მაგრამ არა შეუცვლელი, არამედ სახეშეცვლილი, თანამედროვეობასთან თანხმობაში მოსული სახით“. ნოვატორობა მხატვრულ პროცესებში ტრადიციის ნაყოფიერი გაგრძელებაა და კაკაბაძის, როგორც ნოვატორისა და ექსპერიმენტატორის ხელოვნების საფუძველი სწორედ ქართული შუასაუკუნეების ხელოვნების და საქართველოს ღრმა ცოდნა და შემეცნებაა. კაკაბაძე თვლიდა, რომ თანამედროვე ქართული მხატვრობის შესაქმნელად აუცილებელია ძველი ქართული ხელოვნების, კულტურული დანატორის შესწავლა და ამ ცოდნის შეხამება მე-20 საუკუნის თანამედროვე ხელოვნების მონაპოვართან ფორმის დარგში. და მართლაც, დავით კაკაბაძე მშვენივრად იცნობს ქართულ ხელოვნებას, მას ეკუთვნის ფუნდამენტური კვლევა ქართულ ორნამენტზე, იგი არის ავტორი დოკუმენტური ფილმისა „საქართველოს მატერიალური კულტურის ძეგლები“, რომელიც, სამწუხაროდ, დაკარგულად ითვლება, ასევე ქართული ხელოვნების ძეგლების 300-ზე მეტი ფოტოსი, შესრულებული აქვს შუასაუკუნეების ქართული ფრესკებისა და მინიატურების ასლები.

დაბოლოს, არ შეიძლება კაკაბაძეზე საუბარი დავასრულოთ და არაფერი ვთქვათ მის იმერულ პეიზაჟებზე. მიუხედავად მისი მრავალმხრივი მიღწევებისა, დავით კაკაბაძის სახელის ხსენებისას პირველი, რაც თვალწინ წარმოგვიდგება, არის მისი მშობლიური იმერეთის პეიზაჟები. იმერეთი, როგორც ამას ლეო რჩეულიშვილი აღნიშნავს, კაკაბაძის „საკუთარი“ თემაა, შინაგანად მისთვის ახლობელი, მის მიერ ბოლომდე გააზრებული და სრულყოფილებამდე განცდილი. იმერულ პეიზაჟებს მხატვარი ჯერ კიდევ პარიზში წასვლამდე ასრულებს.

დავით კაკაბაძე, იმერეთი

მისი 1918 წლის „იმერეთი-დედაჩემი“, რომელიც პირველად „დიდების ტაძარში“ გამოიფინა 1919 წელს, არა კონკრეტულად დედის პორტრეტს, არამედ მშობელი დედის და მშობლიური პეიზაჟის განზოგადებულ ფერწერულ სახეს წარმოადგენს. „იმერეთი“ მხატვრის ესთეტიურ „გულის-ნადებათ უნდა ჩაითვალოს“, წერდა გრიგოლ რობაქიძე.

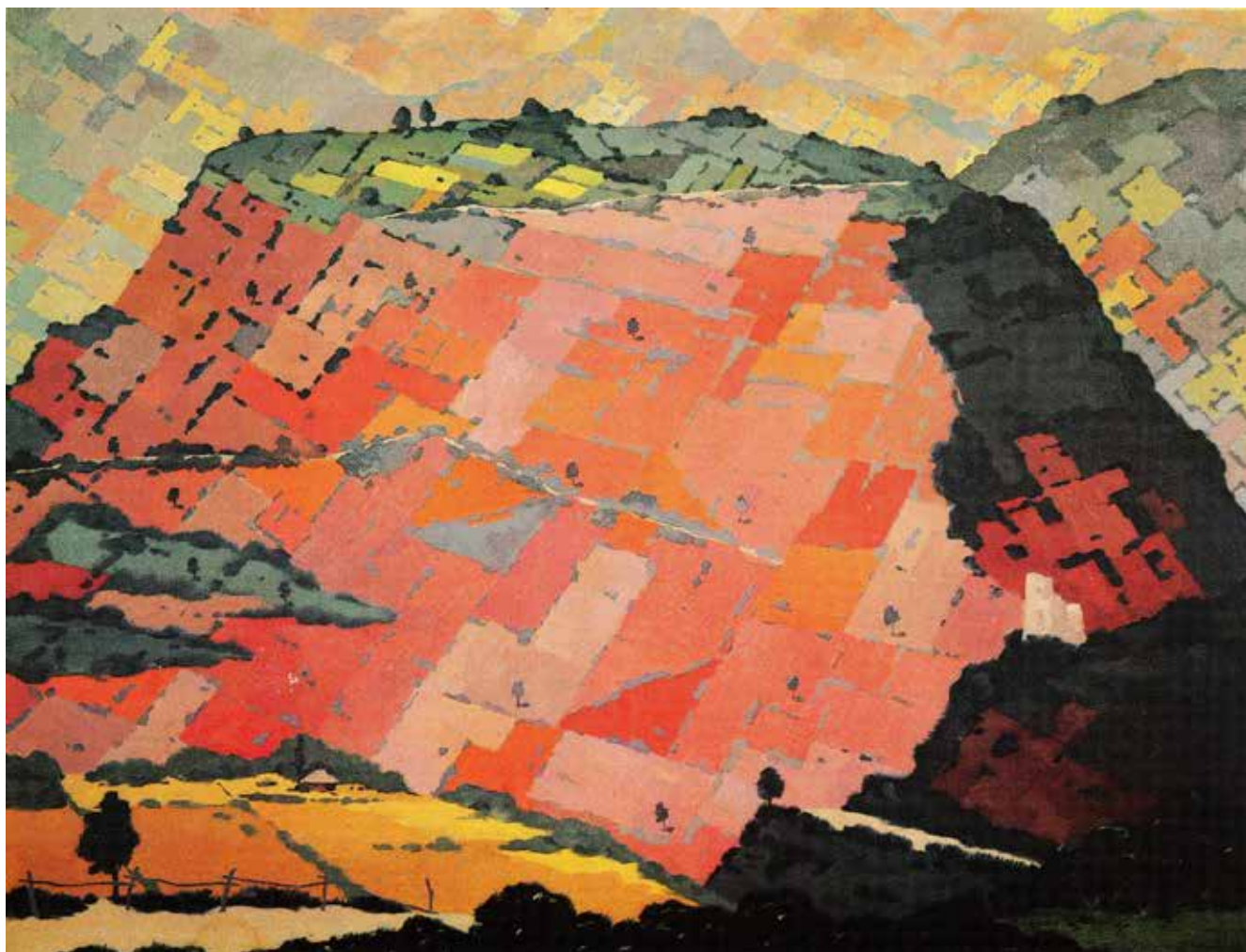
დავით კაკაბაძე, რიონის ველები, 1934

აკაკის საფლავი მთაწმინდაზე, ავტორი დავით კაკაბაძე

მიუხედავად იმისა, რომ იმერულ პეიზაჟებს ხელოვანი მოგვიანებით, 30-იან წლებშიც უბრუნდება, როდესაც მისი ფერთა გამა ბევრად უფრო ხალისიანი და თამამი ხდება, ეს ნამუშევრები, მაინც საერთო, იმერული პეიზაჟების სერიის განუყოფელი ნაწილია, სადაც დეკორატიულობის დიდი ხარისხი, ფერადოვანი ლაქები და სიბრტყეზე მათი განაწილება აბსტრაქტიზირების ზღვარზე მერყეობს. ამაში მდგომარეობს კაკაბაძის, როგორც ხელოვანის უკომპრომისობა. მიუხედავად იმ შევიწროებისა, რომელსაც

ფორმალისტის დამლის გამო ხელოვანი განიცდიდა 30-40-იან წლებში, დავით კაკაბაძე მაინც თავისი შემოქმედებითი კრედოს ერთგული დარჩა და მისი ნამუშევრები „მიტინგი“ თუ „რიონჭესი“, მიუხედავად სოციალისტური იდეოლოგიისათვის დამახასიათებელი თემატიკის შეტანისა ტრადიციულ იმერულ პეიზაჟებში, მაინც თანამედროვე ხელოვნების მოწინავე ნამუშევრებად გვევლინებიან და ვერ ჯდებათ სოციალისტური რეალიზმის ჩარჩოებში.

დავით კაკაბაძე, წითელი მთა, 1944

დავით კაკაბაძე დაიბადა იმერეთის სოფელ კუხში, ღარიბი გლეხის ოჯახში 1989 წელს. ქუთაისის გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ, 1910-1915 წლებში პეტერბურგის უნივერსიტეტში, ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე გააგრძელა სწავლა, პარალელურად კი ხატვას ეუფლება დიმიტრიევ-კავკაზსკის სახელოსნოში.

1948 წლის 12 ივნისს დავით კაკაბაძეს ათავისუფლებენ სამხატვრო აკადემიიდან, მიზეზით, რომ მან ვერ უზრუნველყო სტუდენტთა აღზრდა სოციალისტური მეთოდის საფუძველზე.

დავით კაკაბაძე გარდაიცვალა 1952 წლის 10 მაისს. დაკრძალეს ვაკის სასაფლაოზე, 1962 წელს კი გადაასვენეს დიდუბის პანთეონში.

1919 წლის 4 მაისს ახლანდელი სურათების ეროვნულ გალერეაში, მაშინდელ „დიდების ტაძარში“, გაიხსნა ქართველ მხატვართა გამოფენა, სადაც ქართული საზოგადოება პირველად გაეცნო დავით კაკაბაძის, ლადო გუდიაშვილის, შალვა ქიქოძის, ელენე ახვლედიანის და სხვათა შემოქმედებას. ვახტანგ კოტეტიშვილი მაღალ შეფასებას აძლევს გამოფენას და თავის წერილს ამთავრებს სიტყვებით: „ეს ქართული ხელოვნების დიდი გამარჯვებაა. ურწმუნოთ უნდა ნახონ „დიდების ტაძარი“, რომ დარწმუნდნენ ქართველი ერის შემოქმედებით სიძლიერეში“.

„დიდების ტაძარი“ – დღევანდელი ეროვნული გალერეა

ლხინი ჟამიანობისას

პიკინა მაყაშვილი

დავით ყიფიანი — თბილისის „დინამოს“ ყველა დროის ერთ-ერთი საუკეთესო ფეხბურთელი

ჩაატარეთ გამოკითხვა საქართველოში, თუ რა მოხდა 1981 წლის 13 მაისს, და დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ ჯანსაღი ფსიქიკის მქონე ადამიანთა უმრავლესობის პასუხი ერთნაირი იქნება. იმ დროს ეს რიცხვი ზუსტად ორ საზეიმო თარიღს შორის იყო მოქცეული – 1 მაისსა და 26 მაისს შორის. 1 მაისი ნორმალური ადამიანებისთვის იმდენად იყო ზეიმი, რამდენადაც შეიძლებოდა ყოფილიყო კიდევ ერთი უქმე დღე (თუ რა თქმა უნდა, მათ სადღესასწაულო აღლუმზე არ გაამწესებდა შრომითი კოლექტივის პარტკომი (ანუ პარტიული კომიტეტი)). 26 მაისს კი იმავე ნორმალურ ადამიანებს რომ მოეწყოთ დემონსტრაცია, ღმერთმა უწყის, სად ამოყოფინებდნენ თავს. დღეს კი ყველაფერი შეიცვალა: 1 მაისი კალენდარში სხვა დღეებივით გააშავეს, 26 მაისი კი წითლად გააფერადეს.

თავის მოტყუება არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ამ ზეიმის „ერთ-ჯერადობის“ მიუხედავად, 1981 წლის 13 მაისის ღამე გრძნობების

გამოხატვის სინრფელით, ემოციურობითა და საერთო ურთიერთ-კეთილგანწყობის ატმოსფეროთი ჭეშმარიტად სახალხო დღესასწაული იყო, რომელსაც თანაბრად იზიარებდა ყველა, განურჩევლად ეროვნებისა, სქესისა, რელიგიისა და ასაკისა – ერთი სიტყვით, მთელი საქართველო. ის, რისკენაც ასე ისწრაფვიან ჩვენი პოლიტიკოსები და რაც ასე სჭირდება საქართველოს, იმ საღამოს გააკეთა ფეხბურთმა.

თავისებური დრო იყო, შედარებით სტაბილური – ტყუილად არ დაარქვეს უძრაობის პერიოდი. მაშინ ხალხი ნაკლებად ღელავდა. თუ არ ჩავთვლით 1978 წელს გამართულ ქართული ენის სახელმწიფო სტატუსთან დაკავშირებულ სტუდენტურ დემონსტრაციას, ჩვენი ხალხი გრძნობებს ძირითადად სტადიონზე, საფეხბურთო მატჩების დროს გამოხატავდა. უფროს თაობას ეხსომება 70-იანი წლების ბოლოს ჩვენს სტადიონზე მომხდარი ინციდენტი: ლუგანსკის „ზარისთან“ მატჩის დასასრულს მსაჯის გადაწყვეტილების სამართლიანობაში დაეჭვებულმა მსაჯურებელთა ერთმა ნაწილმა ჯავრი წესრიგის დამცველებსა და მათ ავტოტექნიკაზე იყარა. მდგომარეობა იმდენად გართულდა, რომ გააფთრებული ბრბოს დასამშვიდებლად რესპუბლიკის მეთაური (ედუარდ შევარდნაძე) გადავიდა მოედანზე. ორიოდვე საათის განმავლობაში სიტუაცია სტადიონის მიმდებარე ტერიტორიაზე აბსოლუტურად უკონტროლო იყო, მაგრამ იქვე, ბორჯომის ქუჩის კუთხეში მდებარე საკომისიო თუ საიუველირო მაღაზიიდან რაიმე რომ წაეღო ვინმეს იმ ღამეს, არ მომხდა-

1978 წლის 14 აპრილს თბილისში ქართული ენის კონსტიტუციური სტატუსის შეცვლის საპასუხოდ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა თაოსნობით მრავალრიცხოვანი დემონსტრაცია გაიმართა. 1977 წელს ახალი საბჭოთა კონსტიტუციის შემოღების შემდეგ საბჭოთა ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა, რომ საბჭოთა კავშირში შემავალი რესპუბლიკების კონსტიტუციაში არსებული ჩანაწერი სახელმწიფო ენად მშობლიური ენის გამოცხადების შესახებ უნდა ამოღებულიყო. ამგვარად სსრკ-ის სახელმწიფო ენად მხოლოდ რუსული ენა რჩებოდა. ამ ინიციატივამ საქართველოს მოსახლეობაში მძლავრი პროტესტი გამოიწვია. ვითარება მხოლოდ მას შემდეგ განიმუხტა, რაც ედუარდ შევარდნაძემ შეძლო მოსკოვის ცენტრალური ხელისუფლების თავკაცების გადარწმუნება, რომ ახალ კონსტიტუციაში შენარჩუნებულიყო ქართული ენის სტატუსი. ე. შევარდნაძე დემონსტრანტების წინაშეც გამოვიდა უზენაესი საბჭოს შენობასთან და შეეცადა ხალხი დაეშოშმინებინა. ამ მოვლენების აღსანიშნავად 1990 წლიდან 14 აპრილი დედაენის დღედ აღინიშნება.

ვლადიმერ გუცაევის ფინტი და სახტად დარჩენილი მონინაალმდეგე

რა. 10 წლის შემდეგ კი, უფრო მძიმე პირობებში, რუსთაველი გამზირზე ტყვიების ზუზუნში, მაროდორებმა საკმაოდ მოითბეს ხელი სამხატვრო სალონისა და სხვა მაღაზიების საქონლით.

მაგრამ, ეტყობა, მაშინ მართლა „სხვა დრო“ იყო. რუსეთის იმპერიის ლიდერის, ბრეჟნევის მარაზმი ზენიტს აღწევს. დასავლეთის სახელმწიფოთა სათავეში კი მოდიან ახალი ხელმძღვანელები, რომლებიც მომავალში დიდ როლს შეასრულებენ თანამედროვე მსოფლიოს შექმნაში. ეს არის თეტჩერის პრემიერ-მინისტრობის მესამე წელიწადი და ის უახლოვდება „რკინის ლედის“ სტატუსს. ეს არის ფრანსუა მიტერანის პრეზიდენტობის პირველი წელიწადი და, რაც მთავარია, 80-ანი წლების პოპულარული პოლიტიკოსის – რონალდ რეიგანის მმართველობის დასაწყისი.

ახლა ბევრი რამ უცნაურად გვეჩვენება, მაშინ კი ხალხი ცენტრალური და რესპუბლიკური გაზეთების კითხვას მეოთხე გვერდიდან იწყებდა, სადაც სატელევიზიო პროგრამები და სპორტული ინფორმაცია იბეჭდებოდა და იშვიათად თუ გადახედავდა სხვა გვერდებს. ქართულენოვანი გაზეთებიდან ახალგაზრდებსა და მამაკაცებს შორის დიდი პოპულარობით სარგებლობდა „ლელო“, ხოლო შედარებით ასაკოვანი ქალბატონები განსაკუთრებული სიამოვნებით ეცნობოდნენ გაზეთ „თბილისის“ მეოთხე გვერდის სამგლოვიარო განცხადებებს.

მსოფლიოს 64-მა ქვეყანამ და მათ შორის, პირველ რიგში, აშშ-მ ბოიკოტი გამოუცხადა 1980 წლის მოსკოვის ოლიმპიურ თამაშებს და მასში მონაწილეობა არ მიიღეს. ეს პროტესტი უკავშირდებოდა 1979 წლის დეკემბერში საბჭოთა კავშირის ავღანეთში შეჭრას. სსრკ-ის ამ ქმედებების წინააღმდეგი იყო ისლამური სამყაროსა და ნატოს წამყვანი ქვეყნები.

თავისი პარადოქსები ჰქონდა ტელევიზიასაც. ყველაზე საინტერესო „გადაცემებად“ მხატვრული ფილმის დემონსტრაცია და სპორტული რეპორტაჟები მიაჩნდათ. დღეს ძნელი წარმოსადგენია, რომ მაშინდელ ერთადერთ ქართულ საინფორმაციო პროგრამას, „მომბეს“, მხოლოდ ამინდის პროგნოზისათვის უყურებდნენ, საკავშირო „Время“-ს კი – სპორტული ინფორმაციისთვის.

ხანდახან სპორტის მეშვეობით პოლიტიკურ ამბებსაც ვიგებდით. მოსკოვის ოლიმპიური თამაშების წყალობით უკვე კარგად ვიცოდით ავღანეთში საბჭოთა კავშირის ინტერესების ჭეშმარიტი არსი და ამ ინტერესების დაკმაყოფილების გზები. როგორც მაშინ ხუმრობდნენ, შეპირებული კომუნიზმის ნაცვლად, 1980 წელს მოსკოვში ოლიმპიური თამაშები ჩატარდაო, და ძალიან კომიკური იყო, როცა თამაშების დახურვის დღეს, მიუხედავად იმისა, რომ მას ძალიან ბევრმა ქვეყანამ ბოიკოტი გამოუცხადა, ხმაჩანყვეტილი საბჭოთა დიქტორები ეთერში გაჰყვიროდნენ: *Олимпиада удалась!* (ქართ.: ოლიმპიადა გამოვიდა!)

თამაშებზე დამაჯერებლად გაიმარჯვეს საბჭოელებმა, მაგრამ კურორტების საკმაოდ მოხდა: ხშირად უცხოელი სპორტსმენები შეჯიბრზე მოსახვედრად ტაქსით სარგებლობდნენ, ანდა უარესი – შუბის მტყორცნელთა ასპარეზობისას, როგორც კი საბჭოთა სპორტსმენი გადიოდა არენაზე, იღებოდა „ლუჟნიკების“ სტადიონის ჭიშკარი, რომ შედეგზე ჰაერის ნაკადს ემოქმედა.

რაც შეეხება სპორტულ რეპორტაჟებს, მათი ნახვის შანსი მხოლოდ მაშინ გვქონდა, როცა საბჭოელებიც მონაწილეობდნენ. გამონაკლისს მხოლოდ ფეხბურთის მსოფლიო ჩემპიონატები წარმოადგენდა. ეკრანს

მიღმა რჩებოდა ძალიან პოპულარული ევროპული საკლუბო ტურნირები. ამ ტურნირების სანცისი ეტაპის თამაშების ტრანსლაცია რეგულარულად ხდებოდა სხვადასხვა ქვეყანაში, ხოლო ფინალურ მატჩებს 50-60 ქვეყანა უყურებდა. სამწუხაროდ, მათ შორის არ იყო **Сверх-держава** საბჭოთა კავშირი, მაგრამ ქართველთა გასახარად თავის გულშემატკივრებს თურქეთი აკმაყოფილებდა და 70-იანი წლების შუახანებში, აპრილის ბოლოდან მაისის შუა რიცხვებამდე, ოთხშაბათობით, საღამოს 7-8 საათიდან თბილისიდან იწყებდნენ გასვლას ფეხბურთის გულშემატკივრებით სავსე მსუბუქი მანქანები. მოგზაურობის საბოლოო პუნქტი ყველაზე ხშირად პანტინანის შემოგარენი და ის ადგილები იყო, სადაც რის ვაივაგლახით ხდებოდა თურქული სატელევიზიო პროგრამების მიღება.

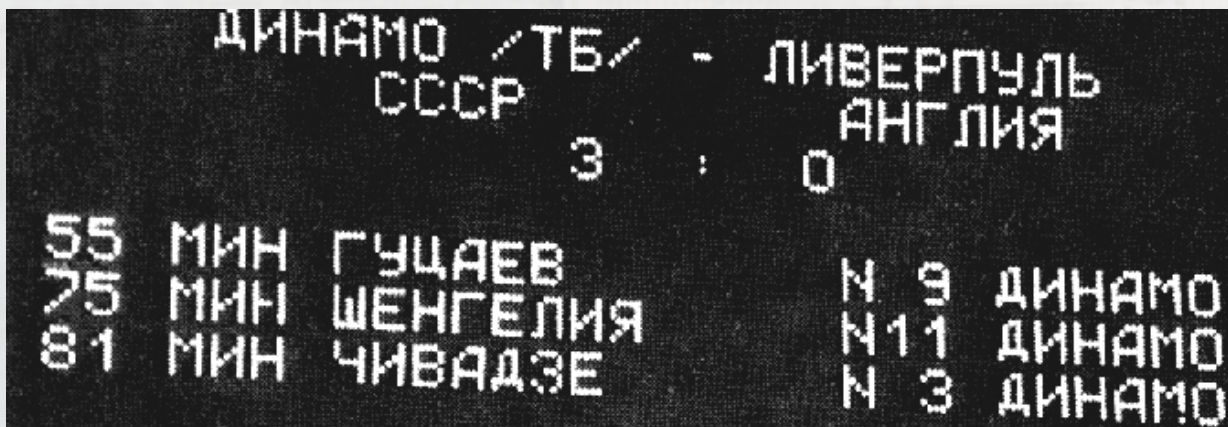
შავ-თეთრი გამოსახულების დაბალი ხარისხისა და ტელევიზორის დინამიკების კოლორი-ტული აქცენტის მიუხედავად, ხანდახან პანტინანში უფრო მეტი მაყურებელი იყრიდა თავს, ვიდრე სტადიონზე, სადაც მატჩი მიმდინარეობდა. მიდიოდნენ თბილისელები „ბარსელონას“ და „იუვენტუსის“, „ბაიერნის“ და „ჰამბურგის“, „ლივერპულის“ და „რეალის“ სანახავად. ჩამოდიოდნენ გვიან ღამით და მეორე დილას სამსახურებსა და სასწავლებლების დერეფნებში უყვებოდნენ ამხანაგებს კრუიფსა და ბეკენბაუერზე, კიგანსა და რუმენიგზე, როსიზე, პლატინიზე, შუსტერზე, რამზე და სხვებზე. შემდეგ საუბარი, ბუნებრივია, „დინამოზე“ გადადიოდა და გული სწყდებოდათ, რომ ასეთი მაღალი პოტენციალის გუნდი ევროპაში ჯერ-ჯერობით ვერაფერს ახერხებდა. შედარებები დაახლოებით ასეთი იყო: ჩივაძე – ბეკენბაუერი, ხინჩაგაშვილი – საიმედოობის გარანტი, დარასელია – გუნდის მოტორი, სულაქველიძე – პროფესიონალი, რომელსაც ევროპის ნებისმიერი კლუბი აიყვანდა, გუცაევი – მისი დონის ფლანგი ევროპაში უბრალოდ არ არსებობდა, შენგელია – მიუღერი, ყიფიანი – თვითონ იყო ეტალონი, რომელსაც სხვები ედრებოდნენ.

დიდი ბატალიები იმართებოდა ვერისა და მუშტაიდის პარკების გულშემატკივართა არაოფიციალურ კლუბებში. კამათობდნენ მანუჩარ მანაიძის გამო: სჭირდებოდა თუ არა გუნდს მისი თამაშის მანერა? ჩელებადე სჯობდა თუ შენგელია? მერე მივიდოდა ვინმე „სუპერზნატოკი“ და „ფარსადანოვიჩის“ გააკრიტიკებდა იმის გამო, რომ გუშინდელ მატჩ-

ში „ბიჭები ჩერესჩურ გრძელი „შიპებით“ გაიყვანა ნამიან მინდორზე“ ანდა „საშა იმიტომ იყო მძიმე გუშინ, რომ დიღმის ბაზაზე დიღამდე კითხულობდა“. ასე გრძელდებოდა დილიდან საღამომდე, მომავალ მატჩებამდე და მერე ისევ თავიდან. ამასობაში კი გუნდის კლასი აშკარად მალღებოდა – გაიზარდა თამაშის ხარისხი, ფეხბურთელები თავდაჯერებულები გახდნენ. ეს იყო ნამდვილი პროფესიონალების გუნდი, რომლის თამაში მაღალი ორგანიზებულობით გამოირჩეოდა. „დინამოს“ აღმასვლა 1976 წელს დაიწყო, როცა მთავარ მწვრთნელად „ფარსადანოვიჩი“ – ნოდარ ახალკაცი დაინიშნა.

იმავე წელს დასრულდა „დინამოს“ სტადიონის რეკონსტრუქცია და ქართული აბსურდის საუკეთესო ტრადიციებში მას ლენინის სახელი მიანიჭეს. მაგრამ სახელს ვინ ჩიოდა, როცა გუნდი თამაშობდა და მაყურებელიც დადიოდა მათ სანახავად. 1976 წლიდან „დინამოს“ წინსვლა აშკარა იყო: იმ წელს ორ გათამაშებაში – 2 ბრინჯაო და პირველად გუნდის ისტორიაში საბჭოთა კავშირის თასი; 1977 წელს – ვერცხლი; 1978 წელს – ჩემპიონობა; 1979 წელს – ისევ თასი; 1980 წელს – თასის ფინალი. ასეთი სტაბილურობით „დინამოს“ ვერც ერთი თაობა ვერ დაიკვებინდა. საკავშირო არენა დაპყრობილი იყო; რჩებოდა ევროტურნირები, რომლებშიც ჩვენების ყველაზე მაღალი მიღწევა 1/8 ფინალში გასვლა იყო. ტურნირები, რომლის მატჩებზე თბილისის სტადიონზე საშუალოდ 80 ათასი მაყურებელი დადიოდა და ორჯერ მეტი უბილეთობის გამო გარეთ რჩებოდა. იმ პერიოდში გუნდს საბჭოთა კავშირში ყველაზე დიდი აუდიტორია ჰყავდა და ბილეთს კი არა, წლიურ აბონემენტსაც კი მხოლოდ ჩანცობით თუ იშოვიდი.

საერთო არასახარბიელო შედეგების მიუხედავად, „დინამოს“ ამ ტურნირებში დიდი გუნდებიც დაუმარცხებია და, რაც მთავარია, დიდი თამაში უჩვენებია. პირველი ასეთი გამარჯვება მილანში იზეიმეს, „ინტერთან“, უკვე მობერებული ფაკეტის გუნდთან 1977 წლის 14 სექტემბერს, მაგრამ მას თავისი მნიშვნელობით აღემატებოდა 1979 წელს დიდი ანგარიშით გამარჯვება მსოფლიოს ყველა დროის ერთ-ერთ საუკეთესო გუნდთან – „ლივერპულთან“.

ნოდარ ახალკაცი

ასეთი დონის გუნდის დამარცხების შემდეგ ბუნებრივია გაგიჩნდეს გარკვეული პრეტენზიები, მაგრამ ბედის ირონიით კენჭისყრამ „დინამოს“ მეტოქედ კვლავ სუპერკლუბი – „ჰამბურგი“ არგუნა. ნახევარი წლის შემდეგ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ნაკრები ევროპის ჩემპიონი გახდა და გუნდის ნახევარს ჰამბურგელები შეადგენდნენ. მათ გარდა კლუბში თამაშობდნენ იუგოსლაველი ბულიანი და ევროპის საუკეთესო ფეხბურთელი, „მიკი მაუსად“ მონათლული ინგლისელი კევინ კიგანი. ასეთ კლუბთან დამარცხდნენ დინამოელები, მაგრამ ამ დამარცხებამ როგორც მათ, ისე მათ გულშემატკივრებს ბევრი რამ ასწავლა.

გავიდა ერთი წელი და „დინამო“ თასების თასის გათამაშებაში ჩაება. პირველი მეტოქე – „კასტორია“ საბერძნეთიდან, რა თქმა უნდა, დიდ თავსატეხს არ წარმოადგენდა, ასეც მოხდა. თამაშს ტყიბულის სასტუმროს ჰოლში ვუყურებ. მაყურებელთა შორის ერთი მოსკოველიცაა, რომელიც ქართველებთან ერთად გულშემატკივრობს ჩვენებს. „დინამოს“ გამარჯვების შემდეგ აჩვენებენ მოსკოვის „დინამოს“ თამაშს, რომლებიც ბელგიელებთან მარცხდებიან. მოსკოველი მარცხზე უფრო იმან გაამწარა, რომ ქართველები აღფრთოვანებით შევხვდით მისი გუნდის დამარცხებას. გაოგნებული რუსი სირბილით გაეშურა თავისი ნომრისკენ, საქართველომ კი, კიდევ ერთი მტერი შეიძინა.

შემდეგი მეტოქე კიდევ უფრო სუსტია – ირლანდიური „ვოტერფორდი“. ყოველგვარი პრობლემების გარეშე პირველად გავდივართ მეოთხედფინალში. ეს უკვე წინსვლაა, თუმცა

უმნიშვნელო. ფეხბურთელები ისვენებენ გაზაფხულამდე. თამაშიდან ერთი თვის შემდეგ კი მსოფლიოს შოკს ჰგვრის XX საუკუნის ყველაზე უაზრო დანაშაული – კლავენ ჯონ ლენონს.

დადგა 1981 წელი. მომავალი მეტოქე ინგლისური „ვესტ ჰემია“. აი იქ კი გულშემატკივრებს შიში უჩნდებათ. მეტოქის სიძლიერის გარდა შიშის საფუძველს ზრდის ე.წ. გაზაფხულის სინდრომი – სათამაშო პრაქტიკის უქონლობა. ინგლისში გახურებული სეზონია, ჩვენთან კი ჩემპიონატი არც კი დაწყებულა, თუმცა მეორე მხრივ, „დინამოს“ 13 (!) მოთამაშე საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა ნაკრებშია მინვეული. ლონდონში ჩატარებული პირველი მატჩის შედეგისა და ჩვენების თამაშის ხარისხის მიხედვით ცხადი ხდება – საქართველო რამდენიმე თვე მხოლოდ ფეხბურთით იცხოვრებს და რომ „დინამოს“ შესწევს ძალა თასს დაეუფლოს. რჩებოდა შესაძლებლობის მატერიალიზაცია.

აღარ შეგანუხებთ „ფეინოორდთან“ ჩატარებული ნახევარფინალის პერიპეტიებით. შეგახსენებთ იმდროინდელი მსოფლიო ჩემპიონის – არგენტინის მწვრთნელის, მენოტის სიტყვებს პირველი ნახევარფინალების შემდეგ: „კარლ ცაისს“ ფინალში გასვლის მეტი შანსი აქვს, ვიდრე „ბენფიკას“, ფინალს კი მოიგებს ევროპის უძლიერესი კლუბი თბილისიდან“. შეგახსენებთ, რა დაძაბულ ვითარებაში ჩატარდა განმეორებითი მატჩი ჰოლანდიაში: ტრავმების გარდა, „დინამოს“ არ ჩაუთვალეს 3 გოლი და არ მისცეს 2 პენალტი.

ფინალის წინ გულშემატკივრები ისე გავთავხედდით, რომ ვამბობდით, სჯობდა ფინალში „ბენფიკა“ შეგვხვედროდა, გამარჯვება უფრო სახელოვანი იქნებოდაო. „კარლ ცაისი“ რომ ვერ დაგვამარცხებდა, ვიცოდით, უბრალოდ გვეშინოდა „დინამოს“ შემთხვევით არ წაეგო.

საერთოდ, სპორტსმენები გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკიდან მსოფლიოში ცნობილი იყვნენ თავიანთი მაღალი შედეგებით სპორტის ე.წ. ჰორმონალურ სახეობებში: მძლეოსნობაში, ცურვაში, ნიჩბოსნობაში და ა.შ. ამ სახეობებში კარგად შენიღბული დოპინგით ბევრის მიღწევა შეიძლებოდა. სულ სხვაა სპორტის სათამაშო სახეები, სადაც წარმატების მიღწევა მხოლოდ ათლეტიზმის და ფიზიკური მომზადების ხარჯზე, მაღალი ტექნიკისა და იმპროვიზაციის უნარის გარეშე ძალიან ძნელია.

კოტე მახარაძე

1981 წლის 13 მაისს ფინალური თამაში იმდენჯერ გადაიკა ჩვენი ტელევიზიით, რომ ახალს ვერაფერს დავამატებ. „დინამომ“ კიდეც ერთხელ დაუმტკიცა ევროპას მაღალი ესთეტიკური ფეხბურთის უპირატესობა მშრალ პრაქტიციზმთან შედარებით. გულსატკენი იყო, რომ ფინალს მხოლოდ 9 ათასი მაყურებელი დაესწრო (ამაზე ნაკლები მაყურებელი თასების თასის ფინალს მხოლოდ ერთხელ ჰყავდა). ამის მიზეზი, ალბათ, ის იყო, რომ ორივე გუნდი სოციალისტური ქვეყნებიდან იყო. წარმოიდგინეთ, ფინალში რომ ინგლისური კლუბი გასულიყო – 9 ათასზე მეტი მართო ბრიტანელი ჩავიდოდა დიუსელდორფში.

ძნელია, არ გაიხსენო ამ მატჩის კომენტატორი – კოტე მახარაძე, რომელსაც მთელი საბჭოთა კავშირისთვის რუსულად მიჰყავდა რეპორტაჟი და რომელიც ჩვეული გულმოდგინებით გამოთქვამდა უცხოელი ფეხბურთელების გვარებს და ყველაზე კრიტიკულ მომენტშიც კი არ ავიწყებოდა გერმანელების სახელითა და გვართ მოხსენიება: ჰანს-ულრიხ გრაპენტინი, რიუდიგერ შნუბხაზე, მსაჯი რიკარდო ლატანცი და ა.შ. (შეადარეთ ეს

რუსების Пиле-ს). სწორედ ლატანცის საფინანსო სასტვენის ხმაზე წამიძახა ბ-მა კოტემ ფრაზა, რომელიც, ალბათ, ძალიან ბევრს ძალიან დიდხანს ემახსოვრება საქართველოში: **Представляю что сейчас творится в Тбилиси!**

თბილისი კი ზეიმობდა. ზეიმობდა მთელი საქართველო. ეს მარტო გულშემატკივრების ზეიმი არ იყო – ყველას უხაროდა. გარკვეულწილად, „დინამო“ ყოველთვის საქართველოს ნაკრები იყო. გუნდი თითქოსდა საქართველოს მოდელს წარმოადგენდა და ხშირად რესპუბლიკის განწყობილების ბარომეტრი იყო. ამის შემდეგ ნუ გაგიკვირდება, რომ ქართველებმა საბჭოთა კავშირიდან გამოყოფა ფეხბურთით დაიწყეს. **საქართველოს ფეხბურთის ფედერაცია იყო პირველი ოფიციალური ორგანო, რომელმაც საბჭოთა სტრუქტურებიდან დამოუკიდებლობა მოიპოვა.**

საბჭოთა პრესამ უყურადღებოდ არ დატოვა „დინამოს“ გამარჯვება. იგი საბჭოთა ფეხბურთის ტრიუმფად მონათლა და საზღვარგარეთ ძალიან ცოტამ თუ იცოდა, რომ „ტიფლის“ რუსეთის ქალაქი არ იყო. როგორც ნებისმიერი მეტ-ნაკლებად ღირებული ბექდური გამოცემა, 70-იანი წლების ბოლო ხანებიდან მოსკოვური ყოველკვირეული **Футбол-Хоккей** ძნელი საშოვნელი იყო თბილისის ჯიხურებში. გაზეთის მაშინდელი რედაქტორი ფილატოვი ფეხბურთის მცოდნე და შემფასებელი იყო, ამიტომ არ აკლდა ჩვენს გუნდს ობიექტური რეცენზიები. განსაკუთრებული გულთბილობით გამოირჩეოდნენ კუჩერენკოს და რადჩუკის ნერილები. იყო პირიქითაც. მახსოვს ლობანოვსკის ერთი სტატია, სადაც ის მომაბეზრებლად ცდილობდა, დაემტკიცებინა გუნდის მომზადების საკუთარი მეთოდის უპირატესობა ახალკაცის მეთოდთან შედარებით და ბოლოს ასკვნიდა – თბილისელებს ასეთი თამაშით ლოკალური ტურნირის მოგება შეუძლიათ, მაგრამ ჩემპიონატს ვერ მოიგებენო; თუმცა ეს ნერილი საჩუქარი იყო ისეთი სტატიების ფონზე, რომლებშიც რუსი ჟურნალისტები ქართული გუნდის სხვადასხვა ტურნირებში წარმატებას მანდარინს, დაფნას და სხვა სუბტროპიკულ კულტურებს უკავშირებდნენ.

„დინამომ“ იმ პერიოდში უამრავი მოსალოცი მიიღო მთელი მსოფლიოდან – ოფიციალურიც და არაოფიციალურიც, ფორმალურიც და გულწრფელიც. პირადად ჩემთვის დაუვინყარია ლიტველი მეგობრის, ვაიდასის აღტაცება იმ პერიოდის „დინამოთი“. ვაიდასი საოცრად ზუსტად აფასებდა ჩვენი ფეხბურთელების შესაძლებლობებს და, რაც მთავარია, გულწრფელად გულშემატკივრობდა მათ. ეს უცნაურად მეჩვენებოდა ცივი ლიტველებისაგან, რომელთაც მაშინ თავისი გუნდიც კი არ ჰყავდათ უმაღლეს ლიგაში, მაგრამ ორიოდ წლის შემდეგ, როცა მეც სხვა ქართველებთან ერთად მთელი გულით ვექომაგებოდი „ჟალგირისის“ კალათბურთელებს გოროზ ცე-ეს-კა-სთან ბრძოლაში, ჩემთვის გასაგები გახდა ვაიდასის გრძნობები. სპორტი დაპყრობილი ერებისთვის იმპერიასთან ბრძოლის ერთ-ერთი ლეგალური ფორმა იყო..

13 მაისის შემდეგ ძალიან მალე თბილისში აღინიშნა საქართველოს გასაბჭოების 60 წლისთავი. დღესასწაული თავისი ჩამოხრძანებით ბრეჟნევი „გაალამაზა“, რომლის საზეიმო სიტყვის ფრაგმენტი ზეპირად იცის ყველა გულშემატკივარმა: **Не подвели и Тбилисские динамовцы; овладели одним из самых почетных европейских призов. Не зря мы все за них болели.** ეტყობა დრო იყო ცოტა უცნაური, თორემ ისეთი რა მოენონათ ამ სიტყვებში ქართველ ჟურნალისტებს, რომ ეპიგრამად წაუმძღვარეს გამარჯვებასთან დაკავშირებით გამოსულ ბროშურებს?

ლენონი ბრეჟნევის ვიზიტი თბილისში

მსოფლიომ მალე დაივინყა ჩვენი წარმატება – ორიოდ წლის შემდეგ აღარავის ახსოვდა ჩვენი ელევანტური გუნდი. წლის ბოლოს კიდევ ერთხელ გაიელვა „დინამოს“ სახელმა, როცა ჩივაძე და შენგელია „ფრანს ფუტბოლის“ კლასიფიკაციის ათეულში მოხვდნენ. კონტინენტის საუკეთესო ფეხბურთელად კი რუმენიგე დაასახელეს. იმ წელს ჩემპიონთა თასს „ლივერპული“, ხოლო UEFA-ს თასს „იფსვიჩი“ დაეუფლა. ჩვენი გამარჯვებიდან თვე-ნახევრის შემდეგ მაკინროიმ დაამხო ბორგის ხუთწლიანი მეფობა უიმბლდონში. კარპოვი ჯერ ისევ მტკიცედ ინარჩუნებს საჭადრაკო ტახტს. რუსები აგრძელებდნენ ავღანელების „დახმარებას“. მსოფლიოს საუკეთესო სპორტსმენად

ინგლისელი მორბენალი სებასტიან კოე დაასახელეს. ლენონის მკვლელს 20 წელი მიუსაჯეს. პოლონეთში გამწვავდა სოციალ-ეკონომიკური და პოლიტიკური კრიზისი. პირველი ფორმულის მანქანებში სამგზის გამარჯვებული ნელსონ პიკე დაეუფლა პირველ „გრან პრის“. ნობელის პრემია ლიტერატურაში ელიას კანეტის მიანიჭეს. საიმონმა და გარფანკელმა ათწლიანი შესვენების შემდეგ ნიუ-იორკის სენტრალ პარკში უფასო კონცერტი გამართეს, რომელსაც ნახევარი მილიონი ადამიანი დაესწრო. ფეხბურთის სამშობლომ, ინგლისმა, ფოლკლენდის კრიზისი მსოფლიოს ჩემპიონ არგენტინასთან იარაღით გადანყვიტა. ჰარი-სონმა წააგო My Sweet Lord-თან დაკავშირებული პროცესი. ევროპაში დაამზადეს მსოფლიოში პირველი კომპაქტ-დისკების ფლეიერი, გარდაიცვალა როკის პიონერი ბილ ჰეილი და რეგეის მამა ბობ მარლი. სამყარო ემზადებოდა ესპანეთის მსოფლიო ჩემპიონატისთვის.

ამ მოვლენებით დაღლილმა ზაფხულის ორი კვირა აფხაზეთში გავატარე – აგუძერაში ვისვენებდი მეგობრებთან ერთად. მართლაც თავისებური დრო იყო, არა?

1981 წლის შემდეგ „დინამოს“ საქმეები სულ უკან-უკან მიდიოდა. პრაქტიკულად ეს უკუსვლა დღემდე გრძელდება. განსაკუთრებით გულდასაწყვეტი იყო „დინამოელების“ წლევანდელი გამოსვლა ჩემპიონთა ლიგის სანჯის ეტაპზე, როგორც სპორტული, ისე ეთიკური თვალსაზრისით. თუმცა, შეიძლება ამ კატასტროფამ საბოლოოდ დადებითი შედეგი მოიტანოს: კლუბის ხელმძღვანელობა გამოფხიზლდა და გარკვეული ნაბიჯები გადადგამდგომარეობის შესაცვლელად.

ამ შედეგის მიღებამდე ჯერ ძალიან ადრეა, ამიტომ ფეხბურთის მოყვარულები საქართველოში ჯერჯერობით ისევ „ლივერპულის“, „რეალის“, „ბაიერნის“ „არსენალის“, „ბარსელონას“ და სხვა ევროპული კლუბების გულშემატკივრობით იკლავენ საფეხბურთო ვნებას; ჯერჯერობით ისევ დიდებული წარსულის მოგონებებით ცხოვრობენ.

ახლა მთავარია ამ წარსულს დროზე წამოეშველოს ანმყო, თორემ ზემოთ აღწერილი მოვლენები ისევე შორეულად მოგვეჩვენება, როგორც დავით აღმაშენებლისა და თამარ მეფის დროინდელი საქართველო.

